CR 5515.

ARNOLD MEYER E.A.

WAARDIGING
IG.

BR 3552 b

Heftige verontwaardiging

en

Rustige bezinning

Belangrijke beschouwingen
over

de illegaliteit van de huidige rechtspleging

—

de arrestatie en de behandeling van de politieke gevangenen

—

de rechtspositie van de politieke gevangenen

—

landverraad, oorlogsmisdaden en collaboratie.

UITGEVERIJ: „DE VESTE" - OISTERWIJK N.-B.
1945.

CR 5515.

HEFTIGE VERONTWAARDIGING EN RUSTIGE BEZINNING.

5096

Aan den lezer

Dit boekje is het resultaat van de besprekingen op een wekelijksche, kleine studiebijeenkomst van een tweetal juristen, een theoloog, een zakenman en mij zelf.

De data van deze bijeenkomsten staan onder de verschillende hoofdstukken vermeld, waardoor meteen wordt aangegeven, dat de eventueele veranderingen in Besluiten na de onder een artikel staande datum niet meer zijn verwerkt Men zal begrijpen, dat dit - gezien de voortdurende wijzigingen der betreffende Besluiten - niet doenlijk was.

Wanneer blijkt, dat het nuttig kan zijn, zullen de besprekingen van onze komende bijeenkomsten, waar in de eerstvolgende weken in het bijzonder het vraagstuk van de collaboratie in studie zal genomen worden, in een nieuw geschrift worden weergeven.

Aan mij - daar ik er den meesten tijd voor beschikbaar heb, aangezien het mij nog niet vergund is op mijn landbouwbedrijf werkzaam te zijn - werd gevraagd een en ander te redigeeren, aan welk verzoek ik gaarne voldeed.

Moge dit boekje er toe bijdragen, dat we in Nederland spoedig terug keeren tot de rechtstaat, zoodat er met vereende krachten gewerkt kan worden aan de opbouw van ons gehavend Vaderland.

Arnold Meyer

1. Bezint, eer ge begint.

Veel levenswijsheid, gekristalliseerd uit de bittere ervaring van vele eeuwen, heeft men kernachtig samengevat in korte spreuken of spreekwoorden. Een van de meest bekende luidt als volgt: „Bezint, eer ge begint".

Hoeveel malen zondigen wij tegen deze zinvolle spreuk, zoowel bij gewichtige en vérstrekkende besluiten, die wij nemen, als bij de onbelangrijke dingen, die we doen in het dagelijksch leven. Heilige verontwaardiging beweegt ons tot handelen, en we handelen ook; maar later komt dan de bezinning, de rustige bezinning en dan is de sfeer, waarin wij schouwen, anders geworden; we schouwen niet meer in de stormachtige lucht, maar een heldere en klare hemel is daarvoor in de plaats gekomen.

Het is de eeuwenoude, allesomvattende strijd tusschen het gemoed en het verstand. Deze strijd is noodzakelijk, maar moet op de juiste wijze gevoerd worden. Men kan zich indenken, dat er van dezen strijd geen sprake kan zijn; bijvoorbeeld bij het redelooze dier; immers daarbij kan men geen onderscheid maken tusschen gemoed en verstand; dit redelooze dier handelt slechts onder invloed van zijn aandrift, ook wel instinct genoemd, en dit instinct leidt het geheele leven.

Het is de verdienste geweest van de eerste twee grootmeesters der Grieksche Wijsbegeerte, Socrates en Plato, dat zij scherp drie vermogens in de menschelijke ziel onderscheidden en dat zij ook het onderscheid tusschen den redelijken mensch en het redelooze dier scherp stelden.

Zij onderscheidden namelijk het verstand, de begeerte en het gemoed. Ideaal handelt nu de mensch onder invloed van de juiste samenwerking en de juiste harmonie van deze vermogens.

De vader die zijn kind bestraft, uitsluitend geleid door zijn booze bui, heeft er later spijt van zich niet te hebben doen leiden door zijn nuchter verstand. De veldheer, die een veldslag levert onder invloed van de indrukken die belangrijke meldingen op zijn ontvankelijk gemoed maken, loopt veel kans zijn veldslag te verliezen; immers een overwinning is meestal niet alleen het resultaat van dapperheid en voortvarendheid, maar vooral ook van verstandelijk en nuchter in rekening brengen van alle factoren, die hun invloed mede doen gelden.

Vooral politieke haat en onverdraagzaamheid zijn gevaarlijke drijfveeren, die rustige bezinning onmogelijk maken of dreigen te verduisteren en die opzwepen tot de verstoring van juiste en harmonische gemoedstoestanden.

Hier is bovendien veelal niet sprake van een heilige verontwaardiging, maar van een heftige verontwaardiging, die gemakkelijk tot excessen leidt.

Ook het Nederlandsche volk heeft op belangrijke oogenblikken van zijn geschiedenis dikwijls gehandeld onder invloed van opgezweepte hartstochten inplaats van onder die rustige bezinning en heeft daar dan later maar al te zeer spijt van moeten hebben. We behoeven ons slechts te herinneren, hoe de Raadpensionaris Oldenbarneveldt op ht schavot onthoofd werd en de Gebroeders de Wit door het gepeupel te Den Haag op monsterachtige wijze vermoord werden. Drie van de grootste Nederlandsche staatslieden werden op wreedaardige wijze terechtgesteld, zoodat wij ons daar nu nog over moeten schamen.

„Bezint, eer gij begint"

Het Nederlandsche volk dat over het algemeen zoo rustig, verstandelijk en verstandig is, is zich wel degelijk bewust, dat het beter is zich aan deze wijze spreuk te houden, dan voorbarig zich te laten leiden of zelfs te laten opzwepen door hartstochten of andere oncontroleerbare gemoedsuitingen.

Een zeer bekend voorbeeld is o.a. het instituut van de rechtspraak door beroepsrechters, waaraan wij altijd zoo streng vastgehouden hebben.

In andere landen, b.v. Frankrijk, kent men de leekenrechtspraak, waarvan zeer bekend is, dat de wonderbaarlijkste uitspraken voortkomen uit het ontvankelijk gemoed der rechters. Een kwaadaardige giftmengster kan vrijgesproken worden, als een handige en welsprekende advocaat de dramatische aspecten van de personen en van de zaak (en die zijn er altijd te vinden) naar voren weet te brengen en het ontvankelijk gemoed van den leekenrechter met de juiste middelen weet te bespelen. In Nederland heeft men deze leekenrechtspraak niet gewild, mede zich herinnerend, tot welke rampzalige hoogte politieke haat en onverdraagzaamheid zich bij den mensch kunnen laten opzwepen. Altijd stelde men zich op het standpunt, dat de rechter nuchter

en objectief, verstandelijk en in rustige bezinning recht te spreken heeft, dat hij zich verre moet houden van alle subjectiviteit en zich door niets en niemand moet laten beïnvloeden. Persoonlijke vriendschap of vijandschap of politieke tegenstellingen en zelfs haatgevoelens mogen geen invloed doen gelden op den rechter. Het is voor den leekenrechter zeer moeilijk zich aan deze gemoedsinvloeden- en factoren te onttrekken; trouwens ook de beroepsrechter struikelt nog wel eens een enkele keer.

Als men een onderzoek instelt onder de menschen, komt men tot de ontstellende ontdekking, dat er van de honderd maar één in staat is om nuchter en objectief te denken, te handelen en te beslissen. Gevoelens van vriendschap, vijandschap, haat, onverdraagzaamheid, enz. zijn de leidinggevende factoren en invloeden instede van objectieve bezinning, nuchterheid en rechtvaardigheid.

Als men zoo iemand achter de groene tafel plaatst, kan men de meest wonderlijke dingen verwachten. De beroepsrechter echter is door opvoeding, opleiding en instelling veel meer geschikt om objectief en nuchter, vrij van alle persoonlijke beïnvloeding, recht te spreken. Zoo bracht rustige bezinning bij ons in Nederland de rechtspraak door beroepsrechters en niet die van leekenrechters.

Een dergelijk rustige bezinning vindt vanzelfsprekend haar neerslag in de wetgeving, de gewone wetgeving, maar ook zelfs in de grondwet.

Wat rustige bezinning de menschheid leerde, legde zij neer in haar wetgeving om zich zelve en de volgende generaties te beschermen tegen onheilvolle explosies en uitingen van onbeheerschte verlangens en gevoelens. Ook haar toekomst wilde zij beheerscht zien door rustige bezinning.

Zoo houdt dan ook art. 162 van de Grondwet in, dat de rechterlijke macht alleen uitgeoefend wordt door rechters, welke de wet aanwijst. Die wet kan dan bepalen, dat aan de berechting van burgerlijke rechtsgedingen mede wordt deelgenomen door niet tot de rechterlijke macht behoorende personen; voor strafgedingen mag men dus niet de leekenrechtspraak invoeren. Verder bepaalt art. 163 van de Grondwet, dat niemand tegen zijn wil kan worden afgetrokken van den rechter, dien de wet hem toekent.

In 't kort gezegd organiseert onze wetgeving dus de strafrechtspraak als een rechtspraak door beroepsrechters. Rustige bezinning en nuchtere ervaring leerden ons voorgeslacht die oplossing als de beste kennen en zij legden deze vast tegen onbeheerschte uitingen van het gemoed. Men beklom zelfs de hoogste trap van de rechtszekerheid door die beginselen vast te leggen in de Grondwet; m.a.w. zou men ooit deze zoo belangrijke beginselen over boord willen werpen, dan zou men eerst de Grondwet moeten veranderen en dit is een heel zwaar en moeilijk karwei; de 1ste en 2de Kamer moeten daarvoor ontbonden worden en een bepaalde meerderheid van stemmen is voorgeschreven. Als een bunker is dus het beginsel van onze beroepsrechtspraak in ons staatsbestel vastgemetseld. Geen wet kan daar verandering in brengen, dus zeker geen Koninklijk Besluit.

En om nu maar in eens met de deur in huis te vallen, zoo verschijnen er dan plotseling als een donderslag bij heldere hemel binnen het tijdsverloop van een klein jaar (vanaf December 1943 tot September 1944) een aantal Koninklijke Besluiten, die een geweldig aantal van onze meest vastgeheide rechtsbeginselen (vastgeheid in de gewone wetgeving en zelfs in den Grondwet) wegvagen als de storm sneeuw wegvaagt of opruimt, als de slooper een oud gebouw in elkaar rammeit. En onder die gebouwen die gesloopt werden, behoorde ook de bovengenoemde bunker, het beginsel van onze beroepsrechtspraak. Vele andere bunkers werden ook in elkaar gerammeid. We zullen die verder nog nader bespreken. Nu bepalen wij ons tot een kort woord i.v.m. de bunker van de strafrechtspraak door beroepsrechters.

We leefden vóór Mei 1940 in een vrij, democratisch land. We konden toen in het algemeen vrij schrijven en zeggen waarvan we meenden, dat het in het belang van land en volk was. Toen viel over ons vaderland als een beukende hamer de verschrikking van oorlog en bezetting; vrije meeningsuiting was onmogelijk geworden; dood, concentratiekamp en andere verschrikkingen waren weggelegd voor hen ,die het aandurfden de stem te verheffen of de pen te voeren tegen onrecht. Tenslotte kwam als een lichtende horizont de tijd der bevrijding voor de zuidelijke provincies van het land in de maanden September en October van het jaar 1944.

En daarmee kwam ook de stroom van Koninklijke Besluiten los, waarop wij zoo juist doelden en die nog later de revue zullen passeeren. Niet alleen deze kwamen echter los, maar tevens een stroom van arrestaties, berustende op en rondom deze Koninklijke Besluiten.

De tijd moest nu ook komen, dat de vrije meeningsuiting, een andere steunpilaar van ons staatsbestel, ook als bunker verankerd in het gewapend-beton-fundament van onze Grondwet, weer het openbare leven zou gaan beheerschen. Wel zou deze vrijheidsvaan der vrije meeningsuiting voorloopig nog halfstok blijven waaien, omdat de toestand van oorlog voorloopig

nog voort zou duren. Het militair gezag zou de super-contrôle moeten blijven behouden over alle woord en alle schrift; zulks in het belang van de openbare veiligheid en zekerheid.
In Mei 1945 stortte Duitschland in elkaar als een kaartenhuis. Het vreeselijke drama van de geweldigste neergang in de geschiedenis na een van de meest verrassende opgangen had zich voltrokken; dit alles in een zeer kort tijdsbestek; niet zoo kort echter of heel de wereld werd radicaal en volkomen op zijn kop gezet.
En met deze capitulatie van het nationaal-socialistische Duitschland brak ook het lang verbeide uur der bevrijding aan voor het zwaar beproefde en diep geteisterde Noorden van ons land. Een zucht van verlichting steeg op, een juichkreet van victorie en enthousiasme weerklonk! Een nieuw tijdperk in de geschiedenis van ons vaderland was aangebroken.
Een zwaar en belangrijk werk wacht ons! De opbouw van het vaderland zal de inzet van alle krachten opvorderen! Er gaat veel groots gewrocht worden. De Nederlandsche vlag zal weer moeten waaien over de wereld.
Ook bezinning zal weerkeeren, rustige bezinning, die ons zal beschermen tegen overhaaste uitingen van het opgekropte gemoed.
Rustige bezinning zal moeten volgen op heilige verontwaardiging, verontwaardiging over al het doorstane leed, al het ondergane onrecht, al de begane euveldaden.
Deze verontwaardiging zal echter een „heilige" moeten blijven, zal geen „heftige" moeten zijn, beheerscht door onbeteugelde hartstochten.
Verschillende opmerkingen dienen te worden gemaakt, omdat 't belang van het vaderland dit eischt. Balie en rechterlijke macht, altijd de pioniers voor vrijheid en recht, rechtvaardigheid en openhartigheid, hebben nog bijna geen geluid gegeven, maar die geluiden zouden ook te schril geklonken hebben in die eerste tijden van „heftige" verontwaardiging.

16 Juni 1945.

2. Illegaliteit.

Binnen het tijdsverloop van een klein jaar werd met een aantal Kon. Besluiten een groot aantal van onze meest vastgeheide rechtsbeginselen (vastgeheid in de gewone wetgeving en zelfs in de Grondwet) gesloopt en weggevaagd.
Het is bijna een onmogelijke taak om alle schendingen van rechtsbeginselen hier te vermelden; zij zijn te talrijk; wij zullen volstaan met enkelen:
1e. Fundamenteel beginsel van ons constitutioneel recht is het principe, dat de wetgevende macht wordt uitgeoefend gezamenlijk door den Koning en de Staten-Generaal (d.w.z. de Eerste en de Tweede Kamer).
Zoo lezen wij in art. 57 van de Grondwet, dat door den Koning algemeene maatregelen van bestuur vastgesteld worden. Bepalingen, door straffen te handhaven, worden in die maatregelen niet gemaakt dan krachtens de Wet.
In art. 73 Grondwet: De Koning draagt aan de Staten-Generaal ontwerpen van wet voor en doet hun zoodanige andere voorstellen als hij noodig acht. Hij heeft het recht de door de Staten-Generaal aangenomen wetsontwerpen al of niet goed te keuren.
art. 74 Grondwet: De wijze van afkondiging der wetten en der algemeene maatregelen van Bestuur en het tijdstip, waarop zij aanvangen te werken, worden door de wet geregeld, enz.
art. 77 Grondwet: De Koning brengt ter overweging bij den Raad van State alle voorstellen door hem aan de Staten-Generaal te doen of door deze aan hem gedaan, alsmede alle maatregelen van bestuur van het Rijk, enz.
art. 112 Grondwet: De wetgevende macht wordt gezamenlijk door den Koning en de Staten-Generaal uitgeoefend.
art. 113 Grondwet: De Koning zendt zijne voorstellen, hetzij van wet, hetzij andere, aan de Tweede Kamer bij een schriftelijke boodschap of door een Commissie enz.
art. 114 Grondwet: behandelt het onderzoek en de openbare beraadslaging voor de Tweede Kamer.
art. 115 Grondwet: De Tweede Kamer alsmede de vereenigde vergadering der Staten-Generaal heeft het recht wijzigingen in een voorstel des Konings aan te brengen.
art. 117 Grondwet: De Eerste Kamer neemt het voorstel onveranderd aan of verwerpt het.
art. 124 Grondwet: Alle voorstellen van Wet, door de Staten-Generaal aangenomen en door den Koning goedgekeurd, verkrijgen kracht van wet en worden door den Koning afgekondigd. De wetten zijn onschendbaar.
Dit zoo alles beheerschende principe van wetgeving wordt dus wel zeer duidelijk en herhaalde-

lijk beklemtoond. Een Wet kan derhalve slechts gemaakt worden door den Koning gezamenlijk met het Parlement; in het bijzonder is deze samenwerking noodig voor het maken van strafbepalingen.

En dan verscheen daar, zooals reeds gezegd, een stroom van Kon. Besluiten, die reeds door hun vorm van „Kon. Besluiten" alle beginselen van het constitutioneele recht opzij wierpen. Ook hun inhoud zou vele beginselen opzij werpen, maar over hun inhoud spreken wij nog niet; het gaat nu nog slechts over hun vorm. We noemen op o.a.:

Besluit van 17 Sept. 1944, inhoudende vaststelling van het Tribunaalbesluit, Staatsblad No. E 102.

Besl. v. 11 Sept. '43, Besluit bijzonderen Staat van Beleg, Staatsblad D 60.
Besl. v. 22 Dec. '43, Besluit Buitengewoon Strafrecht, Staatsblad D 61.
Besl. v. 22 Dec. '43, Besluit bijzondere Gerechtshoven, Staatsblad D 62.
Besl. v. 22 Dec. '43, Besluit Buitengewone Rechtspleging, Staatsblad D 63.
Besl. v. 31 Juli '44, Besluit tijdelijke Bestuursvoorziening, Staatsblad E 60.
Besl. v. 11 Sept. '44, Vorderingsbesluit Woonruimte, Staatsblad E 103.
Besl. v. 27 Sept. '44, Buitengewoon Politiebesluit, Staatsblad E 123.
Besl. 20 Oct. '44, Besluit vijandelijk Vermogen, Staatsblad E 133.
Besl. 13 Jan. '44, Zuiveringsbesluit, Staatsblad E 14.

Al deze Besluiten zijn nu in wezen niets anders dan Wetten. Hun vorm zij misschien die van een Kon. Besluit, maar in werkelijkheid, in wezen zijn het Wetten, Wetten in materieelen zin; de stof, die zij regelen, dient bij de Wet geregeld te worden; de meesten van die Besluiten houden ook strafbepalingen in en dezen kunnen slechts bij de Wet worden vastgesteld.

Al deze besluiten zijn dan ook volkomen in strijd met onze voornaamste beginselen van recht; *zij zijn volkomen onwettig, ja zelfs volkomen ongrondwettig.*

Men beroept zich wel — om tot de legaliteit te kunnen geraken — op een z.g.n noodrecht. Dringende noodzaak zou aanwezig zijn om deze Wetgevende bepalingen onmiddellijk te maken zonder te kunnen wachten op de medewerking van het Parlement. Dit beroep gaat echter niet op. De rechten, die hier opzij gezet worden, zijn zoo belangrijk, dat het beroep op nood daarbij in het niet zinkt, terwijl wij in volgende Hoofdstukken nog herhaaldelijk er op zullen kunnen en moeten wijzen, dat hier absoluut geen haast, absoluut geen „periculum in mora" aanwezig is, dat gerust gewacht had kunnen worden op het weer normaal functionneeren van het gewone wetgevende apparaat, terwijl zelfs in de meeste gevallen niet eens noodzaak van wetgeving of van verandering van wettelijke bepalingen aanwezig was, omdat de bestaande wettelijke bepalingen reeds in voldoende mate in alle behoeften voorzagen; voor zooverre betreft het laatste, denken wij b.v. aan het Zuiveringsbesluit.

Wij zijn ons bewust, dat onze harde woorden erg schril en scherp klinken in deze tijden, nu de regeeringspersonen, die deze bepalingen maakten, zijn teruggekeerd. Het is dan een alles behalve hartelijk woord van welkom; in plaats daarvan klinkt het veeleer als een fel woord van kritiek. En dat is het ook. Een woord van kritiek zoowel op de Regeering in Londen, die schuld hiervan is, als op de huidige regeering, voor zoover zij deze ongrondwettige bepalingen handhaaft. Het belang van ons volk eischt, dat hier niet omheen gedraaid wordt. Beweert men immers niet dat de democratische vrijheid teruggekeerd is.

Iedere daad, die door of vanwege de overheid gesteld wordt, moet steunen op de wet. Dit in tegenstelling met de politiestaat, of machtstaat, waar de overheid in meerdere of mindere mate vrijheid van handelen heeft en zich niet altijd op een rechtsvoorschrift moet kunnen beroepen, maar daar buiten treedt of er zelfs mee in strijd komt. Zij neemt dan als richtlijn behalve of in plaats van de wet „het gezond verstand" of het „algemeen belang"; daar deze begrippen erg vaag, rekbaar en willekeurig zijn, ontaardt de machtstaat geheel gemakkelijk in een staat van willekeur, een dictatuur of zelfs tyrannie. Het beginsel van de rechtsstaat, waarop wij in Nederland altijd zoo trotsch geweest zijn, brengt dus met zich mede, dat de Overheid bij al haar doen en laten, en vanzelfsprekend ook bij haar wetgeving zich houdt aan, zich richt naar, en niet in strijd komt met de door het Nederlandsche Volk opgestelde en aanvaarde algemeene rechtsbeginselen, zooals die in de Grondwet neergelegd zijn.

Dit kan helaas niet gezegd worden van de wetgeving die de bevrijding inluidde. Wij noemden als eerste beginsel, dat geschonden is, het fundamenteele beginsel van ons constitutioneele recht, dat de wetgevende macht wordt uitgeoefend gezamenlijk door den Koning en de Staten-Generaal.

We gaan nu verder met de vermelding van nog enkele rechtsschendingen.

2e. De leekenrechtspraak werd ingevoerd door het Tribunaal-Besluit en het Besluit Buitengewone Rechtspleging. En dit is in strijd met de artikelen 162 en 163 van de Grondwet.

Art. 162 Grondwet bepaalt, dat de rechterlijke macht alleen uitgeoefend wordt door rechters, welke de wet aanwijst. Slechts voor burgerlijke rechtsgedingen kan die wet eventueel bepalen, dat aan de berechting mede wordt deelgenomen door niet tot de rechterlijke macht behoorende personen; voor strafgedingen mag men dus niet de leekenrechtspraak invoeren.
Art. 163 van de Grondwet bepaalt nog, dat niemand tegen zijn wil kan worden afgetrokken van den rechter, die de wet hem toekent.
Vooreerst zal de tegenwerping gemaakt worden, dat de berechting door de Tribunalen eigenlijk geen strafrechtspraak is, maar veeleer een soort tuchtrecht of administratieve rechtspraak. Men fundeert deze meening dan op de terminologie van het Tribunaal-Besluit, dat over het opleggen van „bijzondere maatregelen" spreekt. Als bijzondere maatregelen kunnen worden opgelegd:

a. Interneering voor 10 jaar,
b. ontzetting uit bepaalde rechten,
c. verbeurdverklaring van het vermogen.

Wij kunnen bij de weerlegging van deze tegenwerping kort zijn. Men moet nu eenmaal niet uitsluitend letten op het „woord" maar wel voornamelijk op het „begrip", dat achter een woord schuil gaat, m.a.w. op den „zin" van het woord, op het „wezen" der zaak. Als nu gesproken wordt over de bijzondere maatregelen van interneering voor 10 jaar, ontzetting van bepaalde rechten en verbeurdverklaring van het vermogen, dan kan men dit wel „bijzondere maatregelen" *noemen, in werkelijkheid, in wezen* heeft men te doen met straffen, al wordt dan dit woord niet gebruikt. Verder is ook de geheele regeling van de procedure die van een strafprocedure behoudens enkele afwijkingen.
Een tweede opmerking is hier nog op haar plaats. We wezen er reeds op, dat men in Nederland de leekenrechtspraak niet gewild heeft, omdat men zich mede herinnerde, tot welke rampzalige hoogte politieke haat en onverdraagzaamheid zich bij ons kunnen laten opzwepen. Altijd stelde men zich op het standpunt, dat de rechter nuchter en objectief, verstandelijk en in rustige bezinning recht te spreken heeft, zich verre houdend van alle subjectiviteit, persoonlijke vriendschap of vijandschap of politieke tegenstellingen. De beroepsrechter is daartoe bij uitstek geschikt. Een leek kan dat nu eenmaal niet zijn, hoe goed hij het ook bedoelt. En nu gaat men juist voor de berechting van de Tribunalen — een bij uitstek politieke strafrechtpleging — de leekenrechtspraak invoeren. Maar zoo iets hebben zelfs de Duitschers niet gepresteerd!
Ook zij voerden een politieke rechtspraak in namelijk de rechtspraak voor de Vrederechters, maar dit moesten uitdrukkelijk beroepsrechters zijn. En nu voert het bevrijde Nederland ter berechting van misdrijven, die wel bij uitstek alle politieke partij- en andere hartstochten opzwepen, de leekenrechtspraak in. Eenerzijds een klap in het gezicht van den beroepsrechter, die niet bekwaam en geschikt wordt geoordeeld deze moeilijke taak te vervullen. Anderzijds een onheilspellende bedreiging voor den schuldige of onschuldige verdachte, die zich meestal overgeleverd ziet aan een fanatiek tegenstander.
Heftige verontwaardiging heeft ons dit wangedrocht gebracht. Rustige bezinning, had deze misstap kunnen voorkomen.
3e. Volgens art. 167 van de Grondwet mag op geen misdrijf als straf gesteld worden de algemeene verbeurdverklaring der goederen, den schuldige toebehoorende.
Daar deze schending van een zoo belangrijk beginsel van ons recht, verankerd in de Grondwet, en het Tribunaal-Besluit nog uitvoerig besproken zal worden, kan hier worden volstaan met een enkele opmerking. Men wil er n.l. wel op wijzen, dat het Tribunaal-Besluit geen *straffen* vaststelt en ook geen bestraffing geeft van „misdrijven".
Maar ook hier gelde, wat bij sub 2 is gezegd; het gaat niet over den „naam" maar over het „begrip", over het „wezen" der zaak. Bovendien, wat voor het meerdere geldt, geldt in ieder geval voor het mindere.
4e. Volgens art. 172 van den Grondwet heeft de Hooge Raad het toezicht op den geregelden loop en de afdoening van rechtsgedingen, alsmede op het nakomen der wetten door de rechterlijke macht.
Haar handelingen, beschikkingen en vonnissen, wanneer die met de wetten strijdig zijn, kunnen vernietigd en buiten werking gesteld worden door den Hoogen Raad. Nadere regeling van dit alles geschiedt door de wet. Deze toezichthoudende en casseerende functie van den Hoogen Raad wordt nu volkomen buiten werking gesteld en er wordt een andere regeling vastgesteld voor Tribunaalgevallen door het Koninklijk Besluit, dat vaststelling inhoudt van het Tibunaal-Besluit d.d. 17 September 1944.
Volgens art. 66 Tribunaal-Besluit namelijk is een bijzondere maatregel niet vatbaar voor ten-

uitvoerlegging dan nadat op de uitspraak inhoudende oplegging van die maatregel, door den Raad van State het fiat executie, d.w.z. toestemming voor de executie is verleend.

5e. In aansluiting op sub 4 zij vermeld, dat voor de normale rechtspleging (dus ook strafrechtspleging) een zeer minitieus uitgewerkte regeling is getroffen van de zoogenaamde *rechtsmiddelen.* Iemand die de behandeling der zaak in eerste instantie niet meemaakte of niet kon bijwonen, dus verstek liet gaan, kan verzet aanteekenen, iemand die bezwaren heeft tegen de uitspraak van den rechter kan in hooger beroep of cassatie gaan. *Hiermede werden waarborgen voor een goede, zekere en soliede rechtsbedeeling en rechtspleging geschapen,* die van een niet te onderschatten belang zijn voor onze rechtstaat en waarop we zeer terecht trotsch waren en die in zekeren zin mede hielpen vestigen het vertrouwen dat in ons land bijna algemeen bestaat in de rechtspraak.

Het Tribunaal-Besluit werpt nu al deze beginselen overboord! En dan nog wel dat juist voor de door hem ingevoerde politieke leekenrechtspraak, waar die rechtsmiddelen meer dan ooit noodig zijn! Geen verzet, geen hooger beroep, en geen cassatie. Slechts het surrogaat van de *fiat executie* door den Raad van State.

Diepe bezorgdheid en grenzelooze onrust moeten zich wel van een ieder, die het recht liefheeft, meester maken.

O wijdgeroemde Nederlandsche nuchterheid en bezadigdheid, waar zijt Gij gebleven! Heftige verontwaardiging heeft ons deze Tribunaal berechting gebracht!

Rustige bezinning had deze ramp kunnen voorkomen!

26 Juni 1945.

3. Terugwerkende kracht van strafwetten.

Onder deze titel publiceert Mr. Dr. J. Beuns S.J. een artikel in het Katholiek Cultureel Tijdschrift van 1 Februari 1945. Hieraan mogen enkele woorden worden gewijd. Eerst volge een beknopte weergave van den inhoud van het artikel.

Dr. Beuns komt in zijn artikel tot de slotconclusie, dat het Koninklijk Besluit betreffende het bijzonder strafrecht, bekend gemaakt door den Minister van Justitie d.d. 24 September 1944, *terugwerkende kracht* toekent aan de bepalingen, die 't inhoudt. Landsverraderlijke misdrijven, misdrijven tegen de veiligheid van de Staat, tegen de Koninklijke waardigheid enz., die in tijd van oorlog of oorlogsbedreiging begaan zijn, *al vielen zij niet onder de strafwet, zijn thans vervolgbaar.*

Dit Koninklijk Besluit steunt op een hechte staatkundige en philosophische grondslag. Het was een plicht van wijs staatsbeleid om de norm van *artikel 1 Wetboek van Strafrecht:* „Geen feit is strafbaar dan uit kracht van eene daaraan vooraf gegane strafbepaling" *buiten werking te stellen* voor het bijzonder strafrecht.

Aan een strafmaatregel terugwerkende kracht toekennen, zoo begint het artikel, is, volgens de Nederlandsche mentaliteit, onrecht. Wij zijn immers doordrongen van de idee van de *Rechtsstaat.* dat elke overheidsdaad als rechtsgrond moet hebben een geschreven wetstekst. Ieder onderdaan moet van te voren kunnen nagaan hoe zijn daad door de Overheid zal worden beoordeeld en de Overheid mag geen daden stellen waarop niet van te voren valt te rekenen. Hoe diep deze gedachte van de Rechtsstaat in ons volksbewustzijn is doorgedrongen, blijkt ook uit de *afkeer* van tallooze juristen in ons land *tegen een analogische toepassing van strafwet artikelen.* Indien een misdadig feit, waarvan de misdadigheid grif wordt toegegeven, niet valt onder de bewoording van een artikel, dan is het niet vervolgbaar. Analogie toe te passen, te oordeelen. dat het gepleegde feit, omdat het soortgelijk is aan het met name genoemde feit en omdat er in de wet klaarblijkelijk een leemte is, geacht moet worden strafbaar te zijn, wordt door de meeste juristen als ongeoorloofd verworpen. Men is voor strenge handhaving van dit beginsel en men verzet zich dan ook tegen wijziging zoowel van art. 1 Wetboek van Strafrecht als van Art. 4 der Wet „Algemeene Bepalingen", waar in het algemeen staat: „De Wet verbindt alleen voor het toekomende en heeft geen terugwerkende kracht".

Vanwaar die diepe afkeer zoowel van jurist als van den rechtschapen burger tegen die wijziging, hoewel hij in zijn hart moet voelen voor de omgekeerde stelregel: „nullum crimen sine poena", „geen misdrijf blijve ongestraft?" Waarom vast houden aan het adagium: *„nulla poena sine lege",* geen straf zonder een in een wetstekst vastgelegde strafbedreiging, waaruit tevens volgt, dat een strafwet niet mag terugwerken?

De reden is gelegen in de betoovering, die op ons gemaakt hebben de *„droits de l'homme", de grondrechten van den mensch,* tot ons gekomen uit de Fransche Revolutie. Zoo bepaalt art. 8 van de „Declaration des droits de l'homme", uitgevaardigd 26 Augustus 1789: „Nul ne peut être puni qu'en vertu d'une loie établie et promulguée antérieurement au débit et légalement

appliqée". Deze stellingen, afkomstig van den Engelschen filosoof Locke, zouden nooit een dergelijke weerklank gevonden hebben, als niet *maatschappelijke toestanden* een ommekeer hadden geëischt.
Willekeur en tyrannie van ambtenaren, ook van ambtenaren met rechtspraak belast, in den tijd van het absolute koningschap brachten als onaantastbare regel het „nulla poena sine lege". Ofschoon men thans niet meer met pathos spreekt over de rechten van den mensch, wordt niettemin aangevoeld, dat het individu rechten heeft, waartegen ook de Staat niets vermag. De vraag is slechts, of onze rechtsregel tot die onvervreemdbare menschenrechten behoort, die het individu tegen de macht van het Staatsgezag moeten beschermen.
Herinnerd worde aan de geruchtmakende *zaak van der Lubbe.* Deze werd geëxecuteerd, na beschuldigd te zijn de Rijksdag in brand te hebben gestoken, nadat gemaakt was een gelegenheidswet, de zoogenaamde Lex van der Lubbe. Dit werd algemeen als een onrechtmatige overheidsdaad aangevoeld. Immers de doodstraf bestond toen ter tijd in Duitschland niet voor dergelijke brandstichtingen; verandering in de strafwet zou slechts kunnen gelden voor de toekomst. Het individueele recht van den mensch zou ook in dit geval moeten praevaleeren op het recht van de gemeenschap om misdaden te straffen.
Men staat hier voor de vraag, *of een subjectief recht, steunende op een wet, geofferd mag worden, wanneer het welzijn van de gemeenschap dit zou eischen.* Het grondbeginsel van een gezond staatsrecht kan geen ander zijn dan dat het belang van de gemeenschap praevaleert boven dat van de persoon. In de loop van de tijden zal de nadruk meer op het eene of op het andere vallen, naargelang van de heerschende maatschappelijke opvattingen, maar een juist evenwicht tusschen de rechten van de gemeenschap en die van het individu is gewenscht.
Als men de vraag stelt, welk recht de gemeenschap heeft tegenover den misdadiger, is het dienstig een vergelijking te maken met *de kleinere gemeenschap van het huisgezin.* In geen geordend gezin zal de zoon, wanneer de vader hem straft, zich erop beroepen, dat niet van te voren was aangekondigd, dat een bepaalde gedraging gestraft zou worden. Een opgeschoten jongen komt voor de eerste maal midden in de nacht thuis. De volgende dag zegt zijn vader hem, dat hij een week lang 's avonds niet meer de deur uit mag. Zoonlief repliceert nu, dat vader nooit heeft gezegd, dat de kinderen niet midden in de nacht thuis mogen komen en dat hij zeker niet de straf van huisarrest heeft afgekondigd! Zal vader dan niet zeggen, dat dat vanzelf spreekt en dat eveneens het gezond verstand zegt, dat een billijke straf verdiend is?
Zoo is het ook vanzelf sprekend, dat, als in strijd met de belangen van de gemeenschap, de volksvijand begunstigd is, als zoovelen op laaghartige wijze zich aan den vijand verkoopen, mede helpen om volksgenoten het leven te benemen en de geboortegrond te verwoesten, als Nederlanders medeheulen met den vijand, medeburgers overleveren aan een onmenschelijke terreur, dat dan toch een straf zou volgen, ook al waren die misdaden niet voorzien en bestond dus geen geschreven letter, die straf stelde op dergelijke gedragingen. Zelfs in het geval, dat een Staat zich verbonden zou hebben om niet te straffen zonder voorafgaande wettelijke strafbepaling, zou hij toch daaraan niet mogen vasthouden, indien een dringende reden bestraffing van misdadigers eischt.
Immers: *Summum jus, summa in juria,* het hoogste recht kan worden het hoogste onrecht. In dit geval zal de rechtszekerheid moeten wijken voor het hoogere goed, de eerbiediging van de levensrechten der gemeenschap.
Tot zoover Dr. Beuns in genoemd artikel.
Dr. Beuns spreekt in zijn conclusie over het Koninklijk Besluit betreffende het bijzonder strafrecht, bekend gemaakt door den Minister van Justitie 24 September 1944. Hier moet bedoeld zijn No. D 61. Besluit van 22 December 1943, inhoudende vaststelling van het Besluit Buitengewoon Strafrecht, uitgegeven den 4den September 1944.
De al-dan-niet-grondwettigheid van dit K.B. willen wij hier niet opnieuw ter sprake brengen. Art. 2 van dit K.B. houdt in, dat het bepaalde in artikel 1 van het Wetboek van Strafrecht buiten werking blijft voor de werking van dit besluit.
Dr. Beuns verbindt nu hieraan het *tweeledige gevolg,* zoowel dat *terugwerkende kracht verleend wordt als dat landsverraderlijke misdrijven enz.* begaan in tijd van oorlog of oorlogsdreiging, *thans vervolgbaar zijn, al vielen zij niet onder de strafwet.*
Dit nu is een schromelijke vergissing! Dit is niet de bedoeling van het bewuste artikel van het Besluit.
Volledigheidshalve volge hier een kleine theoretische uiteenzetting van Art. 1 Wetboek van Strafrecht, de beginselen en gedachten van dat artikel.
Art. 1 houdt twee belangrijke strafrechtsbeginselen in:
I. Nulla poena sine lege. Geen straf zonder strafbepaling. Als een feit niet valt onder den

tekst der strafbepaling, dan mag niet gestraft worden. Derhalve *geen analogische wetstoepassing.* Ter verduidelijking van begrippen, zij er aan herinnerd, dat gedurende den tijd der bezetting aan artikel 1 Strafrecht bij Besluit van den Secretaris-Generaal van Justitie van 9 Juni 1943 (62/43) een tweede volzin werd toegevoegd als volgt:
„Valt een feit niet onder de tekst, doch wel onder de grondgedachte van een wettelijke strafbepaling, zoo is de strafbepaling toepasselijk, indien het feit naar gezond rechtsgevoel strafwaardig is", m.a.w. hierdoor werd analogische wetstoepassing mogelijk.
Volgens Art. 16 van het Besluit van 17 September 1944, inhoudende vaststelling van 't Besluit Bezettingsmaatregelen (No. E 93) wordt de verordening 62/1943 geacht nimmer van kracht te zijn geweest, zoodat hiermede de analogische wetstoepassing weder van het tooneel verdwenen is.
Nog een voorbeeld ter verduidelijking:
Als de wet strafbaar stelt het op den openbaren weg iemand hinderlijk *volgen*, dan is het volgens de letter (tekst) van de wet niet strafbaar, als men hinderlijk *voor* iemand *uitloopt.*
De bedoeling van de wet was het echter wel om ook deze laatste strafbaar te stellen.
Aanvaardt men nu de analogische wetstoepassing als geoorloofd, dan is bestraffing van de laatste euveldaad ook mogelijk.
Men aanvaardt die echter niet.
Vandaar dat de wetgever nu art. 426bis van het Wetboek van Strafrecht als volgt heeft doen aanvangen: „Hij die wederrechtelijk op den openbaren weg een ander *in zijn vrijheid van beweging belemmert,* enz. enz.
Nulla poena sine praevia lege. Geen straf zonder *voorafgaande* strafbepaling. *Geen terugwerkende kracht van strafwetten.* Dus geen feiten bestraffen, waarop geen straf gesteld was, toen het feit gepleegd werd. En ook geen zwaardere straf opleggen, dan vastgesteld was toen het feit begaan werd. (Op dit laatste geval had betrekking het geval van der Lubbe).
Ofschoon Dr. Beuns in het opschrift van zijn artikel slechts spreekt over het tweede beginsel, lezen wij in zijn conclusie, dat beide beginselen, neergelegd in Artikel 1 Strafrecht, zouden opzij gezet zijn. Er zou dan zelfs niet eens een strafbepaling meer noodig zijn.
Dit nu is onjuist.
Daar een volledige en daarmede degelijke bespreking van dit K.B. valt zoowel buiten de opzet van het artikel van Dr. Beuns als wel buiten de strekking van deze kritiek, zij hier met een enkel en kort woord genoegen genomen.
Dit kan nooit de bedoeling van het K.B. geweest zijn. Voor een dergelijke vérgaande strekking was een duidelijker en meer nadrukkelijke terminologie in het onderhavige K.B. noodig geweest. Dit zou dan ook werkelijk al te ver gegaan hebben! Dat dit niet de bedoeling is geweest, volgt ook zeer duidelijk uit de inleidende considerans (overweging) van het K.B. en den samenhang van het geheel.
Ten slotte volgt het ook nog a contrario uit de artikelen 22, 24, 26 en 27 van dit Besluit, welke artikel · toelichtende, uitbreidende of zelfs nieuwe strafbepalingen geven; immers dit zou practisch niet noodig geweest zijn, als de analogische Wetstoepassing door het Besluit mede legaal verklaard was. De strekking van artikel 3 van het Besluit kan dan ook geen andere zijn dan a priori te coupeeren alle beroep op de niet-terugwerkende kracht van de Strafwet.
Voornamelijk worde dan gedacht aan Art. 11 van het Besluit, dat zwaardere straffen stelt op strafbare feiten, die reeds strafbaar gesteld waren volgens andere strafbepalingen en die gedurende de bezetting (dus voor 22 December 1943) begaan zijn. Voor zoover de bovengenoemde artikelen als nieuwe strafbepalingen zijn te beschouwen, geldt ook de terugwerkende kracht voor hen ten aanzien van de strafbaarheid zelf.
Na derhalve de zaak tot haar juiste proporties terug te hebben gebracht, d.w.z. tot de opzijzetting van het beginsel: „Geen terugwerkende kracht van Strafwetten", volgt dan nu een enkel woord over het nut, de noodzakelijkheid en de wettigheid van deze geste. Dr. Breuns is van meening, dat het K.B. steunt op een hechte staatkundige en philosophische grondslag. Zijn eigen inleidende, historische beschouwing, hierboven weergegeven, had hem echter tot een andere conclusie kunnen brengen. Het spijt ons dan ook hier in boute bewoordingen te moeten verklaren, dat deze geste van Artikel 3 van dit K.B. dus afgezien van grondwettigheid van dit K.B. en de verdere onaanvaardbaarheid ervan wegens de opruiming van de elementaire beginselen van ons strafrecht en onze strafrechtpleging, volkomen *onaanvaardbaar* en *onwettig* is, maar ook volkomen *onnoodig.* In het kort samengevat: volkomen *onnoodig* en *onwettig.*
Deze geste is volkomen *onnoodig!* Immers al de belangrijke en tegen de borst stuitende vormen van landverraad en oorlogsmisdaden, die men maar kan uitdenken, zijn thuis te brengen onder

de van ouds bestaande strafbepalingen, zooals die te vinden zijn in de Wetboeken van Strafrecht en van Militair Strafrecht. Die wetboeken bevatten een zeer uitvoerige regeling van bijzondere oorlogsmisdrijven; verder komen er ook algemeene strafbepalingen in voor, die door de rechtspraak als vergaarbak kunnen worden gebruikt, zooals Artikel 102 van het Wetboek Strafrecht, dat een maximum van 15 jaar gevangenisstraf stelt op het opzettelijk, in tijd van oorlog, *den vijand hulp verleenen* of *den Staat tegenover den vijand benadeelen*. Voor enkele met name genoemde, duidelijk sprekende gevallen, wordt dit maximum zelfs verhoogd tot levenslang of 20 jaar.
Hierin was den rechter, zooals die oorspronkelijk door de bestaande regeling was aangewezen, voldoende mogelijkheid geboden om door middel van een ruime wetstekst-interpretatie, alleszins verantwoord en geoorloofd, tegen de borst stuitende oorlogsmisdaden tot een behoorlijke berechting te brengen. Daar voor was toch ook niet noodig om het maximum te verhoogen tot de doodstraf, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste 20 jaar. En als het gewone stelsel van strafrecht in rustige bezinning de doodstraf uitdrukkelijk heeft willen uitsluiten, dan gaat het toch niet aan zoo maar, omdat men op een heet oogenblik heftig verontwaardigd is, zoo'n hoog geprezen en zwaar bevochten beginsel opzij te zetten. Vooral als men ernaast bedenkt, dat 15 jaar nu niet zoo veel minder is dan de doodstraf. Tot welke gekkenhuis de onderhavige regeling leidt, willen we aantoonen aan de hand van een practisch voorbeeld.
Artikel 363 Strafrecht stelt gevangenisstraf tot een maximum van 4 jaar op passieve omkooping, d.w.z. tegen den ambtenaar, die zich laat omkoopen.
Het onderhavige K.B. bestempelt dit misdrijf nu ook tot oorlogsmisdrijf, ook al heeft het geen ander verband met den oorlog dan dat het gedurende den tijd van de bezetting werd begaan. Het misdrijf van passieve omkooping is ernstig genoeg, maar voor een dergelijke behandeling is toch werkelijk geen enkele reden aanwezig, evenmin als dit aanwezig is voor talrijke andere misdrijven, die in geen enkel verband of in een slechts zeer los verband met den oorlog staan. Wat moet het nu met de misdrijven van omkooping, die reeds door de gewone rechtbanken gedurende den tijd van de bezetting berecht zijn?
Eigenlijk moeten die nu nogmaals berecht worden voor de Bijzondere Gerechtshoven en dan wel met zwaardere straffen; immers dit is de strekking van het onderhavige K.B. En zoo zijn er talrijke doolhoven, waarin men verward geraakt.
De geste van Artikel 3 is ook volkomen *onwettig*.
Ook al zou voor bepaalde gevallen werkelijk de berechting volgens de van ouds bestaande strafbepalingen te mild uitvallen, dan is een dergelijke krachtsprong nog niet gewettigd. Immers al zou werkelijk, om in de woorden van Dr. Beuns te spreken — in bepaalde gevallen het belang van de Gemeenschap praevaleeren boven het belang van den oorlogsmisdadiger, dan nog kan zoo maar zonder meer niet opzij gezet worden een dergelijk „grondrecht van den mensch", dat zoo hecht verankerd ligt in ons recht. Dat zou slechts mogelijk geweest zijn, als er sprake geweest was van *„Staatsnoodrecht"* en daarvan kan toch werkelijk niet worden gesproken! Er is toch werkelijk in het verleden te veel gefilosofeerd over rechtszekerheid en het offer, dat men desnoods bereid moet zijn daarvoor een enkele maal te brengen. Dr. Beuns maakt ten slotte een vergelijking met de kleinere gemeenschap van het huisgezin. Deze vergelijking verzwakt zijn betoog ten zeerste! Immers! Bestaat in het huisgezin de toestand, dat de gedragingen der leden geregeld worden door een stelsel van normen met van te voren vastgestelde strafsancties.
Neen! In het gezin bestaan geen geschreven wetten of reglementen. Het spreekt daar vanzelf, dat men zich zonder meer onderwerpt aan de bevelen en wenschen van den vader of van het hoofd van het gezin.
De hierarchische verhoudingen, zooals die van nature bestaan, brengen dat met zich mede.
Misdraagt een zoon zich, dan wordt hij vanzelfsprekend gestraft. Men kan hier spreken van een natuurlijk tuchtigingsrecht van den vader.
In de Staat is dat echter anders. De samenleving dwingt in de praktijk tot een stelsel van geschreven regelen en wetten.
Nemen we een oogenblik aan, dat het algemeene misbruik, dat de huisvaders zouden maken van hun natuurlijk tuchtigingsrecht, de Staat er toe zou brengen om het huiselijk leven te gaan regelen door een geheel van straf- of tuchtbepalingen met vaststelling van bepaalde straffen om een einde te maken aan de tyrannie en willekeur van de huisvaders, zou dan Dr. Beuns nog zoo verontwaardigd zijn over de woede van den opgeschoten jongen, die in boven aangegeven omstandigheden op de boven aangegeven wijze zou zijn bestraft?
Hiermede zijn derhalve enkele grieven gegeven tegen het Besluit Bijzonder Strafrecht. Heilige

zorg en ijver van de zoo kostbare goederen en beginselen van de Rechtstaat brachten ons hiertoe, niet een overdreven medelijden met de verderfelijke oorlogsmisdadigers.
Gelukkig, dat de sluier van vrees en stilzwijgen die oorspronkelijk over deze materie lag, langzamerhand opgelicht wordt. Balie en magistratuur, vanouds de coryfeëen voor recht en rechtzekerheid, beginnen te spreken.
We mogen verwijzen o.a. naar *Mr. P. Ballieux* in het „Limburgsch Dagblad" van 24 Mei 1945, die spreekt over een „schandaal" en over het „wankelen van het geheele gebouw der democratie en het ondergraven van de fundamenten van den Rechtstaat" en naar *Mr. N. C. M. A. van den Dries*, Waarnemend President van den Hoogen Raad der Nederlanden, die in zijn brochure „De Hooge Raad der Nederlanden tijdens de bezetting" verklaart te moeten bekennen bij het hooren, dat in het najaar van 1944 een stel krachtige strafbepalingen voorzien van van der Lubbesche terugwerkende kracht, vastgesteld is, voor zijn leeftijd kinderlijk kortzichtig te zijn geweest door zich op het standpunt te stellen, dat strafbepalingen veel eerder hadden moeten zijn gemaakt.
Dergelijke woorden van protest en rustige critiek mogen bewerkstelligen, dat een einde kome aan deze ondoordachte stappen in tijden van heftige verontwaardiging. Rustige bezinning moge ons terugleiden naar de rustige baken van den rechtstaat en de ware democratie, zooals die vanouds gebouwd was voor een woelige zee, namelijk de berechtiging van landverraders en oorlogsmisdadigers door onze beroepsrechters overeenkomstig de beproefde regelen van de bestaande Wetboeken van Strafrecht en Strafvordering.

7 JULI 1945.

4. Arrestatie en behandeling der politieke gevangenen.

Bij de behandeling van de verschillende artikelen van de Grondwet, wier beginselen op zij gezet zijn door de nieuwe wetgeving bij Koninklijke Besluiten, noemden we één artikel niet op, namelijk artikel 164 van de Grondwet, waarvan het eerste lid als volgt luidt: „Buiten de geval„len in de wet bepaald, mag niemand in hechtenis worden genomen dan op een bevel van den „rechter, inhoudende de redenen der gedane aanhouding."
We volstaan hier met in het kort aan te geven de verdere wettelijke uitwerking en regeling van de inbewaringstellingen, die geschieden in tijden van oorlog of van beleg, en in aansluiting daaraan het geven van een korten indruk over arrestatie en behandeling der politieke gevangenen. Bovengenoemd beginsel van art. 164 van den Grondwet komt dus hierop neer, dat niemand van zijn vrijheid mag worden beroofd dan op bevel van den rechter of op andere wijze door de wet geregeld.
In art. 195 van den Grondwet lezen we nog, dat ter handhaving van de uit- of inwendige veiligheid door of vanwege den Koning elk gedeelte van het grondgebied des Rijks in staat van oorlog of in staat van beleg verklaard kan worden. De wet bepaalt de wijze waarop dit geschiedt, geeft de gevallen aan waarin zulks geschieden kan, regelt de gevolgen, enz.
Bedoelde nadere wettelijke regeling wordt nu gegeven door de Wet op den Staat van Oorlog en Beleg van 1899, waarvan art. 33 o.a. inhoudt, dat het Militair Gezag bevoegd is *personen, wier aanwezigheid voor de rust en de algemeene veiligheid wordt geacht gevaarlijk te zijn,* in bewaring te stellen.
Tot zoover is dus alles normaal, en ook voldoende geregeld. Maar nu bemoeien toch nog twee Koninklijke Besluiten zich met deze materie.
Het Buitengewoon Politie-Besluit d.d. 27 September 1944 (St. No. E 123), gemaakt met het oog op het handhaven van de openbare orde en de zorg voor de veiligheid van den Staat in verband met de berechting van staatsgevaarlijke elementen, bepaalt in art. 6, dat de Minister van Justitie bevoegd is personen te doen aanhouden, indien hij dit UIT HOOFDE VAN DE OPENBARE ORDE OF VEILIGHEID DAN WEL TER FINE VAN STRAFRECHTERLIJK OF ADMINISTRATIEF ONDERZOEK noodig acht. Deze bepaling is zoowel formeel- als materieelrechtelijk niet juist. Formeel rechterlijk niet; omdat deze regeling nu eenmaal niet bij K.B. kan plaats hebben. Materieelrechterlijk niet, omdat het inschakelen van den Minister van Justitie voor deze taak, namelijk het uitvaardigen van arrestatiebevelen, in strijd komt men de beginselen van ons recht.
Trouwens deze bepaling is nog maar de eerste kleine schrede op den langen weg van uitschakeling van den gewonen strafrechter, die reeds voor een gedeelte beschreven is en nog nader beschreven zal worden.
Verder bepaalt ook art. 16 van het Besluit op den Bijzonderen Staat van Beleg van 11 September 1943 (St. No. D 60), dat het Militair Gezag bevoegd is IEDER PERSOON te doen

aanhouden, onderzoeken en in bewaring stellen. Deze bepaling is tamelijk wel overbodig, als men let op art. 33 van de Wet op den Staat van Oorlog en Beleg, of men zou de aandacht speciaal willen doen vallen op het beperkende, dat in het laatste artikel gelegen is in de woorden: „personen, wier aanwezigheid voor de rust en de algemeene veiligheid wordt geacht gevaarlijk te zijn", terwijl art. 16 van het laatste K.B. deze beperking niet kent. Doch dit kan niet veel verschil maken. Immers de gedachte van den Wet op den Staat van Oorlog en Beleg is (en in overeenstemming daarmede zijn de boven aangegeven ruime begrippen „rust en algemeene veiligheid"), dat de Regeering of het Militair Gezag in dergelijke dringende en dreigende toestanden van gevaar op de meest breede basis de grootst mogelijke „plein pouvoir" moet hebben om zonder opgave van redenen, desnoods op een zwak vermoeden, iedereen te doen arresteeren. Oorlogvoering is daarbij doorslaggevend.

Tot zoover is dus alles reglementair en in orde. Het Militair gezag heeft en moet ook hebben de allergrootste vrijheid om in het belang van het land personen, die mogelijk kunnen schaden, zonder opgave van redenen, voor onbepaalden tijd, en zelfs zonder rekening en verantwoording te behoeven af te leggen, om zulke personen te doen arresteeren. Zelfs als er van de honderd, negen en negentig, zich terecht of ten onrechte onschuldig en ongevaarlijk voelen, dan behoeft dat gezag het zich nog niet aan te trekken. Een andere quaestie is het natuurlijk of het tactisch en verstandig is, zich een dergelijke ontevredenheid op den hals te halen. Dit alles is begrijpelijk en aanvaardbaar voor den tijd van oorlog, en zoo was ook de Wettelijke en zelfs Grondwettelijke opzet.

Maar reeds artikel 6 van het bovengenoemde Besluit van 27 September 1944 (Buitengewoon Politie Besluit) komt om het hoekje gluren met een verdere strekking. Dit artikel 6 verklaart den Minister van Justitie bevoegd personen te doen arresteeren niet alleen om reden van de openbare orde of veiligheid, maar ook TER FINE VAN STRAFRECHTELIJK OF ADMINISTRATIEF ONDERZOEK. We moeten dit artikel nu eens toetsen aan art. 164 van den Grondwet. Men zal de opmerking maken, of tenminste denken, dat wij akelig vervelend en saai zijn met steeds maar terug te grijpen op die akelige, kille en koude wetten of zelfs dat we te formalistisch zijn of te koud van hart om de warme en onstuimige polsslag te kunnen aanvoelen van het onstuimige organisme van deze grootsche tijden van revolutie of evolutie.

Wij moeten nogmaals terugkeeren naar de belangrijke stelling waartoe we kwamen in 't begin:
„WAT RUSTIGE BEZINNING IN DE VORIGE GENERATIES AAN DE MENSCH-
„HEID LEERDE, LEGDE ZIJ NEER IN HAAR WETGEVING OM ZICH ZELVE EN
„DE VOLGENDE GENERATIES TE BESCHERMEN TEGEN ONHEILVOLLE
„EXPLOSIES EN UITINGEN VAN ONBEHEERSCHTE VERLANGENS EN GE-
„VOELENS. OOK HAAR TOEKOMST WILDE ZIJ BEHEERSCHT ZIEN DOOR
„RUSTIGE BEZINNING".

Zoo legde dus de rustige bezinning van vele generaties in ons Nederland het zeer belangrijke rechtsbeginsel neer in den Grondwet, dat niemand in hechtenis mag worden genomen dan op rechterlijk bevel. Slechts bij de Wet kan een andere oplossing worden geschapen. Hiermede is een der meest fundamenteele grondrechten van den vrijen mensch en Staatsburger der twintigste eeuw hecht in onzen Grondwet verankerd, gelukkig in den Grondwet verankerd.

De vrije burger kan zich nu werkelijk vrij en burger gevoelen, wetend dat hij zoo maar niet, ook niet door de overheid, van zijn dierbare vrijheid kan worden beroofd. Slechts in door de aparte wetten genoemde en geregelde of nog te regelen gevallen kan een andere gang van zaken mogelijk worden gemaakt; wij komen hier later nog uitvoerig op terug; maar in beginsel staat voorop dat een rechterlijk bevel noodig is TENZIJ DE WET ANDERS BEPAALT. En zoo schept dan de Wet op den staat van Oorlog en Beleg de bevoegdheid van het Militair Gezag om personen in bewaring te stellen, wier aanwezigheid voor de rust en de algemeene veiligheid werd geacht gevaarlijk te zijn. Het K.B. van 11 September 1943 (Besluit op den bijzonderen Staat van Beleg) neemt de armslag bedenkelijk en beduidend wijder en spreekt over „personen" zonder meer, terwijl dan tenslotte het Buitengewoon Politie Besluit van 27 September 1944 in artikel 6 met de nieuwigheid en bijzonderheid komt. Niet alleen dat de MINISTER VAN JUSTITIE bevoegd is te doen arresteeren maar dat arrestatie ook geoorloofd is MET HET OOG OP EEN STRAFRECHTERLIJK OF ADMINISTRATIEF ONDERZOEK.

Maar waarom dan in Hemelsnaam toch voortdurend die overbodige, onregelmatige, ja zelfs onwettige maatregelen?

Weet men wel en beseft men wel wat men doet, wat voor groote gevaren dit met zich meebrengt voor de samenleving, voor de rechtszekerheid? Acht men dan plotseling de normale gang van zaken niet meer de juiste? In artikel 164 van den Grondwet lezen we, dat in beginsel de beslissing, of iemand van zijn vrijheid mag worden beroofd, moet worden genomen

door den rechter. Dit soort belangrijke en diep in het leven van den vrijen Staatsburger ingrijpende beslissing is toevertrouwd en opgelegd aan den onafhankelijken rechterlijken macht. Niet de uitvoerende macht, met een of anderen Minister, ook niet de Minister van Justitie is daarvoor ingeschakeld, maar de rechter is daarvoor opzettelijk aangewezen. Opzettelijk is de uitvoerende macht daarvoor niet ingeschakeld. Dit is niet per ongeluk gedaan, zoo maar zonder eenige opzet of nadenken, maar dit is opzettelijk gedaan. We mogen hier een oogenblik in de herinnering van onze lezers terugroepen de beginselen van DE SCHEIDING DER DRIE MACHTEN (trias politica) IN DEN STAAT en dat van den RECHTSSTAAT. Deze ideeën zijn hechte grondpijlers. Vóór de tijden van de Fransche Revolutie bestonden in de geheele toenmalige beschaafde wereld, maar vooral in Frankrijk, tijdens het in dit laatste land bestaande absolute Koningschap, verschrikkelijke toestanden van rechteloosheid, tyrannie en dwang. De burger liep ieder oogenblik gevaar om in eer en vrijheid en vermogen aangetast te worden door de ambtenaren van den Koning, die zich dan weer beriepen op de noodige volmachten en besluiten van den Koning. Een toestand van rechteloosheid en terreur ontstond; ontevredenheid, haat, revolutiegeest en maatschappelijke en economische ontreddering waren het gevolg van deze tijden. De schim, het angstbeeld, de kreet en het schavot der revolutie daagden op in de geschiedenis; de vlam en het vuur der vernieling kleurden fel aan de horizon. Maar alvorens de razernij van opstand, vernieling en tegenterreur losbrak om met verschrikkelijke kracht op te ruimen wat oud en vermolmd en versleten was in de geschiedenis en wat niet meer beantwoordde aan den tijd en diens behoefte en eischen, alvorens dat alles losbrak had reeds de intellectueele wereld, de wetenschap en de wijsbegeerte van die dagen, de grondslagen gelegd voor een vernieuwing van de geesten, voor een verandering van Staat en Maatschappij. Steeds luider en heftiger wordt de kreet om vrijheid en gelijkheid, volkssouvereiniteit. Voltaire schrijft en spreekt in dezen geest en ontvangt zelfs uitnoodiging van sommige „verlichte despoten" om in deze geest te spreken en te leeraren. Rousseau doet het gevoel een woord meespreken, ontdekt den gevoelsmensch, die zijn natuurlijke strevingen volgt. Tenslotte wijdt Montesquieu speciale aandacht aan de inrichting van den staat. Volgens hem moeten de drie machten die men in de Staat kan onderscheiden, de wetgevende macht, de uitvoerende macht en de rechtsprekende macht streng gescheiden zijn en los en onafhankelijk van elkaar hun taak kunnen uitoefenen, althans een juist en standvastig evenwicht met elkaar maken. Deze beginselen en gedachten vonden nu hun neerslag in den opbouw van een nieuwe maatschappij- en Staatsinrichting na de Fransche revolutie. We zien dus, dat die Fransche revolutie, die zooveel ellende, bloed en afbraak gebracht heeft, ook goed gebracht heeft. De geschiedenis heeft nu eenmaal zijn gang en zijn diepen zin. Ongetwijfeld zou het beter geweest zijn, dat het nieuwe en het goede, dat nu eenmaal moest komen, langs den weg van de „evolutie", langs den weg van verstand en geleidelijkheid was gekomen, maar dat heeft blijkbaar zoo niet mogen zijn en wij hebben dus het feit en de resultaten der „revolutie" te aanvaarden. En zoo werden dus als noodzakelijk en nuttig gebeuren verschillende gedachten in de nieuwe staatsinrichtingen verwerkelijkt, die wij nu als heilige rechten als grondrechten, aanvoelen. In de praktijk werden de gedachten van Montesquieu ten aanzien van de scheiding der machten het meest consequent doorgevoerd met de rechterlijke macht. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is een heilig goed, dat niet voldoende hoog kan worden aangeslagen. Zij schept waarborgen tegen partijdigheid, corruptie en willekeur. De rechter moet in beginsel losstaan van de andere machten en den staat, en hij moet ook onafzetbaar zijn. Macht, invloed en geld moeten hem niet kunnen bedreigen. Objectief enpartijdig en rechtvaardig moet de rechterlijke macht zijn taak en plicht kunnen doen. Deze gedachte die de Fransche revolutie ons verwerkelijkt heeft, vinden hun verzinnebeelding in het beeld van de godin der rechtvaardigheid, zooals ieder, dat zoo dikwijls gezien heeft voorop of binnen de gebouwen en paleizen van de Justitie, het beeld van een fiere statige vrouw met de blinddoek voor de oogen en een weegschaal in de fijne handen. Deze gedachten werden in de vorige eeuw nog nader uitgewerkt in de idee van den Rechtstaat; elke overheidsdaad moet fatsoenlijk verantwoord zijn, moet een rechtsgrondslag hebben in een geschreven wetstekst, niet maar zoo voor de aardigheid, uit bedilzucht of uit zucht naar formalisme, maar geleerd door de bittere ervaring van het verleden, die rechteloosheid en onderdrukking van de persoonlijke vrijheid gebracht had. De voortgaande beschaving bracht ons deze fijne perfectie van den geest en van het individu. Men moge niet vergeten, dat vooral ook het Christendom zonder natuurlijk de uitspattingen en ruwheden van de Fransche revolutie goed te keuren, deze historische ontwikkeling ten zeerste begunstigd heeft. Vele nieuwe cultuurgedachten en zedelijke waarden heeft de Kerk opgestuwd en in de practijk verwerkelijkt, o.a. den eerbied voor alles wat zwak is en bescherming behoeft, de liefde en bescherming van weduwen en weezen, en wat voor ons onderwerp van zooveel belang is,

de verheerlijking en bescherming van de menschelijke persoonlijkheid tegenover de staatsdwingelandij en verpletterende kracht van den sterke. En zoo komen we weer terug op ons veelbesproken artikel 164 van den Grondwet. Buiten de gevallen in den Wet bepaald, mag niemand in hechtenis worden genomen, dan op bevel van den rechter, inhoudende de redenen der gedane aanhouding. Dit bevel moet bij, of zoo spoedig mogelijk na de aanhouding bekend worden aan dengene, tegen wie het is gericht, enz.
De lezer zal ons vervelend vinden met dit gehamer op den Wet!
Wij moeten ons dit laten aanleunen, hoe pijnlijk het ons is, zooals ook de rechter hard en onverschillig moet zijn tegenover de ontevredenheid van het publiek. De zaken zijn immers te belangrijk. De lezer zal ook de opmerking maken: „Maar dit alles geldt dan toch zeker niet, tegenover den misdadiger, ten voordeele van oorlogsmisdadigen, landverraders en dergelijke!" En dan moeten we den lezer weer teleurstellen! Ook tegenover hen geldt dat. Ook tegenover hen is het nuttig en noodzakelijkheid, bezonnenheid, rustige objectiviteit te betrachten. Geen verhit gemoed en partijdige subjectiviteit zijn geschikte leidraden in deze gevallen, maar de nuchtere objectieve geest en instelling van den rechter.

12 Juli 1945.

5. De rechtspositie van de politieke gevangenen.

Het probleem der politieke gevangenen en hun rechtspositie is belangrijk genoeg om een oogenblik besproken te worden. Als wij in „De Tijd" van 12 Juli 1945 lezen, dat Prof. van Bemmelen spreekt over een aantal politieke gevangenen van 100.000 tot 200.000 en als we anderzijds hooren, dat er reeds vele losgelaten zijn en ook nog vele zullen worden vastgezet, dan komen we tot de conclusie, dat er bij dat probleem zoo ongeveer 1 à 2 millioen Nederlanders middellijk of onmiddellijk betrokken zijn.
En als we in hetzelfde interview lezen, dat Prof van Bemmelen zegt, dat een verdachte één maal contact mag hebben met een advocaat, terwijl we ervaren, dat in werkelijkheid de politieke verdachte, die in de kampen zit, practisch gesproken stelselmatig van alle fatsoenlijke rechtsbijstand verstoken is, dan komen we tot het besluit, dat het ook wel nuttig is de rechtstoestand te bespreken.
De lezer zal ons willen vergeven. We willen niet de euveldaden van die menschen goed praten. We willen slechts simpel en nuchter opkomen voor recht en menschelijkheid.
Als we dan beginnen met aandacht te schenken aan de rechtspositie van de politieke verdachten, dan blijkt het reeds onmiddellijk noodzakelijk onderscheid te maken.
Vooreerst stuiten we dan op de *rechtspositie* van de politieke gevangene als *gedetineerde*, als in bewaring gestelde. Hij is dan nog geen gestrafte, zal mischien zelfs nooit worden gestraft, hij is nog geen gevangene, hij is ook nog geen geïnterneerde (zooals verschillende militaire commissarissen beweren in de van hen uitgaande arrestatiebevelen), hij is in bewaring gestelde of gedetineerde, of althans hij wordt er uitdrukkelijk mee gelijk gesteld. Zijn rechtspositie is niet niet precies hetzelfde als die van een gewone gedetineerde d.w.z. van iemand die er van verdacht wordt een ernstig misdrijf te hebben gepleegd en op dien grond door den rechter-commissaris in strafzaken of door de Rechtbank in voorloopige bewaring wordt gezet. Voor deze laatste gelden sommige regelen, zooals zij in het Wetboek van Strafvordering te vinden zijn. Dat waren dus vanouds bestaande regelen; en die waren ook noodzakelijk; immers anders zou een dergelijke verdachte niet van zijn vrijheid mogen worden beroofd.
Artikel 164 van de Grondwet houdt in, dat niemand, buiten de in de Wet bepaalde gevallen, in hechtenis mag worden genomen, dan op een bevel van den rechter. En zoo behandelt dan ook het Wetboek van Strafvordering, tot in bijzonderheden, in welke gevallen en op welke wijze de rechter bevelen tot inhechtenisneming kan uitvaardigen.
Het ligt echter voor de hand, dat in tijden van dreigende oorlog of oorlogsgevaar, een snellere en meer soepele wijze van arrestatie mogelijk moet zijn. Deze wordt dan ook gegeven in artikel 33 van de Wet op den staat van Oorlog en Beleg, ook van oudsher bestaande, n.l. vanaf het jaar 1899.
Eigenlijk was daarmede deze zaak voldoende geregeld, maar de Regeering te Londen vond, dat deze nog niet ver genoeg ging en zij schiep verschillende Koninklijke Besluiten, wier wettigheid wij reeds bestreden. Hoe dit ook zij, zij kwamen er. We herinneren aan het Besluit op den Bijzonderen Staat van Beleg en aan het buitengewoon Politie-besluit. Willen wij dus een volledig inzicht en overzicht geven van de rechtspositie van den politieken gevangene als gedetineerde (in bewaring gestelde), dan zullen we dus niet alleen de nieuwe bepalingen,

maar ook de van oudsher bestaande wettelijke bepaling over deze materie hebben te bespreken, in volgorde dus:
Het Wetboek van Strafvordering,
De Wet op den Staat van Oorlog en Beleg.
Het Besluit op den Bijzonderen Staat van Beleg van 11 September 1943,
Het Buitengewoon Politie-Besluit van 27 September 1944.
Tot zoover dus de rechtspositie van den politieke gevangene als gedetineerde (in bewaring gestelde).
En dan nu op de tweede plaats de *rechtspositie* van den politieken gevangene *als verdachte.*
We kunnen niet voldoende beklemtonen, dat men deze laatste rechtspositie streng moet scheiden en onderscheiden van de vorige rechtspositie. Hierover bestaat geweldig veel misverstand. Als leek heeft men er veel moeite mee om dit uit elkaar te houden. Voor hem is meestal degene, die politiek gevangene, derhalve gedetineerd (in bewaring gesteld) is, tevens verdachte. Wordt die persoon vrijgelaten, dan is hij volgens dezelfde leek geen verdachte meer en zal hij niet meer terecht hoeven te staan voor een Tribunaal, een Bijzonder Gerechtshof of welk ander Gerecht dan ook.
Loopt iemand nog vrij rond m.a.w. is hij nog niet gearresteerd en dus nog niet politiek gevangene, dan is hij ook nog niet verdachte, m.a.w. staat hij ook niet op de nominatie om voor een gerecht gedaagd te worden.
Dit nu zijn grove misverstanden. De situatie is als volgt:

a. iemand, die vrij rondloopt, kan heel goed verdachte zijn;
b. iemand, die gedetineerd (in bewaring gesteld) is m.a.w. politiek gevangene is, kan ook heel goed geen verdachte zijn;
c. tenslotte: iemand die, politiek gevangene zijnde, vrijgelaten wordt, kan nog heel goed later als verdachte voor een Tribunaal, Bijzonder Gerechtshof of een ander Gerecht moeten verschijnen.

Met deze drie voorbeelden uit de practijk meenen we duidelijk te kunnen maken, dat de begrippen „verdachte" en „gedetineerde" niet samenvallen.
Om een en ander voor eenieder begrijpelijk te maken, gaan we nog even dieper op deze aangelegenheid in.
We vergelijken dan een oogenblik de politieke gevangene met de gewone gedetineerde overeenkomstig het Wetboek van Strafvordering.
De „politieke gevangene" is geen gevangene in den eigenlijken zin van het woord. Een „gevangene" is eigenlijk iemand, die bij vonnis van den rechter tot gevangenisstraf is veroordeeld en in de gevangenis is opgesloten; dat is dus een gevangene zonder meer. Nu bezigt men tegenwoordig veel het woord „politieke gevangene" voor hem, die bij wijze van oorlogsmaatregel (dit behoeft niet altijd in verband te staan met een strafbaar feit), of liever gezegd oorlogsveiligheidsmaatregel door de regeering of door het Militair Gezag gearresteerd en in bewaring gesteld wordt.
Artikel 33 Wet Staat van Oorlog en Belegd spreekt over „in bewaring stelling". In bewaring stellen noemt men ook detineeren.
Sommigen (zelfs sommige Militaire Commissarissen) spreken over interneering en geïnterneerden. Dit is fout. Nu het Tribunaal besluit bij ons de bijzondere maatregel van interneering invoert, moeten wij deze gedetineerden of in bewaring gestelden niet geïnterneerden noemen.
Anderzijds hebben we ook den gedetineerde volgens het Wetboek van Strafvordering, den verdachte, die op ernstige gronden verdacht wordt van een ernstig misdrijf en op rechterlijk bevel in bewaring (hechtenis), gesteld wordt; we noemen hem hier den gewonen gedetineerde volgens strafvordering.
Wat is nu het verschil in rechtspositie tusschen den „politieke gevangene" en den „gewone gedetineerde" (in bewaring gestelde) overeenkomstig strafvordering?
We stellen en beantwoorden deze vraag om nog eens scherp te stellen het onderscheid, dat gemaakt moet worden tusschen de rechtspositie van den politieken gevangene als verdachte en die als gedetineerde (in bewaring gestelde).
Het verschil is gelegen in het punt, hierboven aangeduid als sub b. Art. 64 van het Wetboek van Strafvordering bepaalt n.l., dat het bevel tot bewaring alleen gegeven wordt, indien ernstige bezwaren tegen den verdachte zijn gerezen m.a.w. de te arresteeren persoon moet ernstig verdacht zijn, hetgeen van den „politieken gevangene" niet noodzakelijk is.
We komen er in de toekomst nog op terug. Wat de beide andere hierboven genoemde punten betreft, sub a en sub. c, hierin ligt geen verschil. Immers ook voor den gewonen verdachte volgens strafvordering geldt, dat, al loopt hij vrij rond, hij nog heel goed verdachte kan zijn

en dat, al wordt hij uit de voorloopige hechtenis (detensie) ontslagen, hij heel goed verdachte kan blijven en nog voor de rechtbank moet verschijnen.
Dit alles dus om sterk te beklemtonen, dat men niet de stelling moet huldigen, dat iedere „politieke gevangene" persé een „verdachte" moet zijn, welk wanbegrip dikwijls bij leeken voorkomt; en niet alleen bij leeken, maar ook bij juristen, van wien men anders mocht verwachten, komt deze verwarring der geesten voor.
Na hiermede dus voldoende scherp de grenzen afgebakend te hebben tusschen eenerzijds de rechtspositie van den politieken gevangene als gedetineerde en anderzijds zijn rechtspositie als verdachte (of liever als *eventueel* verdachte; immers hij hoeft niet persé verdachte te zijn), nu nog een enkel woord over laatstgenoemde rechtspositie. Wanneer is een politieke gevangene verdachte?
We komen zoodoende terecht bij, wat we zouden kunnen noemen en wat de laatste jaren door iedereen gesignaleerd is n.l. de landverraders, oorlogsmisdadigers en collaborateurs.
Wie zijn landverraders?
Wie zijn oorlogsmisdadigers?
Wat zijn collaborateurs? Wat is strafbare samenwerking met den vijand?
Landverraad werd bij ons van oudsher geregeld in het Wetboek van Strafrecht en in het Wetboek van Militair Strafrecht. Om herhaling te voorkomen zullen we ons beperken tot de bespreking van het Wetboek van Strafrecht.
De berechting van landverraders had van oudsher plaats volgens de gewone strafrechtspleging m.a.w. voor de arrondissements-rechtbanken (beroepsrechters) dus.
De Regeering te Londen was in het jaar 1943 van oordeel, dat de verschillende gevallen van landverraad volgens het bestaande strafrecht niet zwaar genoeg bestraft konden worden en vaardigde daarom het besluit van 22 December 1943 uit, inhoudende vaststelling van het besluit Buitengewoon Strafrecht; Art. 1 van het Wetboek van Strafrecht werd voor de werking van dit besluit buiten toepassing verklaard. Ook vond de Regeering dat de berechting van deze *landverraders* of *oorlogsmisdadigers* niet veilig was bij de gewone strafrechtpleging en daarom vertrouwde het besluit op de Bijzondere Gerechtshoven van 22 December 1943 deze taak toe aan de Bijzondere Gerechtshoven, met uitsluiting van eenige andere burgerlijken of militairen rechter.
Ten slotte stuitte de Regeering op wat men in die dagen begon te noemen „collaboratie" en zij schiep het bekende Tribunaal Besluit van 17 September 1944, volgens hetwelk dan berecht zouden worden de z.g.n. *collaborateurs*.
Rondom dit Tribunaal-besluit vooral doen zich talrijke problemen voor, die we in de toekomst hebben te behandelen. De voornaamste stipten we reeds aan.
Hier zij er nog één vermeld n.l. de vraag of een N.S.B.er zoo maar zonder meer strafbaar collaborateur is of dat nog aan andere voorwaarden voldaan moet worden.
Algemeen wordt aangenomen, dat een N.S.B.er zoo maar zonder meer als zoodanig reeds strafbaar is. Dit is een veel voorkomende vergissing. We zullen zien, dat het Tribunaal-besluit deze strijdvraag in tegengestelde zin oplost.
We constateeren hier dus, dat de rechtspositie van den politieken gevangene als verdachte ons in de toekomst in aanraking zal brengen niet allleen met het Wetboek van Strafrecht, maar ook met het Besluit Bijzonder Strafrecht en het Tribunaal-besluit.
Tot zoover de rechtspositie van den politieken gevangene als verdachte.
En verder zullen we hem nog te volgen hebben als eventueel te zuiveren persoon en ook als Nederlander, wiens vermogen onder beheer staat.
De rechtspositie van den politieken gevangene als *te zuiveren persoon* wordt ons gegeven door het bekende Zuiverings-besluit; heel dikwijls wordt deze rechtspositie verward met de rechtspositie van verdachte. Ten onrechte!
Ten slotte de *rechtspositie* van den politieken gevangene *als persoon, wiers vermogen onder beheer staat*. De regeling daarvan treffen we aan in het Besluit Vijandelijk Vermogen van 20 October 1944.
Ter bespreking dus van deze viererlei rechtsposities van den politieken gevangene zullen we dus in de toekomst uitvoeriger hebben te treden in:
1. Wetboek van Strafrecht;
2. Wetboek van Strafvordering;
3. Wet op den Staat van Oorlog en Beleg van 1899.;
4. Besluit op de Bijzondere Staat van Beleg van 11 September 1943;
5. Buitengewoon Politiek Besluit van 27 September 1944;
6. Zuiveringsbelsuit van 13 Januari 1944;

7. Besluit Vijandelijk Vermogen van 20 October 1944;
8. Besluit Buitengewoon Strafrecht van 22 December 1943;
9. Tribunaal Besluit van 17 September 1944.

Twee veel voorkomende denkfouten stipten wij en stippen wij nogmaals aan:

a. Men verwarre niet de rechtspositie van den politieken gevangene als gedetineerde met diens positie als verdachte. Deze beiden moeten streng gescheiden blijven;
b. niet iedere N.S.B.er is zoo maar zonder meer strafbaar collaborateur. Daar is nog iets meer voor noodig.

We hopen de besprekingen in een rustige sfeer te kunnen houden. Vele verontwaardigde en fanatieke Vaderlanders wijzen verontwaardigd a priori iedere bespreking van deze problemen van de hand, sommige insinueeren zelfs, dat een nuchter woord over collaborateurs, dat naar waarheid streeft, reeds een begin van landverraad is. Dit is verkeerd. We citeeren hiervoor een woord van Dr. L. G. Kortenhorst uit zijn merkwaardig boekje „Was samenwerking met den vijand geloorloofd (uitg. Pax, 's-Gravenhage): „Speciaal in troebele tijden gaat de moed van het misverstand boven de moed van het sentiment".

20 Juli 1945.

6. Verdachte of gevangene?

In de vorige hoofdstukken zagen we, dat de „politieke gevangene" eigenlijk een in bewaring gestelde of gedetineerde is; hij behoeft zelfs niet eens verdachte te zijn; het is *mogelijk*, dat hij verdacht wordt van een oorlogsmisdaad, van landverraad, van een of andere vorm van strafbare hulpverleening aan den vijand, of zelfs van strafbare samenwerking met den vijand, z.g.n collaboratie; *noodzakelijk* is dit echter niet; immers de „politieke gevangene" zit vast ten gevolge van het Besluit op den Bijzonderen Staat van Beleg (uit een oogpunt van rust en algemeene veiligheid); zijn arrestatie is dus een zuivere oorlogsmaatregel; vermoeden van een strafbaar feit kan aanwezig zijn; maar dit behoeft niet altijd het geval te zijn.

Als we nu afzien van deze laatste beperking en aannemen, dat de „politieke gevangene" iets ernstigs ten laste gelegd wordt, een misdrijf of ernstige misdraging tegen het Vaderland, dan kunnen we met eenig klaarder inzicht en scherper onderscheid de vraag stellen: „Is de politieke gevangene verdachte of gevangene"? We herinneren uit hetgeen hiervoor gezegd is, dat een „gevangene" een gestrafte is, iemand, die bij vonnis van den strafrechter tot gevangenisstraf veroordeeld is en zijn gevangenisstraf ondergaat. Dit nu is niet het geval met den politieken gevangene. Deze is — zooals we zoojuist zagen — *hoogstens verdachte*. Dit is van zeer veel belang. Immers reeds voor den gevangene (dus een veroordeelde schuldige) bestaan wettelijke en moreele regelen van menschelijke behandeling. Maar zeer zeker en met meer recht en noodzakelijk bestaan die regelen van menschelijke behandeling voor den *„hoogstens verdachte"*.

De „politieke gevangene" is dikwijls niet eens verdacht en al is hij verdacht dan behoeft hij nog heelemaal niet schuldig te zijn; het onderzoek zal dit uit kunnen maken; en daarna zal de uitspraak van den rechter dit eerst definitief kunnen bevestigen.

Onder die politieke gevangenen komen lieden voor, over wiens arrestatie men achterover slaat. Deze arrestaties hebben dikwijls wel zeer onoordeelkundig plaats gehad.

Menschen, die met den besten wil van de wereld niet weten, wat ze misdreven hebben, die zelfs niet eens pro-Duitsch of pro-nieuwe orde geweest zijn, treft men onder hen aan. B.v.: iemand woont in Brussel; in de Septemberdagen van 1944, als Brussel en ook de eerste steden van het Zuiden bevrijd zijn, komt hij naar een bevrijde stad in het Zuiden, om te zien of zijn familie er goed afgekomen is. Een buurjongen van de familie wijst hem aan als „rexist", ofschoon de betreffende persoon absuluut niets met het rexisme te maken heeft. Onder de noodige onmenschelijkheden wordt onzen „rexist" gearresteerd, opgebracht, tentoongesteld, mishandeld, wacht maanden op zijn verhoor, maakt meer aan ellende en onrecht mee als zijn voorgeslacht in tien generaties en wordt na verloop van zes maanden vrijgelaten, omdat men bevonden had, dat hij ten onrechte gearresteerd en gedetineerd was. En zoo liggen de voorbeelden voor het grijpen. Twee broers van het platteland afkomstig, die noch met de Duitschers iets te maken hadden noch met Nationaal-Socialistische of Fascistische partijen of organisaties, hebben in October 1944 hun boerderij en hun oude moeder achtergelaten; zij zuchten reeds 8 maanden in het „Nederlandsch" concentratiekamp te Vught, hebben nooit iets meer gehoord noch van hun boerderij noch van hun oude moeder. In Juni 1945 werden deze beide mannen bij de politieke recherche geroepen, die hun twee dingen vertelt: 1e. dat hun moeder in December 1944 overleden was, 2e. dat gebleken was, dat zij absoluut ten onrechte

vast gezet waren en dat zij nu onmiddellijk in vrijheid zouden worden gesteld. U zult kunnen indenken, lezer, dat deze beide mannen van rond 55 jaar (doodfatsoenlijke menschen die nog nooit iemand kwaad gedaan hadden noch ooit iets onfatsoenlijks gepresteerd hadden, die nu negen maanden in een hel geplaatst waren) niet huilden van vreugde over de heugelijke tijding vanhun invrijheidsstelling, maar schreiden als kinderen toen zij hoorden dat hun oude moeder van 80 jaar ver van huis en hof alleen en zonder vertroosting van ellende en verdriet was gestorven. En zoo zitten er talrijken opgesloten zonder reden of om pietluttige redenen, te kinderachtig om op te noemen, vaak als gevolg van dorpspolitiek of dorpstegenstellingen, van persoonlijke haat- of concurrentiezucht, van burenruzie of andere veetes.
Velen zitten dus ten onrechte of om nietszeggende dingen gevangen, en zijn dus nu gedetineerden of politieke gevangenen en nu staat men voor de vraag, of die menschen, die nog niet veroordeeld worden, die voor een groot gedeelte uit doodfatsoenlijke lieden bestaan, of die menschen op een fatsoenlijke en menschelijke wijze behandeld worden.
En dan moeten we tot onzen spijt antwoorden: Neen!
Weet gij, lezer, dat in de lente van het jaar 1945 een openlijk protest in de pers van Zuid-Limburg verscheen tegen „Dachau aan de Maas"? De sluier kan nog niet naar volkomenheid worden gelicht over wat in ons dierbaar Nederland aan een verschrikkelijk sadisme bot gevierd werd in onze Nederlandsche concentratiekampen. Eens zal die sluier vallen!
Wij meenen echter nu reeds een ernstig en waarschuwend woord te moeten doen hooren. „Nederland let op Uw saeck!"
In ons boekje „Pruisische practijken in herrijzend Nederland" gaven we enkele feiten uit eigen ervaring, die we met velen zouden kunnen aanvullen. We nemen hier als voorbeeld de lugubere toestanden, zooals die bestonden in Zuid-Limburg, dat het eerste bevrijd werd. We zullen thans niet uit ervaring spreken, doch thans de Pers volgen, waarmede de waarheid van de feiten mede onomstootelijk vaststaat; immers de conjunctuur van deze tijden is er helaas niet naar om voor zijn plezier over deze dingen te schrijven; het is veeleer gevaarlijk.
In de maand October 1944 werd aan Looyersgracht te Maastricht ingericht het kamp van Politieke gevangenen. De toestanden, zooals die daar ontstonden, zijn met geen pen te beschrijven. Deze beperkten zich echter niet tot het kamp zelf, maar de mishandelingen werden tot kijktooneelen gemaakt van het publiek. De gevangenen moesten als dwangarbeiders gaan werken aan den Cannerweg en ten aanschouwe van het publiek en op verzoek van de vrouwelijke jeugd hadden dan de meest ergerlijke mishandelingen plaats. Zie hier hoe Kapelaan Eug. Debie protesteert in „Veritas" van Dinsdag 17 October 1944:
Na eerst de toestanden onder de Duitschers weergegeven te hebben, gaat hij verder: „maar.... hoe staat het thans?"
„Wat men toen schold als duivels barbarisme, als sadisme, is dat nu na de bevrijding ideaal „Nederlandsch geworden? Wanneer men thans de terreur ziet, waaraan de N.S.B.ers hier „en daar zijn blootgesteld, zal men zulks wel moeten gelooven.
„En wanneer ik hiertegen openlijk protest aanteeken, doe ik dit niet alleen als Roomsch-„Katholiek priester, doch ook als Katholiek, als Maastrichtenaar en Vaderlander."
Kapelaan Debie, die zelf in zijn naaste familie de gevolgen van het Duitsche barbarisme heeft moeten ondervinden, vermeldt verder, dat het vanzelfsprekend is, dat de schuldigen zullen worden gestraft voor hun landverraad, maar dat men voor de definitieve uitspraak de gevangenen niet rechteloos mag uitleveren aan menschen, die in hun functie als gevangenbewaarders het recht in eigen handen nemen.
„Doch ook afgezien daarvan, wensch ik langs dezen weg in naam van alle weldenkende „Maastrichtenaren, en vooral in naam van ons Katholiek Geloof te protesteeren tegen de „beestachtige terreur, die op het oogenblik ten aanschouwe van het publiek op gevangenen „wordt uitgeoefend. Wie meent, dat dit overdreven is, kan zich dagelijks op den Cannerweg „van de waarheid overtuigen."
In het advertentieblad van Limburg van 11 November 1944 schreef J. Janssen een artikel: „Recht of wraak". Hij komt er tegen op, dat aan de politieke gedetineerden niet een voldoende voeding verstrekt wordt. Elke arts kan getuigen, dat de kruik water, het hompje brood (is het niet 150 gram?) en de schotel soep of stamppot op verre na niet het minimum benaderen, dat voor het levensonderhoud van een volwassene noodig is. Over de dwangarbeid zwijgt schrijver, die verder de vraag stelt, of wij S.S. en Gestapo in hun sadisme en barbarisme moeten navolgen. Er was één tijd gedurende de bezetting, dat de Nederlandsche artsen met fiere vrijmoedigheid protesteerden bij Hitlers Reichs-Kommissaris wegens de ondervoeding van het Nederlandsche Volk, maar tevergeefs wacht men nu op een protest van onze artsen.
„We leven toch niet meer in de vroegere middeleeuwen, waarin gevangenen vaak stelselmatig

„werden doordgehongerd? En we hebben niet eens met „gevangenen" te doen, maar met ge„detineerden d.w.z. „voorloopig vastgehouden verdachten, wiens schuld in ieder geval nog „niet rechtmatig bewezen is."
En zoo gaat schrijver voort.
En zoo gaat het door het eene artikel na het andere.
Op den duur werd het zelfs zoo erg, dat openlijk gesproken werd over het „Dachau aan de Maas".
En zoo moet helaas onze conclusie zijn, dat de feiten aantoonen, dat de behandeling der „politieke gevangenen" niet zoo is, zooals die behoort te zijn. Het is toch reeds een diepe ellende voor een mensch om tusschen vier muren opgesloten te zitten, week na week, maand na maand. En als bovendien de behandeling onmenschelijk en menschonwaardig is, dan zijn de gevolgen nog funester. De vernedering en slechte behandeling brengen verbittering en haat teweeg, en kweeken een leger van a-socialen, die de samenleving, hun landgenooten en daarmede hun Vaderland gaan haten. De terreur en het onrecht, die de Duitschers in ons land gebracht hebben, brengen geenszins voor ons de plicht mede om het dik of dunnetjes na te doen.
Laat de Regeering dus serieus controleeren of de behandeling in de gevangenissen en kampen menschelijk is. Journalisten of vertegenwoordigers, die vanwege de kampleiding rond geleid worden, komen natuurlijk niets te weten. Daarvoor moet een diepergaand onderzoek worden ingesteld en dienen personen uit de gevangenis of het kamp te worden gehoord, die vrijuit kunnen en durven spreken en die niet bang behoeven te zijn voor rancune-maatregelen; want ook hiermee moet men rekening houden.

21 Juli 1945.

7. Landverraad, oorlogsmisdaden en collaboratie.

De bedoeling van dit Hoofdstuk is den lezer-leek een overzicht te geven van de Strafbepalingen, die het *landverraad* regelen, *zooals die van oudsher bestonden*. Uiteraard zal deze behandeling een vluchtige moeten zijn en zich tot de hoofdlijnen moeten beperken.
De voornaamste van deze bepalingen zijn te vinden in het Wetboek van Strafrecht (het Tweede Boek).
Titel I. Misdrijven tegen de veiligheid van den Staat.
Art. 93. Aanslag met het oogmerk op het Rijk geheel of gedeeltelijk onder vreemde heerschappij te brengen of om een deel daarvan af te scheiden. Levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van maximum van 20 jaar.
Art. 97. In verstandhouding treden met een buitenlandsche Mogendheid om tot een oorlog te komen tegen de eigen Staat etc. Vijftien jaar. Als gevolg intreedt, levenslang of 20 jaar. (Als straffen genoemd worden, wordt bedoeld maximum).
Art. 98. Opzettelijk bescheiden, berichten of inlichtingen aan buitenlandsche Mogendheden in handen spelen omtrent eenige zaak, die geheim moet blijven in het belang van den Staat etc. Zes jaar.
Art. 100. 1e. Ingeval van een oorlog, waarin Nederland niet betrokken is, de onzijdigheid van den Staat in gevaar brengen of eenig voorschrift tot handhaving der onzijdigheid van regeeringswege gegeven opzettelijk overtreden. Zes jaar.
2e. In tijd van oorlog eenig voorschrift van regeeringswege in het belang van de veiligheid van den Staat gegeven opzettelijk overtreden. Zes jaar.
Art. 101. Opzettelijk vrijwillig in krijgsdienst treden van den vijand. Vijftien jaar.
Art. 102. Het opzettelijk, in tijd van oorlog, *den vijand hulp verleenen of den Staat tegenover den vijand benadeelen*. Vijftien jaar.
Dit wordt levenslang of 20 jaar als eenige versterking, magazijn, krijgsvoorraad of krijgskas, of vloot of leger of een deel daarvan verraden, vernield, overgeleverd, of onbruikbaar gemaakt wordt, een onder waterzetting of ander militair werk belet, belemmerd of verijdeld wordt etc. als eenige kaart, plan, teekening etc. den vijand in handen gespeeld wordt, als oproer, muiterij of desertie onder het krijgsvolk teweeggebracht of bevorderd wordt. Als men als verspieder den vijand dient of een verspieder des vijands opneemt, verbergt of voorthelpt.
Art. 107. De vorige artikelen gelden ook voor feiten gepleegd tegen de landgenooten.
Buiten voornoemde titel dient nog genoemd te worden:
Art. 205. Voor vreemde krijgsdienst aanwerven zonder toestemming des Konings. Een jaar of boete van drie van duizend gulden.
Hiermede is dus een kort overzicht gegeven van wat volgens het Wetboek van Strafrecht

(we laten buiten beschouwing het Wetboek van Militair Strafrecht) *landverraad* was. De berechting van deze misdrijven zou geschieden door de gewone rechtbanken. Gedurende de tijd van de bezetting was de Regeering te Londen van oordeel, dat de practijk van den huidigen oorlog bewezen had, dat het bestaande stelsel van Strafrecht onvolledig en gebrekkig was, in zooverre dat verschillende euveldaden, gericht tegen de heilige levensrechten van ons volk, geen voldoende of in het geheel geen bestraffing toelaten. Ook vond zij blijkbaar de berechting niet veilig bij den gewonen rechter.
De regeering schiep toen in den vorm van Besluit Buitengewoon Strafrecht en Tribunaal besluit nieuwe strafbepalingen, waarbij zelfs Art. 1 Wetboek van Strafrecht opzij gezet werd (in Hoofdstuk 8) en vertrouwde de berechting aan andere rechters toe.
Dr. Kortenhorst laat zich in zijn boekje „Was samenwerking met den vijand geoorloofd?" op bladz. 43 als volgt uit: (deze passage geven wij hier weer als afwijkend van ons standpunt):
„Het is zonder meer duidelijk, dat het geschokte volksgeweten, dat vergelding en herstel van „het moreel evenwicht eischt, geen genoegen nemen kan, alleen met toepassing van Art. 102 „Wetboek van Strafrecht. Er zal niet alleen „gestraft" — rechtvaardig en dus streng gestraft „— maar ook „gezuiverd" moeten worden. Inschakeling van de stem van het volksleven naast „die, welke klinken moet uit den mond van het Gezag, is derhalve noodzakelijk. De door de „Regeering ingestelde (Volkstribunalen) zijn echter ongeschikt om dezen eisch van het histo„rische moment tot zijn recht te doen toekomen. Deze nieuwe lichamen (ons bekend uit het „tijdperk der Fransche overheersching) passen niet in onzen rechtstraat, zij verwekken herin„neringen op aan de verwerpelijke Nationaal-Socialistische methoden. Zij zijn zeer zeker niet „deskundig. Evenmin zijn zij in staat om op de zoo noodzakelijke snelle wijze recht te spreken. „En ten slotte zal het deze nieuwe instituten moeilijk vallen een scherp onderscheid te maken „tusschen „straffen" en „zuiveren".
„Ik meen derhalve, dat het *straffen* overgelaten moet worden aan de Rechterlijke Macht. die „door Grondwet en Wet omgeven is met waarborgen van deskundigheid, onafhankelijkheid en „onpartijdigheid".
Uit deze passage blijkt, dat:
1e. Dr. Kortenhorst blijkbaar wel het Tribunaal besluit kent, doch van het bestaan van het Besluit Buitengewoon Strafrecht niets afweet. Dit is te verklaren uit het feit, dat hij zijn brochure schreef in Mei 1945, dus in de eerste dagen na de bevrijding.
2e. Hij niet streng van elkander scheidt „zuiveren" en „straffen". Waarschijnlijk kende hij ook het Zuiveringsbesluit nog niet.
3e. Dr. Kortenhorst schijnt geen bezwaar te hebben tegen opzij zetting van Art. 1 Wetboek van Strafrecht en schijnt Art. 102 Wetboek van Strafrecht niet zuiver genoeg te vinden.
Wij nemen het standpunt in, dat deze wetgeving onjuist en onnoodig is. Art. 102 Wetboek van Strafrecht is zoo zuiver geredigeerd, dat alle oorlogsmisdaden, alle vormen, ook alle nieuwe vormen van landverraad er onder te brengen zijn door een rechter, die op de juiste wijze interpreteert. Nieuwe strafbepalingen waren dus niet noodig geweest.
In dit verband is het leerzaam en interessant te verwijzen naar België.
Art. 115 Code Penal Belge luidt: „Sera puni de mort celui qui aura fourni aux ennemis de „l'Etat des secours en soldats, hommes, argent, vivres, armes ou munitions".
Dit artikel, dat de meest ruime omschrijving geeft van de C.P.B. (en dus overeenkomt met ons Art. 102 Wetboek van Strafrecht) beperkt zich tot de verschaffing van hulp aan den vijand in den vorm van soldaten, menschen, geld, levensmiddelen, wapenen of munitie en is dus veel beperkter geredigeerd dan ons Art. 102 Wetboek van Strafrecht. De interpretatie echter, de tekstuitlegging, is in de practijk veel ruimer en wel door den uitleg, die men geeft aan het woord (munitie); daar brengt men practisch gesproken alle economische goederen onder. die voor den vijand voor vitaal belang zijn (dus met uitzondering van zuiver luxe goederen). Deze interpretatie is zelfs zoo ruim, dat men aandringt op wetswijziging, die zal dwingen tot een engere uitlegging.
Hoe dit alles ook zij, de Regeering te Londen schiep in de jaren 1943—1944 het Besluit Buitengewoon Strafrecht en het Tribunaal Besluit.
Het eerste is speciaal gericht tegen de *oorlogsmisdadigers*.
Wat zijn oorlogsmisdadigers? Valt het begrip oorlogsmisdaad samen met het begrip landverraad, dat we hierboven beschreven?
Wij zullen laten zien, dat aan het begrip „oorlogsmisdaad" een ruimere beteekenis wordt toegekend dan overeenkomt met het begrip „landverraad", dat wij ontleenen aan het Wetboek van Strafrecht.
Ja zelfs, we zullen zien, dat het begrip „oorlogsmisdaad" ver buiten zijn natuurlijke grenzen zal

komen te liggen en dat het verband met den oorlog of den oorlogstoestand zelfs radicaal zoek zal raken.
Tot zoover dus het Besluit Buitengewoon Strafrecht en de Oorlogsmisdadigers.
Nu nog een enkel woord (later zal het aantal woorden, hierover te zeggen, blijken niet te tellen te zijn) over het Tribunaal besluit, dat gericht is tegen de z.g.n. *collaborateurs*, een begrip, dat in zwang is gekomen in de moderne totale oorlogvoering.
Wat is een collaborateur? Het Latijnsche Col (cum) is met (mede), laborare is werken, collaborare is samen werken.
Collaborateur is iemand, die samen gewerkt heeft met den vijand.
Is iedere „samenwerking met den vijand" een strafbare samenwerking?
Wat is strafbare samenwerking?
Volgens ons is het de soort samenwerking met den vijand, die neerkomt op hulpverleening aan den vijand, een vorm van landverraad, omschreven in Art. 102 Wetboek van Strafrecht. Niet alle samenwerking met den vijand kan strafbaar zijn. In ieder geval is „samenwerking met den vijand" een ruimer begrip dan „hulpverleening aan den vijand".
De Regeering nu was van oordeel, dat Art. 102 Strafrecht niet voldoende omvatte de „samenwerking met den vijand" en schiep daarom het Tribunaal-besluit met de bedoeling om mede te treffen de „samenwerking met den vijand".
Is nu de bedoeling, dat iedere samenwerking met den vijand strafbaar is of althans onderhevig aan een bijzondere maatregel (dit laatste voor hem, die in de Tribunaal-berechting geen strafrechtspleging ziet)?
Dat niet iedere samenwerking met den vijand strafbaar is, volgt reeds aanstonds hieruit, dat noodzakelijkerwijze het openbare leven in het bezette land voortgang moet vinden. De ambtenaren van het bezette gebied zullen dus in het belang van Staat en Volk hebben samen te werken.
Ook het economische leven zal voort moeten gaan; immers men zal aan moeten nemen, dat de bezetter geen liefdadige bevliegingen krijgt en niet bereid is goed te vinden dat de productie stop gezet wordt en zelf de bevolking van levensmiddelen te voorzien; waar autarchie (zelfvoorziening van eigen volk door eigen productie) onmogelijk is, zal geruild worden met den bezetter, maar men ontkomt dan niet aan samenwerking.
Wat is strafbare samenwerking met den vijand?
Het Tribunaal-besluit onderscheidt vier groepen van z.g.n. collaborateurs.
1e. Helpers en steunverleeners aan den vijand?
2e. N.S.B.-ers en dergelijke (politieke groep).
3e. Profiteurs.
4e. Zij die ongehoorzaam zijn aan maatregelen der Regeering.
Nauwkeurige bespreking van deze vier groepen zal later geschieden. (Zie Hoofdstuk X.)
Zijn deze vier groepen „collaborateurs" zonder meer strafbaar?
Of moet nog aan iets meer voldaan worden?
We zullen later bij de bespreking van het Tribunaal-besluit zien, dat nog aan een *tweede voorwaarde* voldaan moet worden, n.l. dat de betreffende persoon op grond van zijn handelen of nalaten geacht moet worden zich *bewust* te hebben gedragen in strijd met de Nederlandsche belangen of *bewust* afbreuk te hebben gedaan aan verzet tegen den vijand.
We zullen dus tegenover talrijke vragen komen te staan, zooals:
Kan de ambtenaar, die gedurende de bezetting, loyaal was tegenover den bezetter, gestraft worden?
We komen dan terecht bij het Volkenrecht, voornamelijk Landoorlog Reglement.
Is medewerking aan de uitvoering van een verordening van den bezetter, gemaakt in strijd met het L.O.R., strafbare samenwerking?
Is de arbeider, die vrijwillig doorwerkte en daardoor samenwerkte met den vijand strafbaar?
Is de fabrikant, die in zijn fabriek voor Weermacht of bezetter werkte, strafbaar?
Is de burgemeester, die arbeiders opriep om te werken aan vliegvelden of tankgrachten, collaborateur?
Is de aannemer, die die werken uitvoerde, strafbaar?
Is de Nederlander, die tot ambtenaar benoemd werd door den bezetter of tijdens de bezetting, strafbaar?
Is hij, die vanouds N.S.B.-er was, strafbaar? Hij, die tijdens de bezetting etc. etc. Dit zijn talrijke vragen, die in de toekomst besproken dienen te worden en bij de beantwoording waarvan vele onzekerheden blijken te bestaan.

22 Juli 1945.

8. Het zuiveringsbesluit.

Het zuiveringsbesluit is van 13 Januari 1944 (No. E 14); het is te Londen tot stand gekomen. De regeering vond het noodig de Hooge Colleges van Staat, de Nederlandsche Administratie, de Rechterlijke Macht en andere organen, diensten en instellingen zoo spoedig mogelijk te zuiveren van personen, door den bezetter in het belang van den vijand, van zijn oorlogvoering en ter bevordering van de aan den Nederlandschen zin voor recht en vrijheid vreemde opvattingen aangewezen voor het bekleeden van ambten of het uitoefenen van functies, alsmede van andere verraderlijke en ontrouwe elementen.

Het zuiveringsbesluit is, volgens art. 1 van dat Besluit, van toepassing op (er worde hier slechts een globaal overzicht gegeven) hen, die ambtenaar zijn in den zin van de Ambtenarenwet of van de Militaire Ambtenarenwet; verder hen, genoemd op sommige plaatsen in de Artikelen 4 en 5 van de Pensioenwet 1922; hen, die werkzaam zijn op arbeidsovereenkomst bij een openbaar lichaam, dienst of bedrijf; bestuurders, beambten en bedienden der Spoorwegen; in ieder geval alleen, aangesteld of ingezet door of vanwege den bezetter.

Drie zuiveringsmaatregelen zijn mogelijk: staking, schorsing en ontslag.

Art. 2 behandelt de staking. In afwachting van een onderzoek omtrent de noodzakelijkheid van schorsing of ontslag kan de betreffende persoon zonder opgave van redenen worden bevolen de uitoefening van zijn functie te staken. Het bevel tot staking van de uitoefening van de functie is niet van invloed op aan de uitoefening van de functie verbonden inkomsten en voordeelen.

Art. 3 regelt de schorsing. In afwachting van de beslissing omtrent ontslag kan de betreffende persoon in zijn functie worden geschorst, indien hij van ontrouw aan de zaak van het Koninkrijk, de Koningin of aan de Regeering heeft doen blijken, of van hem, op grond van zijn houding vóór of tijdens bezetting, niet de getrouwe medewerking aan het herstel van het vaderland kan worden verwacht.

Schorsing heeft verlies van alle aan de uitoefening van de functie verbonden inkomsten en voordeelen tengevolge. Bij teniet doen der schorsing volgt alsnog uitkeering.

In daar voor in aanmerking komende gevallen kan wekelijks een bedrag voor noodzakelijk levensonderhoud worden vastgesteld.

Art. 4 geeft de regeling voor het ontslag. De bewuste personen kunnen worden ontslagen om dezelfde redenen als waarom kan worden geschorst, n.l. wegens ontrouw aan de zaak van het Koninkrijk etc., ofwel bij twijfel aan de getrouwe medewerking aan het hertsel van het vaderland.

Zeer belangrijk en verregaand is nog lid 5 van art. 4, bepalende, dat alle rechten op dadelijk of uitgesteld pensioen en alle andere rechten, welke de op grond van dit besluit ontslagenen, krachtens wettelijk voorschrift of arbeidsovereenkomst, zouden kunnen doen gelden, alsmede alle rechten op pensioen en alle andere rechten, welke de nagelaten betrekkingen van de ontslagenen, krachtens wettelijk voorschrift of arbeidsovereenkomst, zouden kunnen doen gelden, vervallen.

Deze redactie is dus zoo ruim, dat men hoogstwaarschijnlijk wel moet aannemen, dat de ambtenaar, die reeds gedurende 30 jaar pensioenpremie heeft betaald en nu ontslagen wordt, niet alleen zijn broodwinning kwijt raakt maar ook zijn pensioen en de door hem betaalde premies, iets dat geweldig tegen de borst stuit van hem, die eenig gevoel heeft voor ambtenaarsrecht en pensioenrecht.

Er kunnen echter nadere regelen worden geschapen voor de toekenning van rechten in de plaats van reeds toegekende pensioen, wachtgeld of non-activiteitswedde, alsmede tot de toekenning van onderstand aan de gezinnen van de ontslagenen.

In afwachting van deze nadere regeling of van de toekenning van pensioen, wachtgeld, non-activiteits-wedde of onderstand, is de regeling noodzakelijk levensonderhoud toepasselijk, zooals die vastgesteld is voor de schorsing. Men stelt nu onwillekeurig de vraag, of hiermede de voorschriften van Ambtenarenwet, Algemeen Rijksambtenaren-reglementen, omtrent beroep op de Ambtenaren-gerechten opzij gezet zijn. Dit volgt wel reeds onmiddellijk uit den geheelen opzet van dit Zuiveringsbesluit en bovendien uit art. 6 van dit besluit ondanks diens ongelukkige redactie.

„De bepalingen van wettelijke voorschriften of arbeidsovereenkomsten, voor zooveel zij betrek-
„king hebben op de wijze, waarop het bevel tot staking van uitoefening van de functie moet
„geschieden, dan wel de schorsing of het ontslag moet worden verleend, dan wel krachtens

„welke genomen beslissing gewijzigd of ongedaan gemaakt zou kunnen worden, worden voor „de toepassing van dit besluit buiten werking gesteld".

Men zal verder de vraag stellen: „Wordt de ambtenaar zelf gehoord?"

„Hoe is de procedure? Is er beroep mogelijk?"

Niets van dit alles is geregeld of voorgeschreven in het Zuiveringsbesluit.

Het eenigste, wat men in verband zou kunnen brengen met de formeele behandeling, is te lezen in art. 4. De betrokken minister wint, alvorens een overdracht tot ontslag in te dienen of het ontslag te verleenen, advies in van een daartoe in te stellen Commissie van Advies. Dit is dus wel zeer onbevredigend. Vooral ook in verband met de hopelooze chaos en verwarring, die op dit gebied zich ontwikkelen.

De eene ambtenaar wordt geschorst of gestaakt, en zelfs gevangen gezet, omdat hij samengewerkt heeft met een N.S.B.-burgemeester. De andere troont in vollere glorie dan ooit, ofschoon hij nog loyaler met zijn N.S.B.-burgemeester samenwerkte. De eene directeur van het postkantoor wordt gestaakt en vastgezet, omdat hij Duitschers correct bediende, de andere kan gewoon doorgaan, ofschoon hij de Duitschers regelmatig over den huisvloer had; de laatste heeft vermoedelijk betere relaties.

De eene commies wordt gestaakt, omdat hij invloedrijke vijanden had en de andere gaat rustig door, omdat hij invloedrijke vrienden had.

De meeste burgemeesters worden gestaakt, omdat zij arbeiders te werk stelden op vliegvelden en aan tankgrachten, anderen, die hetzelfde deden, ondervinden geen last, waarschijnlijk omdat hun zoon door de Duitschers doodgeschoten werd of bij de ondergrondsche was.

De eene hooge ambtenaar wordt geschorst, omdat hij zich gedurende den tijd van de bezetting loyaal gedroeg tegenover den bezetter (ofschoon hij geweldig anti was), zich loyaal hield aan de „Aanwijzingen" van de regeering van 1937 en aan het Volkenrecht, de andere hooge ambtenaar blijkt vrij uit te gaan, ofschoon hij den Duitschers opmerkelijk ter wille was.

Zoo bestaat in de practijk een willekeur en rechteloosheid, dat men het wel betreuren moet, dat de gedurende een eeuw moeizaam opgebouwde procedure van behandeling van ambtenaarszaken zoo maar opzij gezet wordt op een tijdstip, dat die juist zou moeten waarborgen een rustige en bezadigde behandeling daarvan, in een tijdperk, dat alle politieke hartstochten en persoonlijke tegenstellingen hoogtij vieren.

Vele vragen doen zich dan ook hier voor.

Was dit Zuiveringsbesluit wel noodig?

Hoofdstuk VIII van het Algemeen Rijksambtenaren Reglement behandelt de disciplinaire straffen, die in rijke afwisseling varieeren van berisping tot schorsing en ontslag. Aan straffen en daarmede zuiveringsmogelijkheden dus geen gebrek.

Men zal misschien de opmerking maken, dat de gronden, waarop een ambtenaar ontslagen kan worden niet ver genoeg gaan.

Art. 80 lid 1 luidt als volgt: „De ambtenaar, die de hem opgelegde verplichtingen niet nakomt of zich overigens aan plichtsverzuim schuldig maakt, kan deswege door het bevoegd gezag disciplinair worden gestraft".

Men zal dan de opmerking maken, dat de N.S.B.-er of de landverrader zich zoo dadelijk nog niet schuldig gemaakt heeft aan plichtsverzuim in zijn ambt.

Lid 2 gaat echter verder: „Plichtsverzuim omvat zoowel het overtreden van eenig voorschrift „als het doen of nalaten van iets, hetwelk een goed ambtenaar in gelijke omstandigheden „behoort na te laten of te doen".

Een goed ambtenaar zal zich onthouden van landverraad en strafbare collaboratie en zelfs van laakbare collaboratie. Misdadige of minderwaardige elementen zullen dus geloosd kunnen worden.

Alles wat het Zuiveringsbesluit voor nieuws bracht, was reeds mogelijk volgens het Algemeen Rijksambtenaren Reglement, dat een fijn-uitgewerkte en fijn-verzorgde regeling tot in bijzonderheden geeft voor alle gevallen.

Men zal nog een bezwaar willen opwerpen en wel het navolgende: We willen en moeten ook af van iederen N.S.B.-er of anderen ambtenaar, die door de Duitschers is benoemd. Volkenrechterlijk was de bezetter bevoegd een hem niet welgevallig ambtenaar te ontslaan. Volkenrechterlijk was de bezetter ook bevoegd een nieuwen ambtenaar in zijn plaats te benoemen. De benoeming was dus volkomen rechtmatig en wettig. De N.S.B.-er is dus door deze benoeming te aanvaarden als zoodanig niet strafbaar; het is ook mogelijk, dat die N.S.B.-er overigens niet beschuldigd kan worden van landverraad of strafbare collaboratie. En toch willen wij hem kwijt en vanzelfsprekend zonder verplichtingen, speciaal zonder geldelijke verplichtingen. En

dit te meer, omdat het ook volkenrechterlijk gewoonte is om een dergelijken ambtenaar na het eindigen van den toestand van bezetting te loozen en te ontslaan.
Art. 99b Algemeen Rijksambtenaren Reglement regelt weliswaar het ontslag van ambtenaren, die lid zijn van verboden vereenigingen, maar het bekende ambtenarenverbod is in de zomer van 1940 door den Secretaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken opgeheven, terwijl we bovendien, als dit eervol verleend zou worden, vastzitten aan een wachtgeldregeling.

Wat het eerste bezwaar betreft. De Secretaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken hief in Juli 1940 het ambtenarenverbod op. Dit had echter door den Voorzitter van den Ministerraad moeten geschieden. Dit zal vermoedelijk ook wel het geestelijk voorbehoud geweest zijn, dat deze Secretaris-Generaal voor zich gemaakt heeft, toen hij vermoedelijk voor den aandrang van den bezetter zwichtte.
Men zou dus kunnen aannemen, dat de N.S.B. nog een verboden vereeniging is of in ieder geval zou men dit verbod nu weer in kunnen voeren en eervol ontslag zou dan op grond van voornoemd art. 97b mogelijk zijn.

Met deze brokken zou men dus zitten in gevallen van door den bezetter benoemde ambtenaren, die fatsoenlijk blijken te zijn, aan wien geen landverraad of strafbare collaboratie kan worden ten laste gelegd (in het laatste geval kan volgens art. 98 ontslag worden verleend zonder de vermelding eervol en zonder wachtgeld). Men merke echter op, dat dit ontslag, zij het dan „eervol", toch niet recht geeft op een wachtgeld (zie art. 100).
Dit „eervol" zal in dit geval, toch geen bezwaar kunnen zijn; dit kunnen we toch gerust als nuchtere en bezonnen menschen toegeven!

Maar hiermede komt wel vast te staan, dat dit Zuiveringsbesluit niet alleen een hopelooze chaos schept, maar ook absoluut overbodig is. Over de illegaliteit spraken we boven reeds.
Hiermede komen we in ieder geval tot het resultaat en de slotconclusie, dat het beter geweest ware zich voor de zuivering te houden aan het bestaande ambtenarenrecht. Het Rijksambtenaren Reglement geeft voldoende grondslag voor zuivering, meestal vastgekoppeld aan bestraffing, soms ook zuivering, losstaande van bestraffing.
Met deze laatste opmerking is nog eens beklemtoond, dat men deze beide begrippen „bestraffing" en „zuivering" scherp uit elkaar moet houden, scherp moet scheiden, wat helaas niet altijd gebeurt.
Deze verwarring van begrippen treedt b.v. aan het licht, als men meent, dat een ambtenaar, die niet voor het Tribunaal behoeft te komen of door het Tribunaal vrijgesproken wordt, nu ook niet weggezuiverd kan worden.
Deze meening is onjuist. Zuiveren is iets anders dan bestraffen.
De redenen en gronden en wezenstrekken zijn anderen.
Iemand, die niet strafbaar is of in ieder geval niet veroordeeld wordt, kan nog wel een onbetrouwbaar ambtenaar zijn en voor zuivering in aanmerking komen. Andersom is het denkbaar, dat iemand door het Tribunaal veroordeeld wordt, terwijl zijn chef geen voldoende grond aanwezig zou zien om hem weg te zuiveren, b.v. omdat hij de uitspraak van het Tribunaal niet erg sterk vindt.
Tot zoover werd besproken het „Zuiveringsbesluit" van 13 Januari 1944.
De slotconclusie was: chaosveroorzakend, overbodig en illegaal.

Ook onze regeering is, als wij ons niet vergissen, tot deze conclusie gekomen. Tenminste voortdurend verschenen er berichten in de pers, dat het zuiveringsbesluit niet voldeed. We voelden het zoo eenigszins aan, dat de practijk en ook de regeering eenigszins met dit besluit in hun maag zaten en het liever weer op legale basis, in casu het ambtenarenrecht, zouden doen berusten. Zelfs verschenen er reeds berichten in de courant, dat het zuiveringsbesluit herzien is. Wij geven hiermede weer wat 27 Juni 1945 in de pers verscheen: „Zuivering. Naar het M.G. „ons mededeelt, zijn thans de Koninklijke Besluiten in werking getreden, waarbij bepaald wordt, „dat ook personeel van de semi-officieele instanties, zooals waterschappen, kamers van koop„handel en dergelijke, thans gezuiverd kunnen worden. Behalve staking, schorsing en ontslag, „zijn thans ook diverse andere straffen, zooals berisping, terugzetting, inhouding salaris enz. „mogelijk. Hooger beroep moet niet ingesteld worden bij de ambtenarengerechten, maar bij „speciale instanties. Tenslotte is nog ingevoerd de mogelijkheid, om een ambtenaar of perso„neelslid eervol ontslag te geven met wachtgeld. De commissie Cleveringa is doende een nieu„we regeling te ontwerpen, waarbij de bestaande Koninklijke Besluiten worden ingetrokken en „de inhoud gecoördineerd is in een nieuw K.B."

Tot zoover het persbericht. Dit gaat dus wel alleszins mee met de bezwaren die wij hierboven weergaven. Zien wij het goed, dan zal het nieuw te maken K.B. gegrondvest worden op de

Ambtenarenwet en zich geheel aansluiten bij het bestaande ambtenarenrecht. Zoo had het echter van den beginne af aan gekund! Daarmede zou een massa arbeid en ellende uitgespaard zijn geweest.
Tot nog toe bespraken we slechts de zuivering van de *ambtenaren.*
Immers het zuiveringsbesluit geldt slechts voor deze zuivering.
Inmiddels is men op ander terrein ook reeds begonnen met zuiveren.
In het notariaat en bij de balie. Dit zal dan moeten gebeuren op grond van den Wet op het Notarisambt en de betreffende reglementen.
Ook op ander gebied en zelfs op het gebied van het bedrijfsleven wil men gaan zuiveren. Op de persconferentie vanwege het Militair Gezag begin Juli, werd medegedeeld, dat op het Departement van Economische Zaken een ontwerp K.B. gereed ligt voor de bedrijfszuivering, waarin tevens een omschrijving wordt gegeven van het begrip collaboratie.
Ook Dr. Kortenhorst spreekt in zijn bekende brochure over de zuivering.
Waar hem in Mei 1945 het bestaan van het Zuiveringsbesluit nog niet bekend is, dringt hij er op aan, dat de Regeering richtlijnen vaststelle voor de zuivering van het ambtenaren-corps. De rechtspositie der ambtenaren blijve echter onaangetast en de gang tot het ambtenarengerecht en den Centralen Raad van Beroep worde niet geblokkeerd. Dr. K. neemt dus blijkbaar hetzelfde standpunt in als wij. Verder dringt hij ook aan op zuivering van het maatschappelijk organisme.
Niet alleen de Senaten der Universiteiten en Hoogescholen, de Orde van Advocaten, de Broederschap van Notarissen zullen moeten gezuiverd worden door middel van disciplinaire maatregelen, zooals die reeds wettelijk mogelijk zijn, maar dergelijke „eeregerechten" moeten ook geschapen worden voor het bedrijfsleven.
Wij meenen hier *een ernstig woord van waarschuwing te moeten doen hooren* tegen *overdreven* zuiveringswoede, vooral in het bedrijfsleven.
Niet alleen worden de bedrijven kapot gemaakt en wordt de poort wagenwijd opengezet voor alle mogelijke concurrentie, vijandschap en vervalt men in een massa verlies van tijd, dat als voornaamste resultaat meebrengt haat en nijd, maar wat het ergste is, men loopt vast op het begrip „collaboratie".
En daarover bestaat nog een zoo groote begripsverwarring en een dergelijk misverstand, dat het een vuur is, waaraan men de vingers niet mag branden.
Wat is collaboratie? Wat is strafbare collaboratie? Wat is laakbare collaboratie? Weet men dat totale oorlog *eenerzijds* en de ingewikkeldheid en het in elkaar grijpen van economie in eigen land en in het buitenland *anderzijds niet alleen* tot het verfoeien van de collaboratie opgezweept te hebben, *maar ook* gedwongen hebben tot het nuchtere feit van de collaboratie?
Leven was werken, en werken was collaboratie. Zoo was het gedurende de bezetting.
Wij willen geen landverraad en euveldaden goedpraten.
Integendeel! Wij willen slechts waarschuwen!
Er liggen daar vele voetangels en klemmen!
Straffen en zuiveren is goed en noodzakelijk.
Maar het allerbelangrijkste is de opbouw! En daar moet alles aan ondergeschikt zijn.
Moge ruime visie, een breed gebaar en wijs staatsmansbeleid hier de juiste richting aangeven, en wel met rechtvaardigheid en krachtige hand.

25 Juli 1945.

9. Een historische fout.

Het is een geschiedkundige gewoonte, dat revoluties en omwentelingen vergezeld gaan van bloedbaden.
Vóór de revolutie ligt het éêne gedeelte van het volk boven op het andere gedeelte, buit uit, terroriseert en wendt zijn macht aan om het recht te verkrachten.
Staat en samenleving hollen naar den ondergang.
Goedwillende krachten, die er nog zijn, willen een „halt" toeroepen, willen overtuigen, dat het verkeerd gaat, wijden hun bezielend woord aan de openbare zaak om die te redden, maar hun woorden laten niets na dan echo's, die verklinken. Immers wien de Goden verderven willen, slaan zij met blindheid.
En zoo helpt geen goeden wil, geen goed woord; de samenleving zakt af naar den ondergang, omdat de kracht haar begeeft. En dan staat men plotseling voor de omwenteling.

Opgekropte haat en sadistische wraakzucht breken als reactie los over de hoofden der lieden van het Ancien Régime en moord, mishandeling en bestialiteit in het wilde weg, wisselen af met of worden gevolgd door z.g.n. bloedgericht en snel-schavot, spontaan georganiseerd.
Zoo was ook de tijd van de bezetting voor de Nederlanders een gebeuren van onrecht, verschrikking en terreur. De Duitschers, die plomp en ruw en woordbreukig ons land waren binnen gevallen, die zich in de beginne aanmerkelijk kalm aanstelden en beweerden Nederland Nederland te willen laten, begonnen zich al gauw met de binnenlandsche politiek te bemoeien, stapelden de eene psychologische stommiteit op de andere, verwekten vanzelfsprekende reacties bij het Nederlandsche volk, waartegenin zij, dat volk niet kennende, weer juist persé de meest onjuiste tegenmaatregelen plaatsten. En zoo vervielen zij van kwaad tot erger.
Tot overmaat van ramp liet zich een gedeelte van het eigen volk vinden tot samenwerking met den bezetter. In stede van zich te houden aan eigen nationaal program, liet de N.S.B. zich verleiden een opportunistische politiek te volgen, meenende dat Duitschland den oorlog zou winnen en beweerende, dat een Europeesche politiek onder leiding van Duitschland als aangewezen was. In stede van zich terug te trekken op eigen terrein en te wachten tot dat eerst de zaak met het eigen vaderland zou zijn opgeklaard, liet de N.S.B. zich practisch voor het Duitsche karretje spannen en beging bovendien de eene stommiteit over de andere, deed nu precies juist alles, wat zij niet moest doen. En zoo is het te begrijpen, dat het Nederlandsche volk al zijn gal en haat tegen de Duitschers mede wilde luchten op de hoofden van alle N.S.B.-ers, ofschoon de N.S.B., eerlijkheidshalve gezegd, toch niet voor alle terreur, onrecht en verdrukking van die Duitschers aansprakelijk kan worden gesteld, noch iedere N.S.B.-er kan opdraaien voor het doen en laten van de N.S.B.
En zoo stond dus vanzelfsprekend met historische noodzakelijkheid een losbarstend bloedgericht op het program. Het volk had in zijn geest en gevoel zich dan ook reeds geheel ingesteld op een „bijltjesdag".
Dit is echter anders geloopen. Deze „bijltjesdag" is niet doorgegaan.
In plaats van een dergelijke „illegale" bijltjesdag, zooals men die zich oorspronkelijk spontaan gedacht had, is in de plaats gekomen opsluiting en berechting, georganiseerd door Koninklijke Besluiten, gemaakt door de Regeering in Londen, derhalve de „legaliteit!"
We zagen boven, dat het zeer aanvechtbaar is, of deze „legaliteit" wel „legaliteit" is. Wij zijn van meening, dat het illegaal was, maar we zullen in de verdere behandelingen de legaliteit aannemen voor het gemak.
Dan rijst echter de dringende vraag, of deze gang van zaken wel een gelukkige geweest is, of het achteraf bezien, niet beter geweest was, dat de „bijltjesdag" maar doorgegaan was. Zeker, ook dan zou er wel onschuldig bloed gevloeid hebben, ook dan zou er veel leed geleden zijn, maar dan was de zaak tenminste achter den rug geweest, dan was het met één klap uit geweest, dan hadden we tenminste nu kunnen beginnen met den opbouw van het Vaderland. We zitten nu wel met eenige honderdduizenden gevangenen, die we de volgende jaren gaan berechten, maar meenen we daarmede van het zaakje af te zijn?
Vele nuchtere en welwillende Vaderlanders verzuchten nu ook: „Had ons de bijltjesdag maar „gelaten! Dan had de historische noodzakelijkheid haar zin gehad en waren we er nu vanaf „geweest!"
In het Provinciaal Noord-Brabantsche Dagblad van Vrijdag 22 Juni 1945, komt een hoofdartikel voor „Zuivering", waarin wij lezen: „Zoo ontstond de ergste *ezelsdracht*, die ons staat„kundig leven kent in haar geschiedenis, n.l. het Tribunaal-besluit. Voor eenige dagen was „het negen maanden geleden, dat dit in werking trad. Wij wachten nog steeds op de uitspra„ken van dezen overdragen boreling. Het eerste ontslag of herstel van een ambtenaar, die „gezuiverd is, moet bij ons weten nog worden gegeven. En heel het gevaarlijke miezerige bedrijf „der aanbrengerij door kleine menschjes en het dreigen er mee is nog steeds in vollen gang. „Zoo is de zuivering de organisatie van het ressentiment en de wraak aan het worden".
Ofschoon de schrijver van dit artikel niet streng de scheiding trekt tusschen „straffen" en „zuiveren" (een verschijnsel, waarop wij reeds eerder wezen), spreekt uit zijn woorden toch een heilige verontwaardiging over den verkeerden gang van zaken. In die dagen, verscheen er ook een bij uitstek deskundig artikel:
„De berechting van politiek verdachten" in de pers in het Zuiden. We treffen het o.a. aan in „Het Parool" van 2 Juni 1945. De schrijver, N. van der Veen, die een insider moet zijn, vangt als volgt zijn lezenswaardig artikel aan: „Een van de ergste dingen, die een mensch in bevrijd „gebied kan overkomen is wel „politiek verdachte" en daardoor geïnterneerde te zijn. Ver„dachte, let wel, niet veroordeeld, gestraft, met een vonnis achter zich en dus een vaste datum „van invrijheidstelling ergens voor zich. Nu, een half jaar na de bevrijding van Zuid-Neder-

„land kennen we daar nog steeds geen enkele gevonniste, maar uitsluitend verdachten. Onder „die verdachten bevinden zich notoire N.S.B.-ers, Landwachters, S.S.-mannen en dergelijke, „van wie de veroordeeling in de toekomst onbetwijfelbaar vaststaat; maar verdacht zijn kan „ook beteekenen: opgesloten zijn op grond van feiten, vermeld in onvindbare, zoekgeraakte „dossiers, kladpapiertjes met anonyme klachten; of duidelijk door burennijd of veete verdraaide „of opgeblazen belastende feiten. En het aantal personen, dat op deze wijze als verdachte vast- „gehouden wordt, is nog steeds een niet gering percentage van het totaal. Daar zijn moeders „onder van groote gezinnen, kostwinners van wie de inkomsten nu reeds meer dan zes maanden „stop staan, jonge meisjes, die te samen opgesloten met beroepsprostituees en allerlei perverse „individuen, zedelijk volkomen ten gronde dreigen te gaan, jonge mannen en jongens, zonder „eenig houvast nog in hun leven, geplant in de verpestende spheer van een ontwortelde kamp- „gemeenschap".

En zoo krijgen we dus eenigszins een indruk van de rampen, die met deze werkwijze aangericht worden. Maar nog slechts een onvolledige. Bij die arrestaties en berechtingen zijn direct een anderhalf à tweemaal honderdduizend Nederlanders betrokken, maar indirect zijn er bij betrokken minstens één millioen Nederlanders.

En meenen we nu niet, dat de „politieke gevangenen", als zij na korten of langen tijd vrijkomen, blij zich zullen verbroederen met de samenleving, waarin zij weerkeeren, aannemende dat die samenleving hen opneemt. In de maand Juli 1945 verschijnen er commentaren in de pers over de N.S.B. en andere besmette jeugd, die in kampen opgenomen wordt, en men leest daarin, dat de Overheid van meening is op deze wijze en door vorming, opvoeding en onderwijs hen tot volwaardige Nederlanders te kunnen maken. Afgezien van het feit, dat daar toch wel niets van terecht zal komen, is, al zou het gebeuren, deze opvatting naief.
Meent toch niet, dat deze kinderen, als zij hun ouders zullen weerzien, niet de haat zullen overnemen van deze ouders, de *felle haat* die ze mee brengen uit de kampen tengevolge van het onrecht, dat ze ondervonden, tengevolge van de schandalige behandeling, die ze ondergingen, een felle haat tegen de samenleving en het volk, dat hen dat aandeed.
Want haat brengen ze mee uit de kampen.

Men zou zich op het standpunt kunnen stellen en dit hoort men dikwijls verkondigen, dat hier gestraft wordt en dat er slechts boetvaardige zondaars uit de kampen zullen komen, die blij zullen zijn, uitgeplunderd, als zij zijn, en rouwmoedig als zij zijn, de verschoppelingen te mogen spelen in bevrijd Nederland. Maar dat is een noodlottige vergissing. Deze menschen voelen zich meestal niet schuldig; de meeste zijn ook werkelijk niet schuldig; en zij die werkelijk schuldig zijn, en zooveel onrecht rondom zich heen zien, en zoo onmenschelijk behandeld worden, gaan zich vanzelfsprekend ook een verongelijkt slachtoffer voelen. Uur na uur, dag na dag, week na week, maand na maand opgesloten, vernederd, geschopt, mishandeld worden, zonder verhoor en zonder bericht van vrouw en kinderen, hoorende, dat thuis de zaken gestolen en geruïneerd zijn en daarbij nog de geraffineerde uithongeringskuur, die men moet ondergaan en die geest, lichaam en gezondheid ondermijnt, zonder berechting of in het vooruitzicht van een berechting, waarin men geen vertrouwen heeft: immers men zal worden berecht niet door nuchtere beroepsrechters, maar door Tribunaal-leeken, in wie men niet ten onrechte politieke tegenstanders ziet. Dit is nog maar een zeer gebrekkig beeld van de werkelijkheid, die de menschen er toe brengt om te gaan haten het land en het volk, dat deze vele stumpers onder hen (wij durven gerust velen van hen stumpers te noemen) toch heusch niet hebben willen verraden. Ongetwijfeld er waren werkelijk landverraders onder hen, maar onder deze waren er velen, die te goeder trouw en uit puur idealisme, zij het dan een verkeerd idealisme, gehandeld hebben en toch ook weer op hun manier het goede met Nederland voor hadden en daarom slechts in oneigelijken zin landverraders kunnen worden genoemd. Zeker zij zullen gecorrigeerd moeten worden, velen ook zullen gestraft moeten worden.

Het is echter gansch onnoodig en absoluut verkeerd om hen *op te hitsen tegen hun vaderland, om hen van haat te vervullen tegenover hun vaderland.*

Het is de bittere waarheid, die wij hier aanroeren. En we slaken nogmaals de verzuchting: „Was „Bijltjesdag" maar door gegaan, dan waren we van de ellende af geweest!"
Lezer, wij zijn goede Vaderlanders, wij zagen ons schoone land onder den voet geloopen door den overweldiger, wij maakten mee, dat ons vruchtbare land leeg geroofd werd door den Duitscher, dat onze arbeiders als gevangenen naar het vijandelijk land gevoerd werden, onze patriotten doodgeschoten werden en in concentratiekampen opgesloten. Lezer, het is begrijpelijk, dat wij verontwaardigd zijn, alles zeer begrijpelijk en gelukkig ook.
Maar laten wij een oogenblik in ons zelve keeren, nuchter en van goeden wil. Stel u dan

voor, dat niet alle „politieke gevangenen", niet alle twee honderdduizend precies hetzelfde zijn als de enkele schoften, die gij kent.

Daar zijn er onder, die 9 maanden zitten, en met de beste wil van de wereld niet weten waarom; anderen die goed gevonden hebben, dat hun buurman-N.S.B.-er bij hun getelefoneerd heeft; anderen weer, die met goede bedoelingen lid waren van het N.A.F. (Nederlandsch Arbeidsfront), anderen weer, die hun leven lang plichtsgetrouw ambtenaar geweest waren, vergrijsd in den Dienst, gewend om opdrachten uit te voeren zonder die eerst uit te zoeken, en die ook tijdens de bezetting die opdrachten uitvoerden, omdat de Regeering in 1937 dit zoo gezegd had; en anderen, die lid waren van de N.S.B. maar van politiek geen toeten of blazen afwisten; anderen, eenvoudige boeren, die werkten voor den Landstand, omdat zij altijd hadden ondervonden, dat de boerenarbeid geminacht werd zoowel naar geest als naar belooning; anderen, die zaken gedaan hebben met firma's in Duitschland, waardoor de eigen Nederlandsche Industrie door kon werken; anderen die van de Ortskommandantur opdracht kregen om met hun auto ritten te maken voor de Weermacht en daarbij een hakenkruisvlag op het spatbord geplant zagen; anderen, die als Landwachters joegen achter onderduikers, anderen die Nederlanders aanbrachten bij de S.D.; anderen, die grove winsten verdienden aan de Weermacht; en andere schoften, die hun land versjacherden voor geld of goed; anderen ook die drie jaar en twee van de allerstrengste winters tegen het „Bolsjewisme", doch in feite in het Duitsche leger vochten tegen Rusland en daarmede tegen Nederland en eigenlijk dachten zij toch vóór Nederland te vechten; anderen, die op hun dorp niet bevriend waren met den burgemeester, of den pastoor, of dominee, of ruzie met dezen hadden, enz. enz.

Dr. Kortenhorst merkt in zijn brochure op, dat er thans (in tegenstelling met 1814, toen Koning Willem I de medewerking van vroegere functionarissen van Lodewijk Napoleon niet af wees en er van rancune tegen de „collaborateurs" met Napoleon nauwelijks sprake was) niet aan gedacht kon worden den Nederlandschen Nationaal-Socialisten nog een plaats in onze volksgemeenschap te gunnen. Dit geluid hooren we meer.

Anderzijds komen deze N.S.B.-ers en aanhang en anderen, die het voorrecht genoten, „politiek gevangene" te zijn, terug uit de kampen, zoo van haat vervuld, en zoo vol verlangen, om naar andere oorden te vertrekken, dat het alleszins in overweging te nemen is om hen in de gelegenheid te stellen te *emigreeren* te meer, omdat we toch met een bevolkingsoverschot zitten.

Maar ook dit schijnt stelselmatig tegengewerkt te worden; tenminste van eenige vooraanstaande personen vernemen we, dat daar geen sprake van zal kunnen zijn.

Maar wat is dan toch in Godsnaam de bedoeling? Moeten die menschen dan in de toekomst hier, puur om gevoelens van haat en sadisme te bevredigen, een leven als paria's en verschoppelingen blijven leven? *Mogen* zij het niet menschelijk meer krijgen?

Is *dit* een noodzakelijk gevolg van ons overwinnen en van goede Vaderlandsche gevoelens? Weten we wel, dat hieruit zal groeien een leger van menschen, paria's, die niet alleen ontevreden zijn, niet alleen haten, maar die zuiver en radicaal anarchist en communist zullen zijn? Wat is hier geboden? Wijs staatmansbeleid of vergelding en sadisme?

Ruime visie of kruideniersgeest?

Er wordt veel gesproken over vergelding en gerechtigheid.

Wat is gerechtigheid? Gerechtigheid is de juiste inachtname van de harmonische verhoudingen in de samenleving.

Is de vergelding er nu voor de gerechtigheid of is de gerechtigheid er voor de vergelding?

Moeten we kleine, ruzie wrekende en vergeldende, kruideniers zijn, of bouwers van een nieuw en glorievol Nederlandsch Imperium met een groot hart, ruime visie en gul gebaar?

Toen het Tribunaal te Breda begin Mei 1945 officieel zijn openbare zittingen begon, verklaarde de President, dat alvorens begonnen moest worden met den opbouw eerst afgerekend moest worden met de verraderlijke elementen.

Leven we werkelijk niet in een gekkenheuis?

Eerst afrekenen en dan opbouwen?

Moge het Tribunaal te Breda zich hoeden zoo af te rekenen, dat er niets meer te bouwen valt!

Is het dan wonder, dat we nogmaals verzuchten: Was „bijltjesdag" toch maar gekomen?

30 Juli 1945.

10. Het tribunaal besluit.

Het Tribunaalbesluit is te beschouwen als het allermerkwaardigste Besluit van alle tijden.
Naar de korte formuleering der Regeering, worden volgens het Besluit Buitengewoon Strafrecht de *oorlogsmisdadigers* berecht volgens het Tribunaalbesluit de *collaborateurs*. Wat de eerste zijn, hebben we reeds gezien.
Wat collaborateurs zijn, is ook nog niet zoo lastig vast te stellen; immers dat zijn samenwerkers, zij, die met den vijand hebben samengewerkt.
Lastiger echter wordt de situatie, als we uit hebben te maken, wat *strafbare* collaboratie is. Er zijn n.l. verschillende soorten van collaboratie. De oorlog was een totale oorlog. Gedurende den laatsten tijd klonk vanwege de regeering te Londen de suggestie, dat *iedere samenwerking* met den vijand strafbaar is en deze suggestie bleek ook geïnfiltreerd te zijn in het te bevrijden en het bevrijde Nederland. Scherp kon men op deze nieuwe dingen echter niet ingaan; het was dan ook alles vaag; van de andere kant kwam het begrip collaboratie uit Engeland, zweefde gedurende de jaren 1943—1945 over de kusten van West-Europa en via Italië zelfs naar Centraal-Europa; het had gezag en was niet aan te tasten. Het stond zoodoende vast, al was het vaag, dat alle collaboratie strafbaar was en dat er geen verschil was tusschen fatsoenlijke en onfatsoenlijke samenwerking of liever gezegd men erkende geen geoorloofde of fatsoenlijke samenwerking met den vijand. Na de bevrijding echter kwam langzamerhand ook de bezinning, hier en daar de rustige bezinning; in den aanvang durfde men zich niet goed te uiten; het viel niet mee om den ban te doorbreken, waarin bevrijd West-Europa gebannen lag. Nu echter kan men zich meer openlijk en vrij over deze dingen uiten en beluistert men toch reeds de gedachte, dat niet iedere samenwerking strafbaar is. Men gaat dan het onderscheid maken tusschen laakbare en niet-laakbare collaboratie. De laakbare samenwerking behoeft nog niet altijd strafbaar te zijn; er is nu eenmaal verschil tusschen fatsoen en moraal eenerzijds en strafwaardigheid (strafbaarheid) anderzijds; onfatsoenlijk en immoreel vallen bij ons niet samen met strafbaar. De volgorde van boven naar beneden is dus; strafbare samenwerking, die noch strafbaar, noch zelfs laakbaar is.
Juridisch kan men deze materie op verschillende wijzen behandelen. Wij noemen enkele methoden. We hebben het over strafbare feiten.
I. Men kan iedere daad van samenwerking met den vijand uitdrukkelijk tot een strafbaar feit bestempelen. Rechtvaardigingsgronden zouden echter de wederrechtelijkheid en daarmede de strafbaarheid kunnen doen vervallen. Als rechtvaardigingsgronden noemen we op ambtelijk bevel, wettelijk voorschrift, overmacht en noodweer.
II. Niet iedere daad van samenwerking is strafbaar, maar uitdrukkelijk moeten die daden te brengen zijn onder bestaande bepalingen van strafrecht, b.v. onder art. 102 en andere gevallen van landverraad, eventueel nieuwe strafbepalingen (zie Hoofdstuk VII of dit Hoofdstuk over het Tribunaalbesluit). De rechtvaardigingsgronden blijven dan evengoed hun waarde behouden.
III. Een derde methode is om speciaal op het opzet te letten. De strafwet eischt voor de strafbaarheid een zekere opzet of schuld, een zeker willen of weten met betrekking tot het gevolg.
We kiezen als toelichtend voorbeeld art. 102 Wetboek van Strafrecht: het opzettelijk, in tijd van oorlog, den vijand hulp verleenen. Het opzet moet nu ook slaan op het verleenen van hulp aan den vijand; men moet n.l. voldoende geweten hebben, dat men den vijand hielp; iemand, die niet *wist*, dat hij den vijand hielp, is niet misdadig, kan op slot van rekening niet veroordeeld worden.
Men heeft verschillende graden van willen en weten, van boven naar beneden bijvoorbeeld als volgt: oogmerk, wetenschap van zekerheid van het gevolg, de wetenschap van waarschijnlijkheid van het gevolg, de wetenschap van de mogelijkheid van het gevolg, tenslotte verwachten en vermoeden in verschillende graden. De hoogere graden van weten en willen rekent men onder „opzet"; de lagere onder „schuld". De wet stelt dikwijls uitdrukkelijk een zekere graad van willen en weten als voorwaarde of eisch; soms zwijgt zij en moet men zelf dan een standpunt bepalen.
Het zal den lezer duidelijk zijn, dat men op deze wijze de gepleegde feiten beschouwende ook tot een al dan niet schuldig komt.

De rechtvaardigingsgronden behouden vanzelfsprekend bij deze gedragslijn evengoed hun waarde.

Het zal den lezer echter ook duidelijk zijn, dat wij op deze wijze niet komen aan de behandeling van het onderwerp, zooals dat eigenlijk aangekondigd is, het Tribunaalbesluit.

Deze afdwalingen echter naar het begrip collaboratie hadden toch nut en zin, omdat zij ons weer eens te meer wezen op het ingewikkelde van het probleem.
Terugkeerende tot het Tribunaalbesluit merken we op, dat de regeering te Londen overwoog (zoo sprak zij zich uit aan het begin van het Tribunaalbesluit) dat de veiligheid van den Staat het dringend noodzakelijk maakt de mogelijkheid te scheppen om Nederlanders, die zich gedurende de vijandelijkheden in, of tijdens de vijandelijke bezetting van het Rijk in Europa hebben gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandsche volk of afbreuk hebben gedaan aan het verzet tegen den vijand of diens handlangers, ten aanzien van hun persoon en hun vermogen aan bijzondere maatregelen te onderwerpen en tevens regelen te stellen omtrent de behandeling van verzoeken om invrijheidstelling van personen, die ingevolge het B.B.S.B. of het Buitengewoon Politie-besluit in bewaring worden gehouden.
We laten nu oogenblikkelijk volgen artikel 1. Hierboven noemden wij het Tribunaal-besluit het allermerkwaardigste Besluit van alle tijden; artikel 1 van dit besluit kunen we noemen het verreweg allermerkwaardigste wetsartikel (of in ieder geval Besluitsartikel) van alle tijden.
Het eerste lid van artikel 1 luidt als volgt:
„Aan Nederlanders, die op het tijdstip van het in werking treden van dit Besluit den leeftijd „van achttien jaar hebben bereikt en gedurende de vijandelijkheden in, of tijdens de vijande- „lijke bezetting van het Rijk in Europa,
„*hetzij* op eenige wijze hulp of steun hebben verleend of getracht hebben te verleenen aan den „vijand of diens handlangers of medewerkers,
„*hetzij* als leden, begunstigers of anderszins zich aangesloten hebben of aangesloten zijn geble- „ven bij de Nationaal-Socialistische Beweging der Nederlanden of eenige daaraan verwante of „ander nationaal-socialistische of fascistische organisatie of instelling,
„voor deze Beweging of een zoodanige organisatie of instelling werkzaam zijn geweest, haar „propaganda hebben bevorderd of verspreid,
„dan wel door woord of daad van instemming met het streven van die Beweging of een zoo- „danige organisatie of instelling of in het algemeen van Nationaal-Socialistische of fascistische „gezindheid blijk hebben gegeven,
„*hetzij* voordeel hebben getrokken of getracht hebben te trekken uit, door of vanwege den vijand „of diens handlangers genomen maatregelen of den door den oorlog of de vijandelijke bezet- „ting geschapen feitelijke toestand,
„*hetzij* niet gevolg hebben gegeven aan door ons of van onzentwege in verband met de oorlog- „voering uitgevaardigde wettelijke maatregelen,
„*kunnen, indien* zij op grond van hun handelen of nalaten geacht moeten worden zich *des- „bewust* te hebben gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandsche volk of *desbewust* „afbreuk te hebben gedaan aan het verzet tegen den vijand en diens handlangers,
„bij uitspraak van door ons in te stellen Tribunalen als bijzondere maatregelen worden op- „gelegd:
„1e. interneering;
„2e. ontzetting van bepaalde rechten;
„3e. verbeurdverklaring van hun vermogen".
Vooreerst zij opgemerkt, dat wij hier de tekst volgen van het oorspronkelijke Tribunaalbesluit van 17 September 1944, omdat de tekst van de wijzigingen van de laatste week ons nog niet bekend zijn.
Nu zij onmiddellijk een belangrijke vraag gesteld: *„Hebben wij hier te doen met strafrecht en „met strafbepalingen?"* Dit is een zeer belangrijke vraag en nog belangrijker is het antwoord. Immers hebben we niet met strafrecht te doen, dan vallen we in het luchtledige of liever gezegd in de chaos. We kunnen dit oogenblikkelijk duidelijk maken door even terug te grijpen naar onze beschouwingen hierboven over het begrip collaboratie; de omschrijving van „strafbare collaboratie" zou dan uiteraard onjuist zijn, voor zooverre de collaboratie zou vallen buiten de berechting voor de Bijzondere Gerechtshoven, en zou moeten luiden bijvoorbeeld als volgt: „de aan een bijzondere maatregel onderhevige collaboratie". Maar daarmede zou alle houvast vervallen, alle criteria zouden verdwijnen als sneeuw voor de zon. Onze beschrijving en omschrijving hierboven greep geheel terug, zooals de lezers zullen hebben aangevoeld, naar strafrechterlijke begrippen, woorden, definities en omschrijvingen. En valt dit alles weg, dan staan wij voor een luchtledig, dan staan wij als kinderen, die leeren loopen, in een groote kamer of als een blinde in een vreemde omgeving, en bij nader inzien staan wij ook voor de chaos, voor de chaos van brokstukken en ruïnes van gedurende 30 à 40 eeuwen opgebouwde cultuurgoederen. Immers als we hier niet te doen hebben met strafrecht, waar hebben we dan mee te doen? Een nieuwe dimensie in Staat en samenleving?

Men heeft wel beweerd, dat hier geen strafrecht beschreven en gegeven wordt in het Tribunaalbesluit, maar een soort (geheimzinnig) administratief recht of een soort tuchtrecht, een nieuw onderdeel van het recht, nog ondefinieerbaar, dat zich aan het ontwikkelen is als overgang om te komen tot een eindtoestand waarin moraal en recht samenvallen.
Een dergelijk mysterieus geluid beluisterde men ook in de pers in de maand November 1944, dus in de pers van het toen nog slechts bevrijde Zuiden:
„Deze categorie (d.w.z. leden, begunstigers van en sympathiseerenden met de N.S.B. En „verder zij, wier gedragslijn in den oorlog zooveel aanstoot hebben gegeven, dat het rechts„gevoel der bevolking maatregelen eischt), welker tekortkomingen meer bestaan in de *gezind„heid,* dan in indirect aanwijsbare strafbare *handelingen,* zal worden geoordeeld door daartoe „in te stellen „tribunalen".
Deze vage en mysterieuse woorden zinspelen op den afbraak van een ander zwaar bevochten strafrechtsbeginsel. Wij bedoelen er dit mede: in ons Nederlandsch Strafrecht wordt de nadruk gelegd op het *objectieve,* op de handeling, op de daad; het doel, dat ons strafrecht beheerscht en daarvan uitgangspunt en voortdurende leiddraad is, is de bescherming van de waarden van Staat, Volk, samenleving en cultuurgoederen; in het kort drukken we dit uit: bescherming van rechtsgoederen.
Het andere standpunt, dat men in Duitschland huldigt en waar wij in Nederland altijd fel stelling tegen namen, legt de nadruk meer op het *subjectieve,* op de persoon, op de gezindheid, op de misdadige gezindheid; men wil dan zooveel mogelijk de misdadige gezindheid treffen en straffen, niet zoozeer een daad, die de gemeenschap benadeelde.
Mirabele dictu! Zooals we hiervoor reeds zagen, bracht het Besluit Buitengewoon Strafrecht (en ook het Tribunaalbesluit) ons de van der Lubbe-sche terugwerkende kracht van strafbepalingen uit Duitschland.
De bevrijding heeft ons de concentratiekampen uit Duitschland gebracht en nu moeten we weer iets overnemen van Duitschland, waar we altijd afwijzend, om niet te zeggen vijandig tegenover stonden? Moeten we weer een van onze rechtsbeginselen op zij zetten en Duitsche methodes invoeren in onze strijd tegen landverraders, oorlogsmisdadigers en collaborateurs?
Wij waarschuwen ernstig en stellen de vraag: Is het niet beter om ons te houden aan onze beproefde methoden, gedachten en beginselen?
We keeren nu terug tot ons uitgangspunt. *Hebben we hier te doen met strafrecht en met strafbepalingen?* Wij meenen hier in dit algemeene overzicht niet dieper op deze belangrijke kwestie in te moeten gaan en ons op practisch standpunt te moeten stellen en deze vraag bevestigend te moeten beantwoorden.
Dit practisch standpunt baseeren we hier op, dat bij officieele gelegenheden rondom de Tribunalen, zooals beëedigingen en installaties, de officieele autoriteiten, die het woord voerden, zooals Ministers en Presidenten van de Tribunalen, zich op het standpunt stelden, dat de sfeer der Tribunalen valt binnen de sfeer van het strafrecht. Zoo lezen wij in het Provinciaal Noord-Brabantsch Dagblad van 26 Juli 1945 de openingsrede van den President van het Bossche Tribunaal en deze werkt en redeneert in termen en met begrippen van het strafrecht, beschouwt het tribunaalrecht als een onderdeel van het Nederlandsche Strafrecht.
Toch geeft het bovenstaande nog aanleiding tot een gewetensvraag. We noemen het een gewetensvraag, omdat die vraag ons treft in ons rechtsgevoel.
Er werd gesproken over berechting door de Tribunalen van personen, welker tekortkomingen meer bestaan in een *gezindheid* dan in direct aanwijsbare *strafbare handelingen.* Wordt dus in het tribunaalrecht een echt Nederlandsch rechtsbeginsel opzij gezet voor de berechting van collaborateurs?
Volgens historisch gegroeid en diep geworteld Nederlandsch Strafrecht, is, om te komen tot een veroordeeling, noodig een bepaald door de wet omschreven handelen of nalaten, omschreven dus door een wet, tot stand gekomen vóór het tijdstip der handeling. En komt dit nu te vervallen? Is nu een misdadige gezindheid voldoende zonder bepaalde strafbaar gestelde handeling?
Laten we artikel 1 van het Tribunaalbesluit bezien:
Het Tribunaalbesluit onderscheidt vier groepen van z.g. collaborateurs.
1e. Helpers en steunverleeners van den vijand.
2e. N.S.B.-ers en dergelijke (politieke groep).
3e. Profiteurs.
4e. Zij, die ongehoorzaam zijn aan maatregelen der Regeering.
Al deze vier groepen stellen een massa vragen en problemen, waarop wij hier in dit algemeen overzicht niet in kunnen gaan. Dit dus voor later. Zijn deze vier groepen „collaborateurs"

zonder meer strafbaar? Of moeten aan nog andere voorwaarden worden voldaan?
We lezen *uitdrukkelijk* in art. 1, dat nog aan een *tweede voorwaarde* voldaan moet worden, n.l. dat de betreffende personen op grond van zijn handelen of nalaten geacht moet worden zich *desbewust* te hebben gedragen in strijd met de Nederlandsche belangen of *desbewust* afbreuk te hebben gedaan aan verzet tegen den vijand. Een N.S.B.-er is zonder meer dus niet strafbaar.
Dringen we nu nog dieper door in den wetstekst, dan zien wij en voelen wij, dat inderdaad weliswaar de omschrijving van het concrete der handeling iets of wat vaag of glibberig is geworden, maar dat toch met eenigen goeden wil mogelijk is tot de conclusie te komen, dat vastgehouden is aan het beginsel der *direct aanwijsbare strafbare handeling* zonder dat definitief de teugel vrijgegeven is aan het tegenovergesteld standpunt, dat de misdadige *gezindheid* gestraft moet worden.
We vinden dit gelukkig, niet omdat we misdadige gezindheid, vooral niet landverraderlijke misdadige gezindheid willen sparen of ontzien, maar omdat het andere beginsel nu eenmaal het onze geworden is in ondervinding van generaties, na rustige bezinning en omdat het jammer zou zijn dit beginsel overboord te werpen in oogenblikken van heftige verontwaardiging.
Over art. 1, lid 1, nog één opmerking: als tweede voorwaarde om te komen tot het opleggen van een maatregel wordt geëischt, dat de betreffende persoon zich *desbewust* heeft gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandsche volk; dit desbewuste moet in verband gebracht worden met het doen en nalaten van de persoon in zijn geheel genomen, m.a.w. als hij zich, over de geheele linie gezien, als een goed Nederlander heeft gedragen, gaat hij vrij uit, als hij echter, over de geheele linie gezien, desbewust on-Nederlandsch handelde, desbewust de Nederlandsche belangen moet geacht worden geschonden te hebben, kan hij worden veroordeeld. De vraag is echter; op wien rust de bewijslast? Gewoon is, dat van de zijde van de overheid, die aanklaagt, alles bewezen moet worden. Maar dit zou voor dit geval wel een lastige en zware taak leggen op het Tribunaal! Vandaar dan ook, dat art. 64, lid 4, een regeling geeft, die hier op neer komt, dat de bewijslast omgekeerd wordt, m.a.w. aan de zijde van den verdachte zal de noodige activiteit ontwikkeld moeten worden om waar te maken, dat hij niet desbewust on-Nederlandsch handelde.
29 Juli 1945.

11. Over strafbare collaboratie.

Het Besluit Buitengewoon Strafrecht omschrijft wat oorlogsmisdaden zijn.
Deze oorlogsmisdaden moeten worden berecht voor de Bijzondere Gerechtshoven. Tot zooverre dus de *oorlogsmisdadigers*.
Behalve over oorlogsmisdadigers spreekt men ook veel over collaborateurs; deze worden berecht door de Tribunalen overeenkomstig het Tribunaalbesluit.
Bestaat een scherpe scheiding tusschen deze beide groepen van verdachten? Ons standpunt is, dat een scherpe scheiding tusschen beide groepen van misdadigers niet bestaat, om de dood eenvoudig reden, dat hier eigenlijk niet sprake is van twee afzonderlijke groepen, maar van één categorie, namelijk van personen, die opzettelijk hulp hebben verleend aan den vijand of opzettelijk den staat tegenover den vijand hebben benadeeld, en wel zulks in tijd van oorlog (zie art. 102 Wetboek van Strafrecht).
De zwaardere gevallen worden aangemerkt als oorlogsmisdaden, de lichtere worden gerekend onder strafbare collaboratie. *Niet iedere collaboratie is dus strafbaar, maar slechts de collaboratie, die op een of andere wijze te brengen is onder de strafbepalingen,* genoemd in het Wetboek van Strafrecht of in het Besluit Bijzonder Strafrecht. Dit is de eenig mogelijke onderscheiding, die niet voert tot een heksenketel en die nog eenigszins aanvaardbaar is. Wij zullen deze stelling zoo straks nog nader bewijzen, althans er waarschijnlijkheidsgronden voor aanvoeren, maar willen nu eerst even vastleggen hoe in de practijk de wijze van werken is.
Welke zaken komen voor de Bijzondere Gerechtshoven? En welke voor de Tribunalen?
Voor de Bijzondere Gerechtshoven komen de zwaardere gevallen van landverraad, de oorlogsmisdaden; voor de Tribunalen komen de lichtere gevallen, de zoogenaamde strafbare collaboratie; met deze aanvulling, dat ook de oorlogsmisdaden, die reeds berecht zijn door het Bijzonder Gerechtsohf, alsnog verwezen kunnen worden naar een Tribunaal, omdat ook wenschelijk is, dat een bijzondere maatregel opgelegd wordt. Iemand bijvoorbeeld, die grof landverraad gepleegd heeft en daarmede veel geld verdiend heeft, is met levenslange gevangenisstraf of met de doodstraf nog niet voldoende gestraft; het is ook wenschelijk, dat zijn vermogen aangetast wordt, althans een gedeelte daarvan, zoodat de winsten voor hem niet behouden blijven; de stukken kunnen dan na berechting door het Bijzonder Gerechtshof, naar het Tribunaal worden toegezonden, opdat dat ook nog de bijzondere maatregel van verbeurdverklaring oplegge.

Tot zoover dus de wijze van werken in de practijk, de wijze van verdeeling der zaken, de afbakening der grenzen van competentie zouden wij kunnen zeggen.
We keeren nu weer terug tot de stelling, die we zoo juist lanceerden, dat er niet sprake is van twee streng gescheiden groepen van helpers van den vijand, de oorlogsmisdadigers en de collaborateurs.

Er is eigenlijk slechts één categorie n.l. die van de landverraders of oorlogsmisdadigers, maar de lichtere gevallen daarvan zijn de collaborateurs. Deze collaborateurs zijn dus *niet gescheiden* van de groep der oorlogsmisdadigers, maar ze zijn *onderscheiden* als de lichtere gevallen daarvan. Deze visie op het geheel van deze stof (Wetboek van Strafrecht, Besluit Buitengewoon Strafrecht en Tribunaalbesluit) omvat dus een tweede stelling, die wij hierboven als volgt omschreven: *niet iedere collaboratie is strafbaar, maar slechts de collaboratie, die op een of andere wijze is te brengen onder de strafbepalingen van het Wetboek van Strafrecht of het Besluit Bijzonder Strafrecht.* Dit is de eenigste mogelijkheid om een aanvaardbaar stelsel op te bouwen en niet in een heksenketel of in een labyrinth terecht te komen.
Dit is ook het stelsel waartoe wetsinterpretatie leidt. We willen voornamelijk wijzen op drie wettelijke gegevens:

1. Art. 2 van het Besluit Bijzonder Strafrecht;
2. Art. 3 van het Besluit Bijzonder Strafrecht;
3. Art. 1 van het Tribunaalbesluit.

Ad 1. Ten aanzien van de misdrijven, geregeld door het onderhavig Besluit vinden de bepalingen van het gemeene strafrecht toepassing, voor zoover in dit Besluit niet anders wordt bepaald. Aldus art. 2 Besluit Buitengewoon Strafrecht.
Nu ontbreekt een dergelijke bepaling in het Tribunaalbesluit.
Niemand zal echter durven beweren, dat de bepalingen van het gemeene strafrecht niet van toepassing zijn bij de strafbare collaboratie; denken wij bijvoorbeeld aan de bepalingen en begrippen van noodweer, ambtelijk bevel, poging, medeplichtigheid, verjaring etc.
Men zal dus tot de conclusie komen, dat dergelijke bepalingen en begrippen voor het tribunaalrecht toch gelding hebben. In onze gedachtengang is dat vanzelf sprekend; immers de tribunaalberechting is eigenlijk slechts een aanhangsel van de lichtere gevallen van de berechting uit het Besluit Bijzonder Strafrecht.

Ad 2. Art. 3 voornoemd verklaart artikel 1 van het Wetboek van Strafrecht voor de werking van het Besluit Buitengewoon Strafrecht buiten toepassing m.a.w. er wordt terugwerkende kracht toegekend aan zijn bepalingen.
Maar hoe is dit nu met het tribunaalrecht? In het tribunaalrecht komt een dergelijke bepaling niet voor. Uit den aard der zaak (immers dat is juist de eigenlijke opzet) werkt ook dit laatste Besluit met terugwerkende kracht. Het ontbreken van een dergelijke bepaling wordt nu weer begrijpelijk, als men de tribunaalberechting ziet als een berechting van de lichtere gevallen van landverraad of oorlogsmisdaden, de zoogenaamde strafbare collaboratie.
Ad 3. Art. 1 vestigt wel den indruk zeker op het eerste gezicht, enkele groepen van *nieuwe* normen of strafbepalingen vast te stellen, op grond waarvan maatregelen kunnen worden opgelegd. In werkelijkheid is dit echter niet zoo. Zeker, oppervlakkig gezien zou men zeggen: een N.S.B.er of hij, die hulp heeft verleend aan den vijand (over opzet wordt niet gesproken, zooals art. 102 Wetboek van Strafrecht wel eischt) is zonder meer strafbaar en dat zou hij anders niet zijn; maar er moet nog aan een tweede voorwaarde voldaan worden, n.l. dat hij op grond van zijn handelen of nalaten geacht moet worden zich *desbewust* te hebben gedragen *in strijd met de belangen van het Nederlandsche Volk* of desbewust afbreuk gedaan te hebben aan het verzet tegen den vijand.
We zouden zoo kunnen zeggen, dat deze tweede voorwaarde, waaraan voldaan moet worden, een drietal elementen van het onderhavige strafbare feit aangeeft, waarvan ons er hier op deze plaats voornamelijk twee interesseeren.
Namelijk: *Eerstens.* De verdachte moet zich hebben gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandsche Volk of moet afbreuk hebben gedaan aan het verzet tegen den vijand. In verband met den oorlogstoestand kan dit niet anders beteekenen, dan dat hij, zooals art. 102 Wetboek van Strafrecht het uitdrukt, den vijand hulp verleende of den Staat tegenover den vijand benadeelde. De terminologie en de woorden, in ieder geval zeker de daaronder schuil gaande begrippen, van art. 102 Strafrecht vallen samen met die van art. 1 Tribunaalbesluit, voor zoover betreft het feitelijk gedeelte der strafbare handeling.
Tweedens. De verdachte moet de hierboven bedoelde handeling *desbewust* verricht hebben; maar dit is geen ander begrip dan het bekende begrip *opzet,* dat wij ook ontmoeten bij art. 102

Wetboek van Strafrecht en hiermede is dus de terminologie van beide artikelen als volkomen aan elkaar gelijk erkend.
De eindconclusies, waartoe we komen, zijn dus zeer belangrijk. Het Tribunaalbesluit staat niet zelfstandig naast het Besluit Buitengewoon Strafrecht, schept geen nieuw stel strafbepalingen, schept geen nieuwe strafbare feiten, verklaart ook niet iedere samenwerking tot een strafbare collaboratie, maar doet niets anders dan een andere wijze van strafberechting scheppen voor de oorlogsmisdaden, genoemd in het Wetboek van Strafrecht en het Besluit Buitengewoon Strafrecht; practisch zal het hierop neerkomen, dat men de lichtste gevallen voor de Tribunalen brengt of ook de zwaardere, nadat dezen reeds berecht zijn door de Bijzondere Gerechtshoven.
In een vragenspel herhalen wij dus in het korrt enkele belangrijke waarheden en stellingen, en wel om het belang daarvan en de onzekerheid daarover.
I. Is iedere samenwerking met den vijand, is de samenwerking als zoodanig strafbaar? Neen!
II. Welke samenwerking met den vijand is dan strafbaar? De samenwerking met den vijand, die neerkomt op opzettelijke hulp aan den vijand of benadeeling van den Staat tegenover den vijand m.a.w. de collaboratie, die op een of andere wijze te brengen is onder de strafbepalingen van het Wetboek van Strafrecht of het Besluit Buitengewoon Strafrecht.
III. Heeft dan het Tribunaalbesluit geen aparte beteekenis? Schept het niet naast de oorlogsmisdaden van het Besluit Buitengewoon Strafrecht een nieuwe groep van strafbare feiten, de strafbare collaboratie? Is de collaboratie als zoodanig niet, is iedere samenwerking met den vijand niet strafbaar? Neen! Het Tribunaalbesluit is niets anders dan een aanhangsel van het Besluit Buitengewoon Strafrecht en schept de mogelijkheid van een andere berechting of aanvullende berechting van feiten, die reeds strafbaar waren; over het algemeen zullen de lichtere oorlogsmisdrijven door de Tribunalen berecht worden; de daardoor te berechten verdachten noemt men collaborateurs.
Zooeven zeiden wij, dat de tweede voorwaarde, waaraan voldaan moet worden — wil van strafbare collaboratie sprake zijn —, een drietal bestanddeelen, elementen van deze strafbare feiten vastleggen. Wij gaan daarop nu iets dieper in, om vervolgens het totale overzicht over alle samenstellende deelen van deze strafbare feiten te kunnen geven. Twee bestanddeelen van het strafbare feit noemden wij reeds, nl. *eerstens* de feitelijke objectieve handeling, het feitelijk gedrag moet in strijd komen met de belangen van het Nederlandsche Volk of afbreuk doen aan het verzet tegen den vijand; *tweedens* de verdachte moet zulks desbewust doen, d.w.z. willens en wetens, opzettelijk; verschillende graden van opzet zijn mogelijk, doch daarop worde hier niet ingegaan. Daar komt nog bij: *derdens* de verdachte moet geacht worden desbewust dat gedaan te hebben op grond van zijn handelen of nalaten over het algemeen. Er wordt hier dus de nadruk op gelegd, dat het subjectieve van het opzet, van het „bewuste" kan blijken uit het objectieve handelen of nalaten. Dit laatste is gegoten in zoodanige bewoordingen, dat men aan moet nemen, dat de gedragingen, het doen en laten van den verdachte in haar geheel genomen moeten worden bezien om daaruit te concludeeren, of verdachte al dan niet desbewust de Nederlandsche belangen benadeelde.
De tweede voorwaarde (de eerste voorwaarde is, dat de betreffende persoon behoort tot een der vier groepen van zoogenaamde „collaborateurs"), waaraan voldaan moet worden — wil van strafbare collaboratie sprake zijn — zouden wij als volgt in het kort kunnen weergeven; en wij maken dan de splitsing naar bestanddeelen van het strafbare feit, waartoe wij hierboven kwamen:
1. aan de hand van zijn *objectieve gedragingen* moet hij geacht worden,
2. zich *desbewust,*
3. te hebben gedragen in strijd met de *Nederlandsche belangen.*
Dit is de conclusie, waartoe men komt bij nuchtere en eerlijke beschouwing.
Tot dit standpunt was blijkbaar ook gekomen de Minister Burger, Minister van Binnenlandsche Zaken in het Kabinet-Gerbrandy. Deze nam immers in den aanvang van het jaar 1945, toen het Zuiden van ons land reeds bevrijd was en het Noorden nog niet, het standpunt in, dat beslissend was, *niet* of men wel eens *een fout begaan had,* maar *wel,* of men *fout was geweest.* Minister Gerbrandy daarentegen nam een strenger standpunt in; hij was van meening, dat iedere handeling op zichzelve moest worden beschouwd, los van de persoon in zijn geheel genomen, los van zijn doen en laten in zijn geheel genomen.
Het standpunt van Minister Burger is het menschelijke standpunt, het maatschappelijke, het juiste. In de hitte van den strijd, in de verwarring en de chaos van de aanstormende gebeurtenissen laat men wel eens een steekje vallen. Minister Burger, die als Minister gaan moest en daarmede in het voorjaar van 1945 een ministercrisis veroorzaakte, nam dat menschelijke

standpunt intuïtief in en op argumenten van gevoel en billijkheid. Wij kwamen tot dit standpunt, omdat de strenge wetsinterpretatie ons ertoe dwingt.
Wel worde hier nogmaals beklemtaond, dat het Tribunaalbesluit — ook niet na onze tekstuitleg — geen nieuwe strafbare feiten schept of nieuwe feiten, die kunnen leiden tot bijzondere maatregelen, maar slechts een bijzondere berechting mogelijk maakt van sommige gevallen van landverraad, die eigenlijk reeds strafbaar waren volgens het Wetboek van Strafrecht en het Besluit Buitengewoon Strafrecht.
Tenslotte volge een totaal-overzicht over de strafbare collaboratie, genoemd en bedoeld in het Tribunaalbesluit, naar haar samenstellende bestanddeelen of elementen:
Met dwingende noodzakelijkheid — een strenge logische uitlegging van de wettekst dwingt daartoe — moet voldaan worden aan twee voorwaarden twee aparte voorwaarden, waarvan de een dus niet kan worden afgeleid uit de andere:

A. De verdachte moet behooren tot een van de vier groepen van zoogenaamde collaborateurs:
   1. de steunverleeners aan den vijand;
   2. de politieke groep;
   3. de profiteurs;
   4. de ongehoorzamen aan wettelijke maatregelen der regeering.

B. 1. De verdachte moet aan de hand van zijn *objectieve gedragingen;*
   2. geacht worden zich *desbewust,*
   3. te hebben gedragen *in strijd met de Nederlandsche belangen.*

Tenslotte nog enkele opmerkingen, waartoe de uitlegging der wettekst ons brengt.
In de practijk wordt dikwijls de fout gemaakt uit het voldoen aan de eerste voorwaarde tot het bestaan van de tweede voorwaarde te besluiten.
Bijvoorbeeld. Er wordt gesteld, dat iemand lid is van de N.S.B. en dan wordt zonder meer geconcludeerd, dat op grond daarvan de verdachte geacht moet worden zich desbewust te hebben gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandsche Volk. Dit is een grove fout, een fout tegen alle logica. Men mag uit het eene zonder meer niet concludeeren tot het andere. Daarmede zondigt men tegen de uitdrukkelijke wetstekst en tegen de bedoeling van de wet. In art. 1 Tribunaalbesluit staat niet „zoodat", (waarmede van slechts één voorwaarde sprake zou zijn), doch „indien" (waarmede uitdrukkelijk een tweede voorwaarde, waaraan voldaan moet worden, ten tooneele wordt gevoerd.)
Laten we de zaak nuchter bezien. We kunnen ons indenken, dat men ten zeerste verontwaardigd is op de N.S.B. en de N.S.B.ers, maar de wetstekst laat de mogelijkheid open van niet strafbare N.S.B.ers. Een nuchtere en eerlijke wetsinterpretatie dwingt tot deze conclusie.
Laten we tenslotte bedenken, dat nog altijd waar is en altijd waar zal blijven het eenvoudige volksgezegde: „Eerlijkheid en fatsoen duren het langst, trekken toch op den duur aan het langste eind." Tenslotte kan de vraag gesteld worden, of men niet uit *meerdere* van de omdigheden van de eerste voorwaarde kan besluiten tot het bestaan, of liever gezegd verwerkelijkt zijn der tweede voorwaarde. Dit hangt van de omstandigheden af. Ook hier moet een streng-logische en eerlijke wetsinterpretatie ons voorgaan. Criterium zal dan moeten zijn, of de genoemde omstandigheden werkelijk los van elkaar staan, of dat zij in een vanzelfsprekend verband met elkaar staan.
Stelt men van iemand, dat hij lid was van de N.S.B. (2de groep) en de Duitschers geholpen heeft door hun munitie te verschaffen (1ste groep), dan staan de feiten los van elkaar en kan men logisch en eerlijk concludeeren, dat hij op grond van zijn handelen geacht kan worden zich desbewust te hebben gedragen in strijd met de Nederlandsche belangen. Stelt men echter, dat iemand lid was van de N.S.B. (2de groep) en dat hij lid was van het N.A.F. (Nederlandsch Arbeidsfront) of dat hij de propaganda van de N.S.B. heeft bevorderd (2de groep) of dat hij van nationaal-socialistische gezindheid blijk heeft gegeven (2de groep), dan volgen deze feiten eenigszins vanzelfsprekend uit elkander. Het spreekt toch wel eenigszins vanzelf — laten we eerlijk en nuchter zijn —, dat een N.S.B.er propaganda maakt voor zijn beginselen of ervoor uit durft te komen of lid van het N.A.F. wordt, als hij arbeider is.
Bovengenoemde conclusie is dan niet gerechtvaardigd; andere gedragingen zullen moeten worden aangevoerd om tot die conclusie te komen.

9 Augustus 1945

12. Een schaker als klager.

In Augustus van het jaar 1945 geeft een kamer van het Tribunaal in het Zuiden van ons land kennis aan een gedetineerde te Vught (verblijfs- en bewaringskamp), dat tegen hem een

voorbereidend onderzoek wordt ingesteld. Als het Tribunaal van oordeel is, dat het politie-onderzoek nog niet voldoende licht in de zaak gebracht heeft, kan het de instelling van een voorbereidend onderzoek bevelen (dit stemt dan overeen met een gerechtelijk vooronderzoek in een gewone strafzaak). Het Tribunaal kan dan ofwel het onderzoek zelf verrichten (het vergadert dan als raadkamer d.w.z. de behandeling is niet openbaar, maar besloten) ofwel het kan het onderzoek geheel of gedeeltelijk opdragen aan den secretaris of adjunct-secretaris, dien het in de zaak tot commissaris benoemt. Een dergelijke commissaris komt dus overeen met een rechter-commissaris in strafzaken met dit verschil, dat de laatste voor eenige jaren benoemd is en niets anders te doen heeft dan instructie (d.w.z. de behandeling van deze gerechtelijke vooronderzoeken), terwijl de eerstgenoemde voor ieder geval afzonderlijk benoemd wordt.
Zoo krijgt dan onze gedetineerde kennis van het Tribunaal, dat een voorbereidend onderzoek tegen hem ingesteld is, omdat het Tribunaal-besluit zulks voorschrijft. Tevens wordt hem — zooals voorgeschreven — mededeeling gedaan van de gedragingen, waarvan hij voorloopig wordt beschuldigd. Deze voorloopige beschuldiging luidt dan als volgt: „dat hij zich heeft gedragen in strijd met de belangen van het Nederlandsche volk en afbreuk heeft gedaan aan het verzet tegen den vijand en diens handlangers door gedurende de jaren 1940 tot en met 1945, althans gedurende of in den loop van deze jaren menschen te hebben aangebracht voor den arbeidsinzet in Duitschland."
Vergelijken wij deze voorloopige beschuldiging met de eischen, die gesteld worden in art. 1 van het Tribunaalbesluit, dan zien we, dat deze tenlastelegging niet scherp en niet juist geformuleerd is in betrekking tot de verschillende bestanddeelen en voorwaarden van het strafbare feit van art. 1 Tribunaalbesluit; dit zij hier terloops opgemerkt; de bespreking van deze op het eerste gezicht onbelangrijke, maar in werkelijkheid zeer gewichtige aangelegenheid blijve bewaard voor een andere keer.
Nu interesseert ons slechts de voorloopige beschuldiging. Bij het eerste lezen rijst een heftige verontwaardiging tegen den beschuldigde bij ons op; immers de kennisgeving wekt de indruk, dat de verdachte niet meer en niet minder dan gedurende de jaren van de bezetting regelmatig bij de Duitsche instanties menschen heeft aangebracht voor den arbeidsinzet in Duitschland, een misdrijf, dat door art. 26 van het Besluit Buitengewoon strafrecht met gevangenisstraf van 5 jaren wordt bedreigd en dus eigenlijk voor het Bijzonder Gerechtshof had dienen gebracht te worden. Het Tribunaal neemt in het onderhavige geval dus het milde standpunt in van niet te doen te hebben met een oorlogsmisdadiger, maar met een collaborateur, namelijk behoorende tot de groep van steunverleeners aan den vijand.
Maar in ieder geval dan toch een zeer ernstige beschuldiging.
Maar wat heeft de verdachte dan eigenlijk gedaan? Het valt ons onmiddelijk op, hoe vaag de beschuldiging eigenlijk is. Bij het vooronderzoek in gewone strafzaken zou men een dergelijk vage en algemeene beschuldiging niet durven uiten; daar zou men direct meer in bijzonderheden treden of er anders in het geheel niet op ingaan.
Wat heeft de verdachte eigenlijk gedaan?
Op de voorgrond zij gezegd, dat de verdachte reeds elf maanden vastzit als zoogenaamd politiek gevangene en dat hij een dood-fatsoenlijk daan? Het valt ons onmiddellijk op, hoe vaag navolgende, dat ons een verslag van de werkelijkheid zal geven.
Verdachte had een dochter, die nog minderjarig was; het was in het jaar 1943. Deze dochter had een jongen oftewel een vrijer, zooals men dat pleegt te noemen. Deze jongen was minder fatsoenlijk, althans hij presteerde het volgende: Mijnheer werkte bij de Duitschers op het vliegveld of liever gezegd hij werkte niet meer, maar hij liep in de Ongevallenwet d.w.z. hij had een ongeval gehad van dergelijke ernstigen aard, dat hij niet meer werken kon en niet meer werken behoefde en volstaan kon met van de Ongevallenwet te trekken. Niettemin beviel deze werkeloosheid hem niet, althans hij voelde zich geroepen om andere activiteit en andere arbeidsprestaties te ontwikkelen en wel op liefdesgebied. Hij kwam namelijk op de gedachte en stelde aan zijn meisje voor om een paar dagen samen uit te gaan naar Utrecht, een stad, die zich voor zulke uitstapjes schijnt te leenen; immers gedurende de jaren van de bezetting was een aanmerkelijke barrière tegen dergelijke logeerpartijen opgeworpen door de verplichte en scherp gecontroleerde inschrijving van de personaliën aan de hand van de persoonsbewijzen.
Hoe dit zij, de jongen wist het meisje te overtuigen van het nuttige of van het aangename van dit uitgaanspartijtje en zij gingen er samen tusschenuit, uiteraard zonder het eerst te vragen aan, of verlof te krijgen van den vader, onzen gedetineerde. Immers deze was en is een fatsoenlijk man. Den eersten dag was hij slechts ongerust, maar den tweeden dag

werd hij ook minder gesticht, toen hij merkte dat niet alleen zijn dochter weg was, maar dat ook haar jongen verdwenen was. En hij liep naar de politie van zijn woonplaats; deze stelde een onderzoek in en vond het paar te Utrecht en bracht ze naar de stad hunner inwoning. De dochter van onzen gedetineerde werd thuis gebracht en met haar werd de zaak thuis afgehandeld. Met den jongen liep het echter niet zoo vlot af. Het Gewestelijk Arbeidsbureau, den Raad van Arbeid, de Fachwerber van het G.A.B. en de Duitsche instanties van het vliegveld kwamen er aan te pas; hoe dit alles precies verliep, was niet duidelijk en zal waarschijnlijk wel nooit duidelijk zijn; maar één ding staat vast, dat dit alles zich afspeelde achter den rug van, zonder medeweten en buiten voorkennis en heelemaal niet in overeenstemming met de bedoeling van onzen gedetineerde; want deze is een fatsoenlijk man. Mogelijkerwijze waren de Duitsche instanties erg verontwaardigd of heeft men de jongen willen bewaren voor een strafvervolging.
In ieder geval is de jongen op transport gesteld naar Duitschland.
Nu is de bevrijding er.
De verkeering was intusschen uitgeraakt.
De jongen is erg kwaad, al dan niet ten onrechte, maar dit doet hier verder slechts in zooverre ter zake, dat hij na de bevrijding (hij was slechts heel kort in Duitschland geweest) een klacht indiende bij den P.O.D. en het gevolg was, dat onze man in bewaring gesteld werd en bleef. Als men eenmaal zit, blijft men zitten; dag na dag; week na week; maand na maand; willens of onwillens, graag of niet graag; daar is geen wrikken of bewegen aan; zonder verhoor en zonder contact met de buitenwereld. Onze man was niet alleen fatsoenlijk, maar ook arm; een advocaat kon hij dus niet nemen; trouwens een advocaat kon aanvankelijk heelemaal niets en later slechts met groote moeite iets uitrichten. En zoo zit onze gedetineerde nu reeds elf maanden vast en vraag niet hoe! Hij is vijftig jaar, heeft nooit iets met politie noch justitie te maken gehad, noch met de politiek, noch was hij pro-Duitsch. Hij heeft een groot gezin waarvoor hij de kost altijd verdiende. Dit gezin verviel nu aan de steun.
Dat is in het kort het drama, dat schuil gaat achter deze korte, maar vage voorloopige beschuldiging in deze formeele kennisgeving. En zoo zijn er vele drama's, die zich afpeelden in die dagen!
Hoe is dit alles mogelijk?
Bij normale rechtspleging zou zoo iets nooit mogelijk zijn geweest.
De arrestatie zou nooit plaats gehad hebben. Men had dan eerst een fatsoenlijk politie-onderzoek ingesteld; de beroepspolitie gaat niet over één nacht ijs, zelfs al zou de betreffende rechercheur een politiek tegenstander zijn of een fanatiek en vurig illegaal strijder, dan zou dit hem altijd te dol geweest zijn en onverantwoord.
Ook de beroepsrechter van Instructie of de Officier van Justitie zou onmiddellijk gezien hebben, dat hier niet alleen geen voldoende uitgangspunt aanwezig was voor een strafvervolging, maar zou zelfs onmiddellijk ontdekt hebben, dat hier sprake is van persoonlijke wraakneming. Maar hoe gaat het met onze Tribunalen? De meeste leden zijn leeken en de juristen, die er in zitting nemen, blijken meestal jonge advocaten te zijn zonder eenige ervaring of juristen absoluut zonder eenige ervaring op dit gebied. Blijkbaar is er niet veel animo onder de leden der rechterlijke macht en de oudere leden der balie om zitting te nemen in de Tribunalen! En zoo zien we ook hier weer de ellendige uitwerking en nawerking van de inschakeling van ondeskundigen en leeken in politieonderzoek en berechting, een ramp, waarvoor wij bewaard hadden kunnen zijn gebleven, als rustige bezinning was blijven heerschen in plaats van heftige verontwaardiging!

7 Augustus 1945.

Inhoud:

AFSCHRIFT

19 September '45

Den Heer J.H. SCHEPS
Redacteur van
„Op Korte Golf"
DEN DOLDER

Uw lasterend schimpschrijfsel in „Op Korte Golf" d.d. 8 September 1945 heb ik gelezen en aanvankelijk wilde ik daar niet op in gaan. Immers het lag er te zeer bovenop, dat bij U geen heilige ijver voorzat om „recht" te doen, doch dat het er slechts om te doen was een man met een andere overtuiging en een andere levensopvatting dan de Uwe te treffen.

In het nummer van 15 September 1945 geniet ik opnieuw de eer, dat de helft van Uw blad aan mij besteed werd. En wederom kòn ik mij niet aan de indruk onttrekken, dat willens en wetens zoodanig geciteerd wordt en gebeurtenissen opzettelijk zoodanig onjuist worden voorgesteld, dat door mij moeilijk aan goede trouw geloofd kan worden. Nochtans treft mij aan het eind van Uw artikel de zin, waarin U zegt, dat als ik een kerel was, ik er niet zoo karakterloos om heen zou draaien.

In een boekwerk van ongeveer 500 bladzijden druks, waarvan de copie gereed ligt, worden al mijn ervaringen in de jaren 1940-'41 onder de Duitsche bezetting beschreven. Ik noem daar feiten en namen, die te controleeren vallen. Tevens wordt er afschrift gegeven van vele tientallen brieven en officieele documenten, die oorzaak zullen zijn — daar ben ik volledig gerust op — dat een **OBJEKTIEVE RECHTBANK** (precies zooals U verlangt) niet alleen zal erkennen, dat ik niet „fout" was, maar positief „goed" geweest ben. Men kan mij alleen verwijten, dat ik onder de Duitsche bezetting getoond heb, niet alleen geen aanhanger te zijn van het Duitsche nationaal-socialisme, noch van het Italiaansche fascisme, maar evenmin van de democratie van vóór 1940.

En nu kunt U het heel erg vinden: deze opvatting deel ik nog. Alleen zou ik er nu nog aan toe willen voegen, dat ik zeker geen aanhanger ben van de democratie, gelijk U en anderen die thans voorstaan; een democratie, die er op neerkomt, dat eenieder die een anderen meening is toegedaan dan de Uwe, wordt beschouwd als landverrader.

De reden, waarom ik het kamp Vught verlaten heb, is niet, dat ik mijn verantwoordelijkheid niet aandurfde, doch het feit, dat ik juist verantwoordelijkheid wilde afleggen. In 6½ maand was ik nog niet gehoord en ik meende toen verplicht te zijn in een uitvoerig boekwerk verantwoording af te leggen. Als het mijn bedoeling was geweest mij te onttrekken aan het afleggen van die verantwoording, dan waren daarvoor andere wegen genoeg geweest.

Wat nu die kwestie van het „Nederlandsch Legioen" betreft, een kwestie die U zoo uitvoerig doet schrijven, de behandeling daarvan zal in mijn boekwerk ruim zeventig bladzijden druks omvatten. Daarin zijn opgegeven ongeveer vijf en twintig brieven en documenten. U zult me wel niet toestaan in Uw orgaan daarop in den breede in te gaan. Slechts op enkele feiten echter wil ik reeds thans wijzen; op zich zijn zij reeds voldoende om aan te toonen, dat Uw beschuldigingen onwaar zijn:

1) Niemand uit de kringen van Nationaal Front heeft deel uitgemaakt van het Nederlandsch Legioen, behalve - bij mijn weten - een vijftal personen, die ondanks **MIJN UITDRUKKELIJK VERBOD** gegaan zijn. **ZIJ ZIJN DAN OOK ONMIDDELIJK GEROYEERD ALS LID VAN NATIONAAL FRONT.**
2) Onder deze vijf behoorde Mr. Dr. Pont, vroeger burgemeester van Hillegom, in de laatste jaren van de bezetting burgemeester van Apeldoorn, die uit een verkeerd gericht idealisme gegaan is. Uit de correspondentie van hem met mij, welke ook in mijn bovengenoemde boek afgedrukt wordt, blijkt, hoezeer ik dit afkeurde en tevens dat hij door mij als lid van Nationaal Front geroyeerd werd.
3) In mijn bezit is een correspondentie met Generaal Seyffardt, waarin duidelijk en vierkant staat, **DAT WIJ MET ZIJN NEDERLANDSCH LEGIOEN NIETS TE MAKEN**

WILDEN HEBBEN. Ook deze correspondentie zal gepubliceerd worden.

4) De oproep van Generaal Seyffardt stond inderdaad in „Het Nederlandsch Dagblad". Sterker: U kunt geen enkel dagblad aanwijzen, hetwelk in dien tijd dit bericht **niet** opgenomen heeft. **DIT WAS COPIE, DIE MEN VERPLICHT WAS OP TE NEMEN.** In ons weekblad daarentegen is er met geen enkel woord over gerept en zijn, alhoewel eveneens verplicht, de kleine oproepen, die in elk nummer geplaatst moesten worden, geweigerd.

5) Nog geen maand hierna werd „Het Nederlandsch Dagblad" en kort hierna ook ons weekblad „De Weg" voorgoed verboden. Vergaderingen, zelfs kleine, besloten bijeenkomsten, mochten door ons niet meer gehouden worden.

6) Enkele maanden daarna, n.l. op 13 December 1941, werd Nationaal Front verboden en werden niet alleen de goederen van de organisatie Nationaal Front, maar ook vele aan mij persoonlijk toebehoorende bezittingen in beslag genomen. Zou dat gebeurd zijn, als ik metterdaad aan de Duitschers de diensten bewezen had, die gij mij aanwrijft? Ik had onder de Duitsche bezetting, als ik mij soepel betoond had, voor mij zelve veel kunnen bereiken. Het feit, dat ik voor mij zelve niets bereikt heb (integendeel heb ik voortdurend groote onaangenaamheden met de Duitschers gehad), zegt dit op zichzelf niet reeds genoeg? In dien tijd had ik regelmatig contact met **ANTI-NATIONAAL-SOCIALISTEN IN DUITSCHLAND.** Over mijn actie in deze spreek ik eveneens uitvoerig in mijn boek. (En alweer: gedocumenteerd).

7) De organen van N.S.B. en N.S.N.A.P, zooals „De Misthoorn", „Volk en Vaderland", „Het Nieuwe Volk", „De Zwarte Soldaat" e.v.a. vielen mij week aan week op de meest onbehoorlijke wijze aan. (U vergeve mij, maar de toon van Uw orgaan ten aanzien van mij, doet mij herhaaldelijk aan die bladen terugdenken). Zouden zij dat doen, zou het van Duitsche zijde geduld zijn, als ik de landverraderlijke rol gespeeld had, die U mij toedeelt?

8) Door mij werd in Augustus 1941 aan de leden van Nationaal Front uitdrukkelijk gevraagd, zich terug te trekken uit Winterhulp, Volksdienst, Nederlandsch-Duitsche Kultuurgemeenschap enz., daarbij verklarende, dat hij, die toch zijn medewerking bleef geven, geen lid meer kon zijn van Nationaal Front. De circulaire, die ik hiervan rondzond, kwam in handen van „De Misthoorn", die naar aanleiding hiervan de opheffing van Nationaal Front eischte.

In Uw artikelen vindt U het heel erg, dat ik, gelijk U vernam, een uitvoerige uiteenzetting van de gebeurtenissen in 1940-41, voorzoover ik die heb medegemaakt, op papier gezet heb, en spreekt U over „uitroeiing" en „naar den kerker".

Is dat de democratische rechtstaat, die U voorstaat? Is het feit, dat ik een andere meening heb dan U, rede om mijn „eer" door het slijk te halen en **VERDEDIGING TE WEIGEREN?**

Wanneer dat zoo is, zou dat inderdaad het bewijs zijn, dat de **PRUISISCHE PRACTIJKEN OOK U NIET VREEMD ZIJN.**

ARNOLD MEYER

AFSCHRIFT

van den tweeden brief aan den Heer J. H. SCHEPS

Redacteur van „OP KORTE GOLF"
DEN DOLDER

Ofschoon ik niet veel vertrouwen heb, dat U eventueel zult toegeven, dat mijn argumenten U overtuigen, en ik moet vreezen dat het hoofddoel van Uw agitatie is: iemand te treffen, die andere denkbeelden voorstaat dan U, wilde ik toch in het kort nog eenmaal op Uw twee laatste artikelen ingaan, en een poging aanwenden U tot een andere houding te bewegen.

Op de door mij aangevoerde argumenten in mijn brief van 19 September, — argumenten, die Uw betoog ontzenuwen — wordt ingegaan op een wijze, die „kwadertrouw" bij U moeten doen veronderstellen Het feit, dat U in 1940—1941 over Nationaal Front — ook al waart U het met de opvattingen van Nationaal Front niet eens — schreef, dat dit *„STEEDS ZEER PRINCIPIEEL WAS, NIET AAN DWAZE LEIDERSPOESPAS, NIET AAN HET NAAPEN VAN UITHEEMSCHE LEIDERSGLORIFICATIE DEED"* en tevens erkende dat *„HET NATIONALE FRONT NATIONAAL NEDERLANDSCH WAS"* en dat *„NOCH VOOR, NOCH TIJDENS, NOCH NA MEI 1940 DIT FRONT ZICH GECOMPROMITTEERD HEEFT"*„ deed me hopen, dat een nadere uitleg van het door U thans gelaakte, U zou overtuigen, dat de grievende, voor een nationaal voelend man, de meest ergerlijke beschuldiging, onbillijk was en U daarom die beschuldiging volledig zoudt terugtrekken.

Wanneer wij, zooals U verklaard hebt, steeds zeer principieel geweest zijn, mag dan verondersteld worden, dat we daarna ineens bereid zouden zijn geweest tot de grootste beginselloosheid en tot het grofste verraad? Moet men dan daarentegen niet a priori veronderstellen, dat een en ander geheel anders zal zijn dan op het eerste gezicht lijkt, omdat men niet op de hoogte is of omdat men zich door enkele bedriegelijke uiterlijkheden laat leiden? Moet niet a priori verondersteld worden dat een — volgens Uwe getuigenis — principieel man ook in deze principieel gehandeld heeft? En gaat het aan om juist de essentieele punten, die aantoonen dat U ongelijk hebt met Uw beschuldigingen, zonder meer voorbij te gaan?

Niettemin wil ik probeeren nog eenige nadere verheldering te geven: *OP DE EERSTE PLAATS: NOOIT OFTE NIMMER* is door mij een oproep gedaan om deel uit te maken van een Nederlandsch legioen tegen het communistische Rusland. Er is door mij in een artikel alleen *VRAGENDERWIJS* gezegd, „of niet het oogenblik zou zijn aangebroken voor een gezamenlijk initiatief van de Nederlandsche Unie, N.S.B en Nationaal Front".

Wanneer op het oogenblik dat wij dit schreven, Sowjet-Rusland door de Nederlandsche regeering erkend was, dan zouden wij formeel dit niet hebben mogen schrijven, en zou dienaangaande aanmerking gemaakt kunnen worden. Doch toen wij dit artikel schreven was Sowjet-Rusland door de Nederlandsche regeering niet erkend, en mag het niet bevreemden, dat wij van meening waren dat — gezien de sterk afwijzende houding welke de Nederlandsche regeering tot dan toe ingenomen had — zij Sowjet-Rusland ook in de toekomst niet erkennen zou. Wij kennen de eigen Nederlandsche motieven niet, welke de Nederlandsche regeering bewogen hebben om een ander standpunt in te nemen. De historie zal uitmaken of het inderdaad juist en verstandig geweest is om Sowjet-Rusland te erkennen

Hoe het ook zij: eenmaal, dat de Nederlandsche regeering, die wij vanzelfsprekend steeds als de wettige regeering erkennen, met Sowjet-Rusland diplomatieke betrekkingen aanging en er een bondgenootschap mee sloot, zouden wij een dergelijk artikel formeel niet hebben mogen schrijven. Wij herhalen echter, dat op het oogenblik dat wij dit schreven de Nederlandsche regeering Sowjet-Rusland niet erkend had, en wij ook niet konden verwachten dat zulks zou gebeuren.

OP DE TWEEDE PLAATS: Het materieele doel van het Legioen, waarover hier vragenderwijs gesproken werd, was niet Duitschland te helpen doch *NEDERLAND* te dienen n.l. door de zelfstandigheid en de onafhankelijkheid van Nederland te garandeeren. In de twee memoranda die ik de bezettingsautoriteiten aanbood, kwam zulks duidelijk tot uitdrukking. Het zou in feite beteekend hebben, dat de Duitschers zich uit alle niet militaire aangelegenheden in Nederland zouden terugtrekken. Het zou verder beteekend hebben, dat de uitmergeling van ons volk, de gedwongen tewerkstelling in Duitschland, de opsluiting van zoovelen in concentratiekampen en gevangenissen, de vervolging en uitmoording van Joden, niet zou hebben plaats gehad. Hoe gek het U, heer Scheps, ook in de ooren moge klinken, beoogde dit ook de onchristelijke en onmenschelijke vervolging en uitmoording der Joden te voorkomen. Vóór 10 Mei 1940 hebben wij inderdaad nogal eens fel geschreven tegen te vèrgaanden invloed en macht der Joden. Vooral door onze actie tegen Mannheimer, waarbij een twaalftal afleveringen van ons orgaan achtereenvolgens in beslag werden genomen, ofschoon na den dood van Mannheimer duidelijk en niet te loochenen bleek dat ons — voor Mannheimer belastend — materiaal juist was, en Dr H. Colijn ons persoonlijk in een onderhoud, dat ik in September 1940 met hem had, verklaarde dat Mannheimer veel nadeel aan ons land heeft toegebracht. We hebben ons echter reeds toen sterk gedistancieerd van het Duitsche standpunt en dat zelfs in het buitenland o.a. op de door U gewraakte bijeenkomst niet onder stoelen of banken gestoken. Er was moed voor noodig om vóór 10 Mei 1940 in Nederland het Jodenvraagstuk metterdaad als een probleem te beschouwen. Moge het al waar zijn, dat wij vóór 10 Mei 1940 dit probleem al eens te heftig hebben besproken, het valt evenmin te ontkennen dat wij een eigen Nederlandsch standpunt innamen, dat aansloot bij een oude Nederlandsche traditie. Na Mei 1940 hebben wij nimmer eenige agitatie tegen de Joden gevoerd. Wij zagen aankomen, dat de Joden steeds meer in druk zouden komen. Ik ben een Nederlander, heer Scheps, en ik heb ook dié Nederlandsche geneigdheid om het voor hem, die in druk is, op te nemen. Het is daarom, dat wij niet alleen niet ten nadeele van de Joden nog iets schreven, maar, bovendien als eenige of vrijwel eenige in den lande getracht hebben èn door besprekingen met de Duitsche autoriteiten èn openlijk door publicatie van een Jodenstatuut in ons orgaan „DE WEG", dat gebaseerd was op de oude Nederlandsche traditie, waarbij de Joden zich vroeger steeds wel hadden gevonden, de bezettingsautoriteiten te bewegen een ander standpunt in te nemen om daardoor te voorkomen, dat de Joden vervolgd en vermoord zouden worden, zooals het in de latere jaren gebeurde, toen Nationaal Front overigens al lang door den rijkscommissaris was verboden. Noem het een utopie datgene wat wij bedoelden! Toen wij het gewraakte artikel schreven en besprekingen hierover voerden waren wijzelf vrijwel van het utopische hiervan overtuigd. Maar toch had een en ander wel degelijk zin, zooals we onder punt drie nader zullen aantoonen.

In het vrijwel uitgesloten geval dat de Duitschers hierop ingegaan zouden zijn zou dit Nederlandsche legioen van groot nut voor de zelfstandigheid en de onafhankelijkheid van Nederland zijn geweest, en eventueel zelfs een aanmerkelijke bijdrage hebben kunnen beteekenen voor de bevrijding van Nederland.

Onze minachting en geringschatting voor de Pruisische diplomatie was blijkbaar al te groot. De bezettingsautoriteiten hebben de wijdere strekking immers onmiddellijk begrepen en wenschte op een en ander in het geheel niet in te gaan. Zij duldden geen garantie voor de toekomstige zelfstandigheid en onafhankelijkheid van Nederland.

OP DE DERDE PLAATS: moet men zich afvragen of in feite iemand tengevolge van het gewraakte artikel (dat overigens — het zij nog eens uitdrukkelijk gezegd — geen oproep was) naar het Oostfront gegaan is. Tengevolge van dit artikel is NIEMAND gegaan om de eenvoudige reden, dat geen oproep gedaan werd. Naar aanleiding van mijn mededeeling, dat — bij mijn weten — een vijftal lieden dezen oproep *(DIE IK NOOIT GEDAAN HEB!)* ernstig heeft genomen en dat Mr. Dr. Pont de vroegere burgemeester van Hillegom gegaan is. Zie dat is — ik kan het niet anders zien — een opzettelijke valsche voorstelling van zaken. De desbetreffenden (ook Mr. Dr. Pont) wisten, dat ik *tegen* deelname aan een Nederlandsch legioen of deelname aan den strijd in het Oosten, in welken vorm dan ook, was. De heer Pont schreef mij dan ook in zijn laatste aan mij geschreven brief, dat hij begreep dat deze beslissing voor mij reden zou zijn hem te royeeren. Kijk, heer Scheps, dit wetend, gaat het niet aan om te schrijven, dat door mij althans enkelen naar het Oostfront zijn gegaan. Ik herhaal, dat een vijftal leden van Nationaal Front gegaan zijn, niet door mij, doch *ONDANKS* mijn uitdrukkelijke, ook schriftelijke, gegeven order. Onder degenen die naar het Oostfront gegaan zijn, zullen zeker ook enkele leden van de S.D.A.P. geweest zijn, die uit avonturenlust, baloorigheid of anderszins naar het Oostfront zijn gegaan. Zou het nu behoorlijk zijn te zeggen, dat het S.D.A.P.-bestuur hiervoor aansprakelijk is?

Maar ik kan zelfs verder gaan: niet alleen dat door mij of door Nationaal Front niemand naar het Oostfront is gegaan, er zijn integendeel door mij velen — die wanneer de gewraakte actie niet gevoerd was gegaan zouden zijn — weerhouden. Het was ons bekend, dat velen, ook onder hen die geen lid van Nationaal Front waren, vooral in het Zuiden des lands door hun afkeer van het bolsjewisme, daarin vóór den oorlog gesterkt door velerlei publicaties, geneigd waren om op de suggesties van Duitsche zijde van: „Europeesche strijd tegen het bolsjewisme" in te gaan. Eén van de voornaamste doeleinden van de gewraakte actie — en hiermede is dus tevens een aanvulling gegeven van het onder ten tweede genoemde — was te voorkomen, dat velen wegens hun anti-bolsjewistische gezindheid zonder meer naar het Oostfront zouden gaan. Het waren veelal idealisten die veel van hun land hielden en tevens sterk anti-bolsjewistisch waren. Doordat nu mijn artikel — naar aanleiding van de rede van Dr. Seyss-Inquart op het IJsclubterrein in Amsterdam — een oproep om deel te nemen aan den strijd tegen Sowjet-Rusland mijnerzijds uitbleef, en ik de eigen leden uitdrukkelijk verbood om er aan deel te nemen op straffe van royement, heeft dit velen, ook buiten Nationaal Front, te denken gegeven, en heeft het hen weerhouden den stap te zetten. Door mijn actie kwam duidelijk naar voren dat de Duitschers geen zelfstandigheid en onafhankelijkheid van Nederland wilden, en dat een deelname aan den strijd in het Oosten geen belang van Nederland doch wel van Duitschland was.

In feite komt dus een en ander hierop neer: Een oproep is niet gebeurd. Uitdrukkelijk is de leden van Nationaal Front erop gewezen dat het onvaderlandslievend was deel te nemen aan den strijd tegen het Oosten. Een vijftal leden van Nationaal Front zijn *tegen* mijn uitdrukkelijk verbod gegaan. Voor hun daad draagt de leiding van Nationaal Front geen verantwoordelijkheid. We hebben dan ook niet geaarzeld hen te royeeren. Buiten Nationaal Front waren velen geneigd om deel te nemen aan den strijd tegen het Bolsjewisme. Door de gevoerde actie vanwege Nationaal Front zijn zij, evenals de leden van Nationaal Front, ervan afgehouden en niet gegaan. Het bijna onmiddellijk op het gewraakte artikel volgende verbod van „HET NEDERLANDSCHE DAGBLAD" en van ons weekblad „DE WEG", het verbod om zelfs kleine niet-politieke bijeenkomsten te houden en kort daarop de opheffing van Nationaal Front door den rijkscommissaris, kan men wel trachten met een zwierigen zwaai op zij te zetten als niet ter zake dienende maar voor ieder onpartijdig toeschouwer geeft dit alles minstens de aanwijzing, dat zeker door mij niet iets landverraderlijks gedaan zal zijn, want in dat geval zou belooning in eenigerlei vorm niet zijn uitgebleven, en zeker niet pal er op de bovengenoemde maatregelen tegen Nationaal Front en mij genomen zijn. Dat, heer Scheps, zult gij zelfs met een overvloed aan woorden, geen Nederlander aan zijn verstand kunnen brengen!

ALLEEN ONWETENDHEID OF KWADE TROUW KAN AANLEIDING ZIJN TOT DE AGITATIE JEGENS NATIONAAL FRONT EN MIJ.

Waar de onwetendheid, voorzoover die er was, naar ik meen weggenomen is, kan bij volhouden van de beschuldiging alleen nog maar sprake zijn van „kwade trouw". Het spijt mij, dat de gedachte aan kwade trouw van U, die ik — ondanks verschil van opvatting waardeeren kon — om hetgeen U in 1940-'41 schreef, bij mij is opgekomen. Uit Uw artikel blijkt me dat Uw doel is, zooals ge zelf schrijft „de onvoorwaardelijke vernietiging! Wij moeten de Fronters vernietigen, anders zal de Fronterij de democratie vernietigen". In verschillenden vorm komt deze zin herhaaldelijk in Uw betoog voor. Om dit doel te bereiken acht U blijkbaar verdraaiing der feiten geoorloofd. De woorden „democratie" en „fascisme en neo-fascisme" worden als leuze gebruikt. Ieder die het niet met U eens is, is „fascist en anti-democraat". Ik kan mij niet aan den indruk onttrekken dat desondanks bij U „de geest van de dictatuur" en van de „autoritaire barbarij" in U gevaren is. Ik herinner mij U als den man, die indertijd de overigens walgelijke actie van de (later met het hakenkruis getooide en tegen Nationaal Front ageerende) familie Bon tegen de Roomsch-Katholieke geestelijken steunde. In het blad „Sola fide" van den heer Inden, thans administrateur van „Op korte Golf" nam U het voor de familie Bon op, zooals U indertijd schreef: „Uitgaande van het recht van vrije meeningsuiting, wenschen wij ieder bij te staan, wiens vrijheid door welke terreur ook in het gedrang komt. Of deze colporteur colporteerd met „Het zoeklicht" of „De Tribune" laat ons volkomen onverschillig: de geestesstrijd kan volgens ons Protestantsch beginsel alleen in de sfeer der vrijheid worden gestreden en beslist." U hield een protest-meeting voor „vrijheid van alle richtingen; geen enkele terreur zal worden geduld, en vrijheid voor alle richtingen."

Heer Scheps, vindt ge niet dat ge ietwat veranderd zijt, gezien het feit, dat ge iedere mogelijkheid tot uiting van de richting die ik voorsta, (overigens een

geheel andere richting dan gij meent te moeten voorstellen en waarschijnlijk meer democratisch in den goeden zin des woords dan die welke gij thans voorstaat) met geweld van boven af wilt doen beletten. Wij herinneren ons Uw uitdrukking „indien ik met een katholiek tesamen tegen een muur zou worden gezet om te worden doodgeschoten, te zullen verzoeken om apart den dood te mogen ingaan." Ik kan me niet goed indenken dat wanneer onder de Pruisische tyrannie dit hoogste offer van U tegelijk met anderen zou gevraagd zijn, U zich dit woord nog zoudt hebben willen herinneren.

Welnu, oud-illegale heer Scheps, oud-kampioen voor de vrijheid van alle richtingen, tegelijk met U werkten naast menschen uit alle groepen en partijen ook vele leden van Nationaal Front, illegaal, ieder op zijn eigen manier. Zoudt ge nu aan de laatsten willen beletten hun meening tot uitdrukking te brengen?

Volgens de algemeene bepalingen mochten alle organen, die vóór 1 Januari 1943 door de Duitschers verboden zijn, zonder meer verschijnen. Ons dagblad is in Augustus 1941 en ons weekblad in September 1941 reeds verboden. Volgens uitdrukkelijke verklaring op Militair Gezag was er derhalve geen bezwaar tegen het herverschijnen van het weekblad „De WEG", niet als partijorgaan, maar als algemeen-nationaal weekblad, gelijk het bij de oprichting bedoelde te zijn. Papier werd ons echter niet toegewezen en uitgave daardoor dus tot heden onmogelijk. Voor U, heer Scheps, „kampioen van de vrijheid voor alle richtingen" had het op den weg gelegen in plaats van ons hoofd te eischen en iedere publicatie van staatswege te doen verbieden om voor ons op te komen en te eischen dat, hoezeer gij het ook met ons oneens zoudt zijn, wij de vrijheid zouden hebben onze meening te doen hooren In tegenstelling hiervan doet ge hetzelfde geluid hooren als die andere aanhangers van een dictatuur. Ik bedoel de N.S.B.ers van Moskou.

Gij voerdet onder de Duitsche bezetting de naam „Jan Rond-uit". Wanneer ge vindt, dat ge Uw oude standpunt moet herzien en dat aan menschen met een meening als de mijne van staatswege verboden moet worden hun meeningen op eenigerlei wijze te uiten, heer Scheps, zeg dit dan *RONDUIT*, maar probeer niet feiten, waarin ik betrokken ben en woorden, die ik geschreven heb onder de Duitsche bezetting, een anderen inhoud te geven dan dien zij in werkelijkheid hadden.

Het laatste toch is valsch en siert U niet!

OCTOBER 1945.

ARNOLD MEYER

Aan de Redactie van
„DE LEIDSCHE POST"
Koningstraat 24a — LEIDEN

In de nummers van Vrijdag 14 en Zaterdag 15 September, staat in Uw blad een op mij gerichte aanval. Tot heden wachtte ik met U hierop te antwoorden, omdat in het nummer van 21 September geschreven werd: „volgende week zullen wij deze serie vervolgen".

De aanval in bovengenoemde nummers is echter reeds dusdanig beleedigend en denigreerend, dat ik niet kan en mag nalaten — toch zeer in het kort — U hierover te schrijven, in de hoop dat U de verdediging tegen de in Uw blad geplaatste aanval eveneens zult willen plaatsen.

In het nummer van 14-9-'45 plaatst U enkele citaten van hetgeen ik schreef in 1940-'41 tijdens de bezetting. Shakespeare zegt ergens: „The devil can cite for Scripture". Het is niet moeilijk van eenieder, die onder de bezetting heeft geschreven, citaten aan te halen die men, als men ze niet wil lezen in het verband van plaats en tijd, verkeerd kan uitleggen.

De drie aangehaalde citaten moet men eveneens in dat verband zien. Maar al doet men zulks niet, dan nog zou ik niet weten welk bezwaar er tegen deze citaten als zoodanig zou kunnen bestaan, indien men zich beperkt tot hetgeen er WERKELIJK staat, en er niet inlegt, wat men een ander, die men wegens verschil van opvatting als zijn tegenstander beschouwt, graag in de schoenen zou willen schuiven.

De samenwerking, waarover in het eerste citaat gesproken wordt, is duidelijk en klaar een voorwaardelijke, waarbij in feite de aangegeven voorwaarden een critiek inhouden op het Duitsche optreden, dat juist deze voorwaarden niet wenschte te vervullen.
Het verwondert me des te meer, waar Uw orgaan blijkbaar de NED. VOLKSBEWEGING een goed hart toedraagt, dezelfde beweging dus, waarin verschillende vooraanstaande personen der NEDERLANDSCHE UNIE een leidende rol spelen, en ten nadeele van wie Gij even *gemakkelijk* als ten aanzien van mij teksten verkeerd zoudt kunnen uitleggen.

Als Ge eerlijk wilt citeeren, waarom dan in mijn woorden suggesties gelegd welke niet alleen niet bedoeld zijn, maar welke alleen als men ter kwader trouw is, er uitgehaald kunnen worden.

Waarom vooral niet enkele citaten uit de vele artikelen gegeven, waarin feller dan wie ook — niet in illegale bladen, maar openlijk, met alle risico van dien — critiek uitoefende op het optreden van Duitsche en N.S.B.-instanties?

In uw nummer van 21 September doet U het voorkomen, alsof de brochure „PRUISISCHE PRACTIJKEN IN HERRIJZEND NEDERLAND" over het kamp in Vught, beleedigend voor de Regeering zou zijn.

Aan enkelen die de brochure lazen, vroeg ik hun meening hierover. Zij konden er niets beleedigends in zien. En uitdrukkelijk verklaar ik dat zulks allerminst mijn bedoeling kon zijn. Alleen hierom al niet, omdat ik overtuigd ben, dat de huidige Nederlandsche Regeering, evenzeer als ik, de toestanden, die gesignaleerd zijn, absoluut afkeurt.

„Vijf jaar" — zoo heet het — „hebben wij de brallende taal van eenige mannen die zich als „leiders" van het Nederlandsche Volk opwierpen, moeten aanhooren." „Valsche volksmenners waren het die niets, maar dan ook niets ontzagen, om ons hun wil op te dringen. Tot dezulken behoorde ook Arnold Meyer".

Ik moge U erop wijzen, dat de politieke werkzaamheid van Nationaal Front en mij, zich precies als die van het Driemanschap der Nederlandsche Unie beperkte tot 13 December 1941, toen Unie en Nationaal Front door den Rijkscommissaris werden opgeheven. Dus in zijn geheel anderhalf jaar!

Dat ik metterdaad niet IETS, maar VEEL ontzag, moge duidelijk blijken, waar — gelijk in mijn boek 1940—1941 zonneklaar bewezen zal worden — wij, zoo we ons zelf of de Beweging als zoodanig hadden gezocht, en niet het Vaderland vóór alles had gesteld, wij het meest op den voorgrond hadden kunnen komen, en de belangrijkste posities voor mij en mijn medewerkers hadden kunnen verwerven.

Het is toch altijd nog verdienstelijker, — wanneer men kansen en mogelijkheden voor zichzelven in overvloed gehad heeft, — deze heeft verworpen omdat men het *Vaderland als de eenige maatstaf* beschouwde en daardoor het belang van eigen persoon of partij liet wegvallen. Of is het soms verdienstelijker zooals velen, die nooit een kans of mogelijkheid gehad hebben, maar nu, omdat ze per ongeluk eens in hun heele leven een moedige daad gesteld hebben, ofwel tegen hun eigen verlangen wegens een stommiteit, gelijk ook voorkomt, in moeilijkheden zijn geraakt, *anderen aan te vallen* die de volle hitte van den strijd gedragen hebben, en niet per ongeluk,

maar bewust en uit eigen vrijen wil, en het Vaderland boven persoonlijk of eigen belang gesteld hebben ! ?

In elk geval mag ik van U verwachten, dat U Uw aanval terugneemt, waar U zegt dat ik de Koninklijke familie op de meest brutale en unfaire wijze heb beleedigd. Het Koningshuis heb ik geëerd en vereerd onder ALLE OMSTANDIGHEDEN, OOK ONDER EEN DUITSCHE BEZETTING! Eenieder die mij *kent*, weet dat ik een principieel en vurige Oranje-klant ben. U zult geen regel van mij kunnen aanhalen, welke blijk zou geven van het tegenovergestelde.

Hoezeer ook van Duitsche zijde druk werd uitgeoefend, om zich te distancieeren van de Koninklijke Familie: ik heb mij er steeds tegen verzet en *openlijk geprotesteerd* tegen de aanvallen, die men tegen de Leden der Koninklijke Familie richtte. Daarbij heb ik verschillende pogingen aangewend om de bezetting te bewegen een behoorlijke houding ten aanzien van het Koninklijk Huis aan te nemen, zij het dan ook dat mij pogen ijdel was.

Wat de aanvallen op de Nederlandsche Regeering betreft, ik ontken eveneens deze op „de meest brutale en unfaire wijze" te hebben beleedigd, al ontken ik niet, dat er bij mij evenals bij elk Nederlandsch burger onder den invloed der bedroevende gebeurtenissen bij de capitulatie, wel eens harde woorden gevallen zijn. De verwaarloozing van leger en vloot, die in de oorlogsdagen zoo duidelijk naar voren trad, en waartegen wij met anderen, jarenlang gewaarschuwd hebben, heeft ons inderdaad in de eerste weken na de overgave wel eens tot harde woorden verleid.

Wie *in deze* zonder zonden is, werpe de eerste steen. Het was bitterheid en droefheid om het gevallen Vaderland. Wie zijn Land en zijn Volk liefheeft begrijpt dit.

Ik betreur het dat de aanval op mij niet onderteekend is, dan kon ik in mijn archief nagaan, of ik metterdaad wel eens iets met den schrijver heb te maken gehad. Wat ik mij echter duidelijk herinner is, dat wij het inderdaad met het toenmalige advertentieblaadje „De Leidsche Post" aan den stok gehad hebben. De redacteur van ons weekblad „DE WEG" heeft indertijd aanmerking gemaakt op het feit, dat de redactie van „Leidsche Post" op de meest onbehoorlijke manier plagiaat pleegde uit ons weekblad.
Tevens is het mij bekend, dat „De Leidsche Post", BEGUNSTIGD DOOR DE N.S.B.-WIND een aanval op mij pleegde.

Omdat de schrijver toen van Nationaal Front-zijde op de vingers getikt is, èn wegens plagiaat, èn wegens de kinderachtige, door NS.B.-wind begunstigde aanvallen, moet er blijkbaar van den huidigen wind gebruik gemaakt worden om de aanval voort te zet-

ten! Het doet overigens merkwaardig aan, dat — met uitzondering van één — allen die genoemd worden, als degenen die uit Nationaal Front zijn gegaan, heengingen ófwel omdat zij door mij geroyeerd zijn wegens hun heulen met de bezettingsautoriteiten, ófwel uit zichzelf gingen, omdat zij zich vanwege hun Duitsche gezindheid in Nationaal Front niet thuis voelden. Verschillende brieven en documenten zijn daarvoor het bewijs, en ik zal niet nalaten deze bekend te maken. In mijn boek is een hoofdstuk gewijd aan omkooperij en intimidatie van Duitsche zijde, waarin ik hierover uitvoerig uitweid!

Uitermate pijnlijk is het dat — als tegenstelling dezer Duitschgezinde figuren, die zoo verstandig waren met mij te breken, (hetgeen als ik het goed begrijp voor hun juist inzicht en tegen mijn persoon moet pleiten), — Drs. Eug. van Wessem wordt geplaatst als iemand, die tot de opheffing van Nationaal Front door den Rijkscommissaris, een zeer nauw medewerker van mij bleef, en dus door U belasterd en door het slijk gehaald moet worden.

Deze medewerker van mij, werd wegens illegale actie gearresteerd en naar het concentratiekamp Oranienburg gebracht. Tot op den dag van heden hebben wij niets van hem mogen hooren, en moeten we vreezen dat hij een der vele slachtoffers der Duitsche terreur is. Piëteit ten opzichte van hem, als ten opzichte van zijn zwaarbeproefde vrouw, hadden U deze geschreven rioolwoorden reeds moeten doen inhouden. En als de „schrijver" van het lasterend artikel nu zegt daarvan niet op de hoogte te zijn geweest, dan valt daarop alleen te antwoorden, dat regel voor regel in zijn artikel aantoont, dat hij niet op de hoogte is, en hij dus — zoo hij een fatsoenlijk mensch is — zijn mond moet houden.

Ik zal het hierbij laten, om niet teveel van Uw plaatsruimte te vergen, alhoewel de verdere inhoud van het artikel evenzeer bewijst, dat de schrijver er niets van weet, en den indruk wekt, tegen beter weten in, iemand die op sommige gebieden een andere opvatting heeft te treffen *op welke manier dan ook*, en daarbij niet schroomt om iemand in zijn liefde voor Vaderland en Koningshuis verdacht te maken.

18 October 1945.

ARNOLD MEYER